

KLIMAFORANDRINGER OG ANSVARSFORDELING

Lau Jensen
Kandidatspeciale

Vejleder: Jens Damgaard Thaysen

Aalborg Universitet 2020

Indholdsfortegnelse

Abstract	3
Indledning.....	4
Kapitel I. Hvad er klimaforandringer og ansvar? (feltet)	8
Klimaforandringer	8
Retfærdighed og ansvarets arkitektur	11
Ansvarets halvskygge	18
Delkonklusion.....	25
Kapitel II. Hvem har ansvaret for klimaforandringerne? (feltets agenter)	27
Det antropocæne narrativ (artsniveau)	27
Halvfems storudledere (virksomhedsniveau)	32
Indkomstgruppe og energiftryk (individ- og gruppeniveau)	36
Delkonklusion.....	38
Kapitel III. Hvordan kan og bør ansvaret for løsningen af klimaforandringerne fordeles? (fordelingsretfærdighed blandt feltets agenter)	40
Appliceringen af teorier om fordelingsretfærdighed på domænet 'klimaforandringer'	40
Polluter Pays Principle (PPP)	42
Beneficiary Pays Principle (BPP).....	50
Hybridteori af (Q)BPP og PPP	56
Ability to Pay Principle (APP)	57
Hybridteori af (S)APP og (C)PPP	61
To slags klimaretfærdighed	66

Delkonklusion.....	68
Kapitel IV. Hvem er sårbare - hvem skades? (feltets patienter og ikke-ideel teori).....	70
Non-identity-problemet (NIP)	71
Non-compliance.....	76
Retten til at gøre modstand (RRGI).....	80
Mit løsningsforslag ((P)APP) og (Q)BPP)	85
Konklusion	93
Litteraturliste	95

Abstract

This thesis finds that agents must have had a fair opportunity to avoid wrongdoing in order to be responsible and that even in cases where one is not responsible for an act or situation per se, one can nonetheless be obligated to take responsibility for it when it is located within the penumbra of one's agency. This is the case for some current agents in terms of climate change since the actions of previous individuals and states can be said to have caused suffering for current and future generations, which means that though current agents have not committed these actions, they are also not far enough removed that they should not, in some way, take responsibility for them.

It is possible for future people to be harmed by climate change, since the Non-identity problem can be solved by the Wide Principle and the concept of existential goods. As a result, an adequate theory about the distribution of responsibility for solving the problem of climate change in a non-ideal world, must be able to account for what the people who are hurt by climate change, now and later, are entitled to do in order secure their entitlements and rights. Consequently, the theory must contain considerations about Harm Avoidance Justice as well as Burden Sharing Justice *and* a theory of when it is justified to use one's Right of Resistance to Global Injustice (RRGI).

Lastly, the thesis finds that none of the commonly discussed principles for distributive justice (PPP, BPP, APP), alone or in the reviewed combinations, can solve a satisfactory amount of the problems related to climate change without causing further problems and that the preferable option is, therefore, a hybrid account of (P)APP and (Q)BPP (variations of APP and BPP) since this combination entails the least problems while solving the widest range of problems regarding climate change.

Keywords: climate change, responsibility, climate justice, distributive justice, global climate justice, right to resistance against global injustice (RRGI), distributive justice, harm avoidance justice, burden sharing justice, PPP, BPP, APP, sufficientarianism, egalitarianism, prioritarianism

Indledning

Dette speciales genstandsfelter er klimaforandringer¹ og ansvar. Mere præcist arbejder specialet med skæringsfladen mellem disse idet det ønskes at bidrage til den filosofiske diskussion omkring hvem, der har ansvar for hvad i forbindelse med løsningen af klimaforandringerne. Klimaforandringerne kan løses ved globalt at adoptere tiltag, således, at vi forbliver under en temperaturstigning på 1.5°C sammenholdt med temperaturerne før den industrielle revolution (IPCC, 2019, s. v-vi). Dette gøres ved at sænke udledningen af drivhusgasser, f.eks. ved at fælde langt færre træer, skifte til grøn energi, blive bekendt med cirkulær økonomi² samt producere og konsumere færre eller ingen animalske produkter etc. Nogle af disse tiltag egner sig til at blive gennemført af privatpersoner mens andre egnes til implementering af firmaer, organisationer og regeringer samt via lokalt, internationalt og globalt samarbejde.

Klimaforandringer og ansvar er vigtige emner at beskæftige sig med, da klimaforandringerne lige nu 'fungerer' hurtigere end vi modarbejder dem. Konkret har de sidste to årtier målt pr. 2008 indeholdt 18 ud af de 20 varmeste år siden man begyndte at måle i 1850. Derudover påvirker klimaforandringerne *allerede* mennesker, økosystemer og levevilkår globalt. FNs klimapanel IPCC³ har påvist, at det er både er *nødvendigt* og *muligt* inden for kemiens og fysikkens love at begrænse temperaturstigningen til 1.5°C, men, at dette vil kræve store forandringer i samfundene verden over⁴ (IPCC, 2019, s. v). Derudover viser IPCCs rapport fra 2019, at vi lige nu nationalt og internationalt *afviger* fra ambitionen om at holde temperaturstigningen

¹ Vi kan ikke nøjes med at bruge termen global opvarmning, da dette kun tracker temperaturstigninger, mens termen klimaforandringer både tracker temperaturstigninger og hvad disse fører til. F.eks. uforudsigelige vejrmonstre, som vil vanskeliggøre global stabilitet og muligheden for at lave mellem- og langsigtede planer (Caney, 2005, s. 768).

² Cirkulær økonomi er modstykket til lineær økonomi, som via produktion er omdannelsen af naturlige ressourcer til skrald. Denne nedbryder miljøet ved at fjerne naturlige ressourcer fra miljøet og ved forurening. Derimod tænkes cirkulær økonomi at have ingen effekt på miljøet, men snarere være i stand til at udbedre skaden fra anskaffelsen af ressourcer ved at sørge for at producere minimale mængder skrald i produktionsprocessen og i produktets levetid (Murray, 2017 s. 371).

³ Intergovernmental Panel on Climate Change.

⁴ I forbindelse med Corona-pandemien, har vi set, at store forandringer på verdensplan er mulige og kan implementeres relativt hurtigt.

under 2°C. Fortsætter vi på denne måde, vil vi helt konkret opleve en stigning på mere end 1.5°C i 2030, hvilket vil føre til ”irreversible loss of the most fragile ecosystems, and crisis after crisis for the most vulnerable people and societies” (IPCC, 2019, s. vi). Med andre ord har vi 10 år til at ændre kurs for at undgå dette scenarie. Derfor er dette speciales mål om at undersøge, hvem, der bør være ansvarlig for hvad i forbindelse med løsningen af klimaforandringerne både *nødvendigt og alment relevant*.

Konkret er dette speciales problemformulering ’*hvordan bør ansvaret for løsningen af klimaforandringerne fordeles i en ikke-ideel verden?*’. Formuleringens ’bør’ implicerer, at der arbejdes med normativitet, hvilket implicerer, at den slags ansvar, der er tale om, er moralsk ansvar. Inden for moralsk ansvar findes både fremadrettet og bagudrettet ansvar. Dette uddybes senere i specialet. Ved ikke-ideel verden, forstås den virkelige verden vi lever i og dermed ikke en teoretisk, ideel verden, hvor alle agenter altid handler ud fra de korrekte, relevante moralske motiver og altid udfører alle deres moralske pligter. Dette betyder, at man, udover at arbejde med hvem, der bør have ansvar for hvad, er nødt til at forholde sig til, 1) hvad man bør gøre, når agenter ikke gør hvad de skal for at løse klimaforandringerne (Caney, 2016, s. 10) og 2) om (og i så fald hvordan) de eksisterende strukturer i forbindelse med regeringer bør ændres, når man tænker på, at der ikke er sket store fremskridt i forebyggelsen og bekæmpelsen af klimaforandringer siden problemet kom på den globale dagsorden (Caney, 2016, s. 11). Kun første punkt behandles i dette speciale (kapitel IV, side 76), da det ikke er muligt inden for dette speciales omfang at svare fyldestgørende på punkt to. Specialet er inddelt i følgende kapitler:

’*Kapitel I. Hvad er klimaforandringer og ansvar? (feltet)?*’ beskæftiger sig hvad klimaforandringer er og hvorfor det er noget man kan have ansvar for. Dernæst arbejder kapitlet med to gensidigt komplimenterende forståelser af ansvar, nemlig Brink og Nelkins *Fairness and the Architecture of Responsibility* (2013) og David Enochs *Being Responsible, Taking Responsibility, and Penumbra Agency* (2012).

'Kapitel II. Hvem har ansvaret for klimaforandringerne? (feltets agenter)' beskæftiger sig med hvem, der kan siges at være historisk ansvarlige for, at vi nu står med problemet med klimaforandringerne som det ser ud nu.

'Kapitel III. Hvordan kan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne fordeles? (fordelingsretfærdighed blandt feltets agenter)' bygger videre på kapitel II ved at beskæftige sig med tre principper for ansvarsfordeling i forbindelse med klimaforandringerne samt to hybridteorier bestående af to af principperne. Dernæst omhandler kapitlet to forskellige måder at arbejde med klimaretfærdighed i forhold til hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles.

'Kapitel IV. Hvem er sårbare - hvem skades? (feltets patienter og ikke-ideel teori)' beskæftiger sig med hvem, der skades af klimaforandringerne, non-compliance og hvornår man har ret til at gøre modstand mod klimaforandringer som global uretfærdighed. Kapitlet afrundes med mit forslag til en hybridteori som svar på problemformuleringen.

Derved besvares problemformuleringen via førnævnte kapitler ved

- 1) at undersøge hvad ansvar er, og hvornår man kan siges at være ansvarlig,
- 2) at undersøge hvem, der er historisk ansvarlige for, at problemet med klimaforandringerne er som det er,
- 3) at gennemgå principper for fordelingsretfærdighed i forbindelse med omkostningerne forbundet med løsningen af klimaforandringerne og kort opridse de to forskellige måder at arbejde med fordelingsretfærdighed på.
- 4) at arbejde med ikke-ideel teori ved at undersøge hvem, de ansvarlige er forpligtede overfor, når det kommer til løsningen af problemet med klimaforandringerne, non-compliance samt hvordan og hvornår dem, der skades af klimaforandringerne, har ret til at gøre modstand og mit

bud på hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles i en ikke-ideel verden.

Kapitel I. Hvad er klimaforandringer og ansvar? (feltet)

Klimaforandringer

Før det giver mening at dykke ned i ansvarsbegrebet, er det givtigt med en kort forklaring af hvad klimaforandringer er og hvorfor klimaforandringer et sådant fænomen, man kan have ansvar for. Derudover beskrives det, hvem klimaforandringerne skader og hvad, der kan tælle som en relevant løsning på klimaforandringerne.

Klimaforandringer er antropogene temperaturstigninger forårsaget af udledninger af drivhusgasserne CO², metan, lattergas og freongasser, der fastholder varme i atmosfæren (Overview of Greenhouse Gases, 2020). IPCC estimerer, at vi vil nå en temperaturstigning på 1.5°C i 2040, hvis opvarmningen fortsætter gennemsnitligt. Dette ser dog ikke ud til at være realistisk, da vi i 2017 allerede var 1°C over det præindustrielle niveau (IPCC, 2019, s. 81) og de fleste landregioner er siden 1970'erne opvarmet hurtigere end gennemsnittet. Derved har mange regioner allerede oversteget de 1.5°C og *over en femtedel af den globale population har allerede oplevet mindst én sæson, hvor temperaturstigningerne var højere end 1.5°C* (IPCC, 2019, s. 81).

Selv de temperaturer vi oplever i dag, skaber problemer for miljøets truede systemer. Disse problemer stiger proportionalt med en stigende risiko for alvorlige konsekvenser for et stigende antal truede miljøer ved en stigning på 1.6°C. Derudover mister mange arter og økosystemer evnen til at tilpasse sig de store risici, som temperaturstigninger på over 2.6°C medfører – herunder især isen på og koralsystemerne knyttet til Arktis (IPCC, 2019, s. 253). Allerede ved en stigning på 2°C, vil vi se masseblegning og massedød af koralrev, hvilket *vil føre til komplet tab af alle koralrev i de tropiske og subtropiske regioner*. Ved 1.5°C temperaturstigning vil vi i stedet gennemsnitligt miste *70 til 90%* af disse koralrev sammenlignet med stigningen på 2°C (IPCC, 2019, s. 254). Allerede nu (dvs. ved 1°C opvarmning) påvirker klimaforandringer i stor stil økosystemer, menneskehedens helbred og agrikultur på måder, der gør det sværere, at nå mål relateret til bæredygtig udvikling (Sustainable Development Knowledge Platform. (n.d.))

om at udrydde fattigdom og hungersnød⁵. Det vil være nemmere at nå disse mål ved en stigning på 1.5°C end på 2°C. Ved 2°C og mere, stiger risikoen for, at det ikke er muligt at opnå mål om at udrydde fattigdom, hungersnød, at alle har adgang til rent vand, reducere ulighed og beskytte økosystemer (IPCC, 2019, s. 253). Vi er derfor nødt til at undgå at temperaturen stiger mere end 1.5°C sammenlignet med det præ-industrielle niveau, hvis vi vil undgå de værste konsekvenser af klimaforandringerne – dvs. at temperaturen maksimalt må stige med 0.5°C per 2017 og frem, da den allerede i 2017 var steget 1°C.

Klimaforandringer er et sådant fænomen man kan have ansvar for, fordi de valg vi træffer hver dag alle har en pris i form af energi og drivhusgasser (f.eks. valg af fødevarer, transportform mv.) og vi er som oftest ansvarlige for de valg vi træffer⁶. Der opereres dog oftest med en ide om 'reasonable foreseeability'⁷, således, at det er nødvendigt, at man har en ide om konsekvenserne af sine handlinger, hvis man skal kunne være ansvarlig for dem. Der er uenighed om hvornår det præcist kan siges, at vi som art har haft videnskabeligt grundlag, der gjorde, at vi rimeligt kunne forudse, at CO²-udledninger førte til klimaforandringer⁸, men det har i hvert fald været tilfældet siden i 1960'erne ifølge Henry Shue⁹ (Shue, 2017, s. 591). Derved har vi uden tvivl rimeligt kunnet have forudset det lige siden, hvilket forpligter os i en grad det ikke kan siges, at vi var før. Forskellige sociale praksisser hænger sammen med forskellige energiftryk – hvis man cykler på elcykel på arbejde snarere end i benzin- eller dieselbil, understøtter man en anden udbudskæde end den, der bygger sine produkter på bestemte former for energi og

⁵ Det bliver sværere at brødføde verden og dermed undgå hungersnød, når agrikultur besværliggøres som konsekvens af temperaturstigninger, tørke, hedeølger, oversvømmelser, hård regn og generelt uforudsigeligt vejr pga. klimaforandringerne (IPCC, 2019, s. 254).

⁶ I hvert fald hvis man er kombatibilist omkring determinisme og fri vilje. Denne position udfoldes kort i forbindelse med Brink og Nelkin i kapitel I, side 13 og 17-18.

⁷ Begrebet 'reasonable foreseeability' dækker over, de valg det er rimeligt at stille agenter til ansvar for; valg, der foretages under betingelser som ukomplet viden, ulige muligheder etc., gør det urimeligt at stille agenter fuldt til ansvar for disse valg (Voigt, 2007, s. 389-390). For at kunne stilles til ansvar skal agenten rimeligt kunne forudse konsekvenserne af den givne handling (Voigt, 2007, s. 397).

⁸ Finn Arler skriver f.eks., at det var i 1970'erne eller 1980'erne (Arler, 2012, s. 72; Arler, 2002, s. 5), mens Shue mener at det var i 1960'erne (Shue, 2017, s. 591).

⁹ Dette uddybes på side 33 i kapitel II.

brændstof, nemlig elektricitet frem for olie (Steinberger, 2020, s. 231). Hvert enkelt af disse valg agenter (f.eks. individer, virksomheder eller stater) træffer bidrager mere eller mindre positivt/negativt til den proces, der afgør hvor mange grader temperaturen stiger.

I 2016 var de største globale udledninger af drivhusgasser fordelt på følgende sektorer: forarbejdnings- og byggeindustrien (24.3%), vejtransport (12.1%), agrikultur (11.9%), beboelse (11%), reklameindustrien (6.7%), ændring af arealudnyttelse¹⁰ samt skovbrug (6.6%), lækager relateret til gas- og oliesektoren (5.9%), industrielle processer (5.7%), bevilget forbrænding (3.6%) og spild (3.2%) (Greenhouse Gas Emissions by Sector, 2020). Derudover er udledningerne per indbygger typisk *10 gange højere* i industrialiserede lande end i udviklingslande (Grubb, 144).

Klimaforandringer skader ved at gøre eksistensen svær eller decideret umulig for økosystemer bestående af planter, træer, dyr, mennesker etc. Skaden er derved udryddelse, død og nedbrydning af naturens, menneskers og dyrs eksistens. Det er relevant for undersøgelsen af ansvar i forbindelse med klimaforandringer at diskutere hvordan og hvem klimaforandringerne skader idet vi i 1960'erne (Shue, 2017, s. 591) blev klar over, at klimaforandringer skader og derved kunne have forsøgt at kontrollere det siden. Derved kan vi have ansvar for den skade, der følger med og som rammer andre. Det er relevant, at klimaforandringerne skader, fordi dette tydeligt viser den normative ladning begrebet har; klimaforandringer en dårlig ting, fordi det skader. Dette er ikke tilfældet ved andre ting, man kan være ansvarlig for – f.eks. at børste sine tænder. En relevant løsning på klimaforandringer kan være at skære i CO²-udledningerne, så vi undgår, at temperaturen stiger mere og/eller så vi kan få den til at falde igen samt at foretage sig visse ting for at beskytte folk mod at blive skadet og hjælpe dem, der allerede er blevet skadet.

¹⁰ F.eks. at fælde en skov, pløje en prærie, eller bygge huse på landbrugsarealer (Wiens, 2016, s. 79).

Inden man meningsfuldt kan give sig i kast med den overordnede problemformulering og svare på hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles, er man nødt til at undersøge, hvad ansvar i det hele taget er for et fænomen, hvad det vil sige at tage ansvar og hvilke kapaciteter, der er forudsætninger for, at man kan siges at være ansvarlig. Dette gøres nedenfor.

Retfærdighed og ansvarets arkitektur

Brink og Nelkin arbejder med agenter, der responderer på grunde, har kapabiliteter inden for praktisk fornuft¹¹ samt er i situationer, der gør dem i stand til at have en 'fair' mulighed for at undgå at handle forkert, hvilket viser, at de befinder sig i den kompatibilistiske lejr¹². De opererer dermed med forståelser af ansvar som indeholdende flere dimensioner, nemlig normative kompetencer og situationel kontrol, hvor normative kompetencer forstås som kognitive¹³ og viljebestemte¹⁴ kapaciteter (Brink & Nelkin, 2013, s. 285).

For at kunne lykkes med deres projekt benytter de P. F. Strawsons teori om forholdet mellem ansvar og reaktive attituder, der er emotionelle responser mod sig selv eller andre baseret på vedkommendes ageren. Disse inkluderer had, kærlighed, stolthed, taknemmelighed, vrede, fortrydelse, harme, indignation og tilgivelse (Brink & Nelkin, 2013, s. 285). Derudover appelleres til Gary Watsons opdeling af ansvar i henførbarhed¹⁵ og ansvarlighed¹⁶; Brink og Nelkin mener, at henførbarhed er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for ansvar. Med andre ord garanterer henførbarhed ikke ansvar, da det kan være tilfældet, at agent A skader B grundet

¹¹ Praktisk fornuft er handlingsorienteret idet man, når man succesfuldt benytter sig af praktisk fornuft, ofte ender med en intention eller en handling (Silverstein, 2017, s. 353). Nogle mener, at praktisk fornuft er *identisk* med normativ fornuft, da man ender med en handling *på baggrund af* overvejelser om, hvordan vi bør handle eller hvad der er godt og, at disse normative domme er motiverende og handlingsanvisende (Silverstein, 2017, s. 354). Andre mener, at normativ fornuft beskæftiger sig med overvejelser *om* praktisk fornuft (Silverstein, 2017, s. 357) i stedet for at benytte sig *af* praktisk fornuft (Silverstein, 2017, s. 373). I denne tankegang kommer praktisk fornuft konceptuelt før normativ fornuft (Silverstein, 2017, s. 357).

¹² Kompatibilisme i forbindelse med fri vilje og determinisme består i, at man mener, at determinisme ikke udelukker eksistensen af fri vilje.

¹³ Der er dermed kognitivt indhold. Dette diskuteres kort på side 15.

¹⁴ På engelsk: 'volitional'. Dette begreb uddybes på side 16.

¹⁵ På engelsk: attributability (Brink & Nelkin, 2013, s. 286).

¹⁶ På engelsk: accountability (Brink & Nelkin, 2013, s. 286).

tilsyneladende hensynsløshed idet A kører benzinbil på arbejde og dette forværrer klimaforandringerne, der skader B, som er særlig udsat, hvorefter B bebrejder A. Her tracker de reaktive attituder det utilstrækkelige hensyn A viser B's rettigheder og interesser, men vi kan finde ud af, at A ikke har haft nogen relevant mulighed for at handle anderledes, fordi A f.eks. ikke har råd til at skifte fra benzinbil til elbil og ikke har mulighed for at cykle på arbejde, da der er for langt (Brink & Nelkin, 2013, s. 286). I et sådant tilfælde vil vi, ifølge Brink og Nelkin, være tilbøjelige til at mene, at A ikke er ansvarlig (som ansvarlighed) for handlingen selvom den kan tilskrives A (henførbarehed). Således kan B stadig være modvilje mod A, men det er ikke længere passende for B at være indigneret eller harm over A (Brink & Nelkin, 2013, s. 286). Jeg vil dog argumentere for, at B er berettiget til sin indignation, hvis A har mulighed for at søge et tilsvarende job tættere på sin bopæl, at modtage en firma-elbil på jobbet, skifte til en kost med lavere klimaaftryk etc., men vælger ikke at gøre det. Derved har A andre relevante relaterede muligheder for at handle anderledes selvom det ikke så sådan ud ved første øjekast.

Strawson forbinder ansvar og reaktive attituder i følgende bikonditional: "Reactive attitudes involving blame and praise are appropriate just in case the targets of these attitudes are responsible" (Strawson citeret i Brink & Nelkin, 2013, s. 287). 'Just in case' skal her forstås som en anden udgave af 'hvis og kun hvis'. Bikonditionalen kan forstås på to måder alt efter hvilken del af den, man anser som bærende hovedparten af den forklarende vægt. Den første fortolkning er responsafhængig, således, at der ikke findes eksterne eller responsuafhængige retfærdiggørelser af ansvarstilskrivelse¹⁷ (Brink & Nelkin, 2013, s. 287), hvilket passer med Strawsons teori om reaktive attituder og tilskrivelse af ansvar, der ikke retfærdiggøres eksternt. Brink og Nelkin mener, at dette højst sandsynligt er den rigtige fortolkning af Strawson, men foretrækker den responsuafhængige fortolkning, da denne lægger vægt på, at reaktive attituder giver mening i lyset af ansvar og derved forudsætter ansvar. Derved er reaktive attituder ifølge Brink

¹⁷ På engelsk: attributions of responsibility (Brink & Nelkin, 2013, s. 287).

og Nelkin bevis for hvornår vi skal holde folk ansvarlige, men ikke det, der gør folk ansvarlige. Således er reaktive attituder kun passende hvis målet for dem er ansvarligt, men det er målets ansvarlighed, der gør de reaktive attituder til målet passende (Brink & Nelkin, 2013, s. 287-288). Den responsafhængige forståelse af ansvar er sårbar overfor traditionelle problemer omkring fri vilje idet denne forståelse af ansvar kan siges at forudsætte, at agenter har fri vilje, hvilket kan virke inkompatibelt med determinisme. Brink og Nelkins fortolkning af ansvar og reaktive attituder skal dog forstås som en version af kompatibilisme, der benægter, at ansvar kræver en form for frihed, der er inkompatibel med determinisme (Brink & Nelkin, 2013, s. 288).

Stawson mente, at der var tre typer af forhindringer for skyld; rækkevidde¹⁸, varighed¹⁹ og beliggenhed²⁰ (Brink & Nelkin, 2013, s. 291). Tilstande som umodenhed, depression, mv. kan underminere ansvar for mange forskellige handlingsarter så længe disse varer og har derved bred rækkevidde. Modsat kan en ufrivillig tilstand, der rammer ét bestemt område, f.eks. kleptomani have relativt kort rækkevidde. I forhold til varighed kan en fobi f.eks. påvirke en agents handlinger i kort rækkevidde, men være livslang og derfor have lang varighed. Den sidste dimension er beliggenhed og omhandler hvorvidt hindringen ligger inden for eller uden for agenten; umodenhed ligger f.eks. inden for agenten, mens dårlig sigtbarhed, der forhindrer agenten i at se et andet menneske i nød, ligger uden for. Disse tre former forhindringer kan i princippet skilles ad, men behandles mest givtigt samlet idet de kan blokere for skyld i varierende kombination, grad og antal (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

Hvis nogen skal kunne stilles til ansvar for sine handlinger, er det nødvendigt, at vedkommende er en ansvarlig agent. Brink og Nelkins ansvarlige agent er en normal²¹ moden voksen, der er indehaver af bestemte træk. Således er små børn f.eks. ikke ansvarlige selvom de handler

¹⁸ På engelsk: scope (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

¹⁹ På engelsk: duration (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

²⁰ På engelsk: location (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

²¹ Det udfoldes ikke i Brink og Nelkin hvad begrebet 'normal' dækker over.

intentionelt, da de oftest handler ud fra stærke ønsker og ofte ikke har fuldt udviklet impuls kontrol. Ansvarlige agenter er derimod normativt kompetente; de handler ikke blot på baggrund af deres stærkeste ønsker, men er i stand til at træde et skridt tilbage hvorfra de kan evaluere deres ønsker og handle på baggrund af gode grunde. En ansvarlig agent kan dermed kende og respondere på gode grunde til at handle. Således indeholder normative kompetencer evnen til at kunne respondere på grunde²², hvilket involverer kognitive evner til at kende rigtigt fra forkert og viljebestemte kapaciteter til at tilpasse ens ageren til denne normative viden (Brink & Nelkin, 2013, s. 292). Evnen til at kende rigtigt fra forkert og evnen til at tilpasse ens vilje til denne normative forståelse kræver begge evnen til at kunne respondere på normer²³ (Brink & Nelkin, 2013, s. 309). Brink og Nelkin lægger vægt på vigtigheden af at beskrive ansvar i form af *besiddelsen* af normative kompetencer og kapacitet til at kunne respondere på grunde snarere end af *brugen* af disse idet man kan undskylde manglen af kompetencer, men ikke mangel på handling på baggrund af besiddelsen af relevante kompetencer (Brink & Nelkin, 2013, s. 292). Hvis ansvar afhang af korrekt brug af de omtalte kapaciteter, ville vi ikke kunne stille agenter med svage viljer til ansvar for deres handlinger og ej heller agenter, der bevidst handler forkert (Brink & Nelkin, 2013, s. 309).

Begreberne normativ kompetence og situationel kontrol er skalerbare koncepter således, at de kan gradbøjes, hvilket implicerer, at ansvarsbegrebet i sig selv er skalerbart og, at det, i visse situationer, er muligt at være delvist ansvarlig (Brink & Nelkin, 2013, s. 309-310). Evnen til at respondere på grunde er tilsvarende modal og tillader derved grader, således, at en agent kan være mere eller mindre ansvarlig. Dette rejser spørgsmål om hvor responsiv en agent skal være for at være ansvarlig. Brink og Nelkin tager udgangspunkt i John Fischer og Mark Ravizzas tanker omkring grader af responsivitet (Brink & Nelkin, 2013, s. 293). De begynder processen med en sontring mellem to former for responsivitet; stærk og svag. I den stærke opfattelse er

²² På engelsk: 'reason-responsiveness' (Brink & Nelkin, 2013, s. 292).

²³ På engelsk: 'norm-responsiveness' (Brink & Nelkin, 2013, s. 292).

det således, at hver gang, der er tilstrækkelig grund til at handle, anerkender agenten grunden og tilpasser sin opførsel derefter. I den svage udgave, er der mindst én situation i hvilken, der er tilstrækkelig grund til at handle, hvor agenten anerkender denne grund og tilpasser sin ageren efter den (Brink & Nelkin, 2013, s. 294). Disse virker dog ikke som plausible modeller for normativ kompetence. Den stærke version er for stærk, fordi det ikke bør kræves, at agenter altid handler, men snarere at de har *kapaciteten* til at gøre det²⁴. Den svage version er for svag idet den karakteriserer agenter som værende responsive i en aktuel situation selvom de ikke responderer i denne situation og selvom der kun er ét tilfælde, hvor de vil anerkende og respondere på grunde til at handle²⁵. En anden version er moderat responsivitet, hvori agenten ofte anerkender grunde til at handle og tilpasser sin opførsel derefter, når der er tilstrækkelig grund til at handle (Brink & Nelkin, 2013, s. 294).

Der laves ofte en sondring mellem fornuft og følelse, men dette kan føre til, at man fejlagtigt tror, at *den kognitive dimension* af normativ kompetence ikke involverer følelser eller affekt (Brink & Nelkin, 2013, s. 296). Dette er forkert, fordi følelses- og affektmæssige mangler kan blokere for normative kompetencer ved at kompromittere den kognitive kapacitet. F.eks. kan mangel på empati gøre det næsten umuligt at genkende handlinger som værende skadende og moralsk og/eller juridisk forkerte. Desuden begynder undersøgelser at pege på, at medfødte skader på amygdala, som menes at være den del af hjernen, der står for følelsesmæssig læring og hukommelse, kan forhindre dannelse af normative/moralske koncepter (Brink & Nelkin, 2013, s. 296). Denne research peger på, at psykopati involverer både anormaliteter i amygdala og empatimangler. Dette rejser spørgsmål om hvorvidt psykopater har moralske koncepter og om de har den kognitive kapacitet til at kende forskel på moralsk rigtigt og forkert. Selv hvis

²⁴ Accepteres den stærke form for responsivitet vil specialet allerede række uden for den ikke-ideelle ramme sat af problemformuleringen.

²⁵ Det kan diskuteres hvorvidt den svage forståelse reelt er for svag idet vi intuitivt ikke har nogen god grund til apriori at udelukke, at nogle mennesker simpelthen opfører sig dårligt. Dette udfoldes ikke yderligere i indeværende speciale.

dette viser sig at være tilfældet implicerer dette ikke, at de ikke kan kende forskel på juridisk rigtigt og forkert og det er i så fald muligt, at en psykopat kan være juridisk ansvarlig uden at være moralsk ansvarlig (Brink & Nelkin, 2013, s. 296).

Normativ kompetence indeholder endnu et element, *den viljebestemte dimension*. Brink og Nelkin antager, at intentionelle handlinger sker på baggrund af det, de kalder informerede tilstande bestående af bl.a. overbevisninger og motiverende tilstande som stærke ønsker og intentioner. Vi kan påvirke vores stærke ønsker via vores overbevisninger om hvad, der er bedst og derved producere 'optimerede' ønsker. Nogle gange er vores ønsker dog ikke optimerende; de kan f.eks. være forbundet til noget godt, men ikke optimerende, hvis dette gode er et mindre gode (Brink & Nelkin, 2013, s. 296). I andre tilfælde er ønskerne helt uafhængige af et gode. Dette sker f.eks. når viljen er svag: i tilfælde, hvor vi har meninger om hvad, der er bedst, men hvor vi i stedet handler på baggrund af ikke-relaterede passioner og ønsker. Den viljebestemte kapacitet afhænger derfor af evnen til at kunne forme ens intentioner baseret på ens optimerende dømmekraft og udføre disse intentioner over tid uanfægtet fristelser og distraktion. Brink og Nelkin mener, at ens viljebestemte kapaciteter kan kompromitteres hvis ens følelser er tilstrækkeligt ude af ens kontrol. Som eksempler nævner de uimodståelige ønsker eller paralyserende frygt som f.eks. agorafobi eller afhængighed, klinisk depression, og skader på den præfrontale cortex, som gør det svært for at tilpasse sine handlinger til sin normative dømmekraft (Brink & Nelkin, 2013, s. 297).

Endnu en faktor, der kan ændre på hvor acceptable reaktive attituder er, er eksterne/situationelle faktorer som f.eks. tvang og trusler. Disse eksterne faktorer kan påvirke agenten til at 'wrong-doing', men samtidig gøre det helt eller delvist upassende at bebrejde agenten. Eksterne forstyrrelser, eller situationelle trusler i Brink og Nelkins termer, er udefrakommende forstyrrelser, som agenten ikke har magt til at ændre, f.eks. vejrfænomener og jordens rotation om solen. Disse kompromitterer ikke hvorvidt agenten er en ansvarlig agent eller ej og ej heller

vedkommendes normative kompetencer. Snarere påvirker det hvorvidt vedkommende er ansvarlig for sine handlinger. Som eksempel nævnes Aristoteles' kaptajn, der bliver nødt til at smide sin last over bord, fordi en uventet storm gjorde havet farligt (Brink & Nelkin, 2013, s. 302). Med andre ord kan normativt kompetente agenter, uden de selv kan gøre for det, på baggrund af eksterne trusler mangle en 'fair' mulighed for at handle anderledes. Derfor mener Brink og Nelkin, at en afgørende faktor for om og i hvor høj grad en agent er ansvarlig er hvorvidt agenten har haft en 'fair' mulighed for at undgå 'wrongdoing' (Brink & Nelkin, 2013, s. 303). Det kan diskuteres om man ikke her bør sige, at agenten *er* ansvarlig, men, at der *ikke* er tale om 'wrongdoing' idet der bør være en vis rimelighed i hvad man kan forvente af agenten. Aristoteles' kaptajn er fri til at lade være med at smide lasten over bord og i stedet gå ned med sit skib, men dette kan vi ikke plausibelt kalde et rimeligt alternativ og det virker heller ikke rimeligt at sige, at kaptajnen begår en form for 'wrongdoing' ved at smide lasten over bord, når dette er det eneste alternativ til at gå ned med sit skib²⁶.

Brink og Nelkin konkluderer, at det underliggende princip for ansvars arkitektur er den 'fair' mulighed for at undgå 'wrongdoing' (Brink & Nelkin, 2013, s. 308). Dette underliggende princip gør Brink og Nelkin sårbare over for klassiske filosofiske argumenter om fri vilje og determinisme (inkompatibilisme), da deres teori virker til at være afhængig af PAP (princip om alternative muligheder), der kræver, at man kunne have handlet anderledes end man gjorde, hvilket er falsk hvis determinisme er sandt. Brink og Nelkin er sårbare over for dette, da den fair mulighed for at undgå 'wrongdoing' ser ud til at hvile på sandheden af PAP; hvis man skal have en fair mulighed for at undgå at handle forkert, må det være sandt, at der findes alternative muligheder til den forkerte handling. Brink og Nelkin forstår dog delsætningen 'kunne have handlet anderledes' i PAP som værende konsistent med både Frankfurtscenarier og

²⁶ Havde jeg haft plads havde jeg her diskuteret rimelige alternativer relateret til kravene fra den voksende vestlige bevægelse af veganisme for klimaet (og dyrene) til oprindelige folk hvis kultur afhænger af forholdsvis begrænset konsumtion af dyr (f.eks. fangere på Grønland og oprindelige amerikanere; specifikt Crow-stammen) sammenlignet med måden vi gør det på i vesten (vores enorme industrier baseret på dyr; kød, mælk, og æg).

determinisme (Brink & Nelkin, 2013, s. 309). Frankfurtscenarier forstås her som scenarier, hvori en agent A vælger at handle på en ansvarlig måde og hvori en anden (mere eller mindre omnipotent) agent B (qua kontrafaktisk indgriber) står klar til at gribe ind og få A til at handle ansvarligt, hvis A er ved at handle non-ansvarligt (Brink & Nelkin, 2013, s. 309). Derved kommer A til at handle ansvarligt uanset om A selv vælger det eller ej og A har således ikke mulighed for at handle anderledes, hvilket vil sige, at PAP er falskt i dette scenarie. Dette er kompatibelt med Brink og Nelkins teori idet B som kontrafaktisk indgriber er overflødig og derved ikke påvirker As kognitive og viljebestemte kompetencer, når A af sig selv vælger at handle ansvarligt. Derved kan Brink og Nelkins teori fungere uanset om PAP er sandt eller ej.

I forhold til determinisme, mener Brink og Nelkin ikke, at evnen til at handle anderledes, bestående af kognitive og viljebestemte kapaciteter, trues af determinisme, hvis disse kapaciteter ikke blokeres på en relevant måde i handlingsøjeblikket (Brink & Nelkin, 2013, s. 309-310). Derved mener de ikke, at truslen mod fri vilje forstået som muligheden til at handle anderledes består i, at handlingerne er determinerede på forhånd, men snarere består i specifikke svækkelser i de kognitive og viljebestemte kapaciteter og i eksterne forstyrrelser i vores evne til at være konform til relevante normer²⁷ (Brink & Nelkin, 2013, s. 310).

Answarets halvskygge

Selvom man måske ikke har ansvar for at have skabt problemet med klimaforandringerne, kan man med David Enoch argumentere for, at der kan være tilfælde, hvor man har pligt til at tage ansvar for løsningen af det alligevel. Som konsekvens af denne overvejelse gennemgås Enochs teori og dernæst relateres den kort til problemfeltet klimaforandringer.

²⁷ Hvad dette vil sige uddybes ikke yderligere af Brink og Nelkin, der blot henviser til andre artikler om emnet. Emnet uddybes heller ikke videre i dette speciale grundet pladmangel.

Nogle ting er ifølge Enoch lokaliseret i kernen af vores 'agency' (Enoch, 2012, s. 100) og dem er man ansvarlig for, f.eks. er en agent alt andet lige ansvarlig for sine handlinger. Andre ting ligger uden for ens 'agencys' rækkevidde, som f.eks. planeternes bevægelse (Enoch, 2012, s. 101). Hvis nogen beskylder dig for at være ansvarlig for dette, er den rigtige reaktion netop at pointere, at det ikke er din handling og, at du ikke er ansvarlig for den. Der mangler ikke noget i din forklaring; du kan ikke gøre noget ved planternes bevægelse og selv hvis du ville tage ansvar for dem, er du ikke magtfuld nok til at gøre det (Enoch, 2012, s. 101). Det er dette Brink og Nelkin kalder situationel kontrol (Brink & Nelkin, 2013, s. 302). Den tredje gruppe af tilfælde er dem, der ligger i halvskyggen af ens 'agency' – som tilfældet med de tre nedenstående cases. I disse tilfælde er du ikke ansvarlig for den relevante situation eller handling foretaget af andre, men en viljeshandling kan ændre dette; ved at *tage* ansvar kan du *blive* ansvarlig (Enoch, 2012, s. 101).

Enoch tager udgangspunkt i Bernard Williams' overvejelser om agentfortrydelse i følgende case: En fodgænger og en bilist kan begge fortryde døden af en anden fodgænger, der bliver ramt af bilisten, men det er sandsynligvis kun bilisten, der kan og bør føle endnu en negativ følelse oveni. Dette giver mening, hvis bilisten har kørt dårligt eller uopmærksomt og vedkommende på den måde er skyld i fodgængerens død, men for Williams er denne følelse, der kun er tilgængelig for bilisten også tilstede selvom vedkommende på ingen måde kørte uopmærksomt eller dårligt. Williams uddyber ikke selv i hvor stor grad denne følelse er påkrævet, men mener, at det ville være sindssygt aldrig at opleve den slags følelser for andre og, at det vil være en sindssyg form for rationalitet, der insisterer på, at en rationel person aldrig oplever den slags følelse (Enoch, 2012, s. 96). Du chaufføren fra Williams eksempel og du ramte en fodgænger, der kom til skade, men ulykken var ikke din skyld – måske endda ingens skyld – dette er du fuldstændig klar over. Enoch tror ikke på, at det faktum, at dit 'agency' var involveret i den kausale kæde, der endte med en tilskadekommet fodgænger, gør dig ansvarlig. Selvom alle bør

føle med fodgængerer, bør du føle en ekstra smule agentfortrydelse. Gør du ikke det, dømmes du moralsk af andre, for det er underligt, at du kan gå fra ulykken og fortsætte dit liv som om intet var hændt. Det virker derfor til, at det i det mindste er rationelt og moralsk tilladeligt at føle agentfortrydelse (Enoch, 2012, s. 97). Denne fordømmelse kan læses som pendant til Strawsons og Brink og Nelkins arbejde med reaktive attituder (Brink & Nelkin, 2013, s. 287).

I case nummer to begår din teenagesøn en forbrydelse, hvorved både mennesker og ejendom lider skade. Du er ikke direkte ansvarlig for forbrydelsen i nogen åbenlys forstand, for du har ikke opmuntret din søn til det og ej heller drevet ham til det grundet dårlige opdragelsesevner. Enoch er moralsk individualist forstået således, at man ikke kan være moralsk ansvarlig for noget blot fordi man har en bestemt relation til vedkommende, der er moralsk ansvarlig for dette noget (Enoch, 2012, s. 97-98). Dog vil du stadig blive dømt, hvis du undlader på en eller anden måde at tage ansvar for din teenagesøns opførsel. Det virker til at der er noget galt med din handling, hvis du, selvom du har ret, blot noterer dig, at forbrydelsen ikke var din. Enoch mener, at det, der mangler er, at du undlader at tage ansvar selvom du har ret i, at din søns handling ikke var din og at du ikke er ansvarlig for den (Enoch, 2012, s. 98).

I den tredje case har dit land engageret sig i nogle moralsk problematiske projekter og handlinger (det kunne f.eks. være at fortsætte med at udlede enorme mængder CO² selvom landets ledere er bekendte med konsekvenserne). Du er ikke direkte ansvarlig for dette, for du har hverken taget del i handlingerne eller stemt på dem, der foretager dem. Måske har du endda demonstreret mod handlingerne. Enoch mener ikke, at man, blot fordi man er borger i et land, automatisk får plettet sin moralske "straffeattest" blot fordi landet gør det. Der vil dog være noget forkert i blot at nævne, at handlingerne ikke er dine, når dit land moralsk tiltales for disse handlinger. Det *er* ikke dine handlinger og du *er* ikke ansvarlig for dem, men dit svar bør være mere kompliceret end dette (Enoch, s. 98).

Intuitively, in all these cases the thing for which responsibility is in question—the consequences of your actions, the actions of your son, or of your country—is not within the core of your agency. But it is not too far from it either. As I shall put things, we are here in the area of your penumbral agency. (Enoch, 2012, s. 99-100)

I disse cases med halvskyggen af 'agency'²⁸, har vi uafhængige grunde til ikke at tilskrive fuldt ansvar for den relevante handling. Dog mener Enoch, at det er forkert at sige, at denne intet har med ansvar at gøre. Snarere mener han, at det i disse tilfælde plausibelt kan kræves moralsk, at man *tager* ansvar, hvorved denne ansvarstagen påvirker fakta om ansvar: du er ikke som sådan ansvarlig for, at den gående kommer til skade, men du bør tage ansvar, og når du gør dette, vil du være ansvarlig – dels på baggrund af din viljeshandling, hvorved du tog ansvar. Du har kun delvist ansvar idet din viljeshandling kun er nødvendig, men ikke tilstrækkelig til at opnå fuldt ansvar og idet det er nødvendigt, at handlingen ligger inden for halvskyggen af dit 'agency' (Enoch, 2012, s. 102).

Enoch mener, at man ved anerkendelsen af en logisk mulighed for eksistensen af en pligt til at tage ansvar, åbner muligheden for at forstå, hvor man som agent fejler, når man blot hævder, at ens søns handlinger ikke er ens egne handlinger og, at man derfor ikke bærer ansvar eller hvis man ikke føler agentfortrydelse efter at have påkørt en gående omend det ingens skyld var. Enoch mener ikke, at fejlen består i, at man *er* ansvarlig for situationen og ikke handler derefter, men snarere i, at man undlader at udføre sin moralske pligt til at *tage* ansvar (Enoch, 2012, s. 102). Selvom det er sandt, at du ikke er ansvarlig for en handling, vil du ved blot at sige dette, vise en vis uvillighed til at tage det ansvar du ifølge Enoch bør tage, hvilket er forkert: hvis du har en meget syg ven, der udtrykker bekymring for hvem, der skal tage sig af hans datter, når han dør, og du blot (korrekt) påpeger, at der nok er nogen, der skal tage sig af hende, gør du noget forkert, fordi du ved blot at sige dette udtrykker en uvillighed til at love at tage dig af

²⁸ På engelsk: penumbral agency

hans barn, som du bør (Enoch, 2012, s. 113). Derved er ansvar ikke blot noget man *har*, men det er også noget man *gør*; ”there is something distinctively *active* about becoming responsible in these cases” (Enoch, 2012, s. 103, min kursivering).

Det ’at tage ansvar’ kan have flere betydninger (Enoch, 2012, s. 103). Det menes ofte epistemisk således, at man anerkender, at man *allerede har* ansvar. I denne forståelse af ansvar, er ansvar ikke kontingent på det at tage, men er der fra start, så det at tage ansvar er den passende handling som respons til en pligt, der eksisterer i forvejen. Dette er en plausibel analyse af det at tage ansvar, men ikke det Enoch vil, da han ser sin analyse af det at tage ansvar som analogt til at påtage sig en pligt, hvorved man bliver ansvarlig, når man påtager sig ansvar. Ansvar kan forstås som fremadrettet og bagudrettet ansvar. Fremadrettet ansvar fungerer ifølge Enoch på samme måde som pligter (Enoch, 2012, s. 104). Enoch er interesseret i den bagudrettede form for ansvar (Enoch, 2012, s. 105). ”Roughly speaking, [...] by taking responsibility one retroactively incorporates a possibly past event from the scope of one's penumbral agency into one's agency, thus making it (in a sense) one's own” (Enoch, 2012, s. 108). Ved at tage ansvar flyttes ansvarets objekt fra halvskyggen af ens ’agency’ og ind i sit ’agency’.

Det næste spørgsmål er hvilket ansvar man tager, når man tager ansvar. Hvad er dets moralske status siden det kan ændres af en viljeshandling og hvad implicerer det, når du fejler i at være ansvarlig for noget? (Enoch, 2012, s. 113). Enoch arbejder kun med bagudrettet moralsk ansvar (Enoch, 2012, s. 114), men ikke på den måde, at ansvar skal forstås som tæt forbundet til prisværdighed og dadelværdighed, således, at A er ansvarlig for X, hvis X er moralsk godt, er A prisværdig, hvis X er moralsk skidt, er A dadelværdig (Enoch, 2012, s. 115). Anvendes denne analyse, kan man kun sige noget om handlinger, der ligger inden for kernen af ens ’agency’ – det er ikke bredt nok, når Enoch arbejder med halvskyggen. Enoch bygger videre på Marima Oshanas forståelse af ansvar som ansvarlighed²⁹, der skal forstås således, at sætningen ’X er

²⁹ På engelsk: accountability (Enoch, 2012, s. 116).

ansvarlig for Y' kan udfoldes som 'det er passende, at X forklarer sine intentioner for at gøre (eller være) Y'. Således indeholder ansvar ikke blot noget, der kan tilskrives nogen, men samtidig om det er passende at forvente, at nogen forklarer en handling o.lign (Enoch, 2012, s. 116). Ifølge Enoch kan en forklaring ikke blot kan være passende, men også skyldes *nogen* og derved være rettet mod en anden (Enoch, 2012, s. 117). Enochs formulering bliver derfor '*A er ansvarlig for X over for P, hvis og kun hvis A skylder P en undskyldning for X hvis X er forkert eller på anden vis moralsk problematisk*'. Det, der skyldes, kan også være en retfærdiggørelse eller undskyldning, således formuleringen ender med at være '*A er ansvarlig for X over for P hvis og kun hvis A skylder P at retfærdiggøre, forklare eller undskylde for X hvis X er forkert eller på anden vis moralsk problematisk*'. Er der ingen P (Enoch, 2012, s. 118), tilføjes: '*Hvis der ikke er nogen relevant P, ville A have haft skyldt P en undskyldning havde P eksisteret*' (Enoch, 2012, s. 119).

Det virker ikke sandsynligt, at du skylder nogen en undskyldning for dit lands handlinger på baggrund af dit statsborgerskab, men du kan have pligt til at tage ansvar for dem. Gør du det, er det passende at forvente, at du kan retfærdiggøre eller undskylde for dit lands handlinger. Dette skylder du nu ofrene, fordi du nu er ansvarlig for dit lands relevante handlinger idet du har taget ansvar for dem. Du skal ikke bebrejdes for det, for du er ikke ansvarlig for skaden, men tager du ansvar bliver du ansvarlig og i så fald skylder du den skadede en basal form for forklaring og din sympati for hvad vedkommende måtte have mistet (Enoch, 2012, s. 120-121). Dette skylder du ikke vedkommende uafhængigt af din ansvarstagen, for tager du ikke ansvar er du ikke ansvarlig, men du bryder i stedet din pligt til at tage ansvar (Enoch, 2012, s. 121). Hvornår har man pligt til at tage ansvar? Der er nogle måder det moralsk kræves at vi tænker om os selv, f.eks. skal forældre tænke om sig selv, at de er forældre; de skal opfatte dette som værende vigtigt, normativt relevant og givende grunde. Dette inkluderer blandt andet villighed og beslutsomhed til at inkorporere ens børns handlinger i eget 'agency'. Gør man ikke det i de

passende omstændigheder lever man ikke op til sin pligt til at tænke om sig selv som forælder og man er ikke ansvarlig for sine børns handlinger selvom de ligger i ens 'agency's halvskygge. Med andre ord er det, at det er dine børns handlinger ikke tilstrækkeligt til at du er ansvarlig, men hvis du ikke inkorporerer deres handlinger i dit 'agency' ved at tage ansvar for dem, tænker du ikke om dig selv som forælder på den krævede normative måde – og siden du er forælder, bør du tænke om dig selv som værende forælder på denne måde (Enoch, 2012, s. 126). På samme måde bør du tænke om dig selv at du er dit lands borger, hvilket betyder, at du bør inkorporere dets handlinger ind i dit 'agency' ved at tage ansvar for dem. På samme måde som ovenstående er du ikke ansvarlig for dit lands moralsk forkerte handlinger, hvis du ikke tager ansvar for dem, men idet du bør tænke om dig selv, at du er statsborger, fejler du din pligt til at tænke om dig selv på denne måde og dermed tage ansvar for dit lands handlinger (Enoch, 2012, s. 127). Vi har begrænset magt til at inkorporere særlige ting i vores 'agency' ved bl.a. at tage ansvar for dem og når dette – nogle gange – er påkrævet ved, at vi bør tænke om os selv på en normativ rig måde, er dette præcis hvad vi bør gøre (Enoch, 2012, s. 128). Enoch konkluderer, at vi bør være følsomme for distinktionen mellem ulemper folk er ansvarlige for og dem, de ikke er, men også for den kategori af ulemper som folk ikke er ansvarlige for, men bør være påkrævet at tage ansvar for (Enoch, 2012, s. 129).

På baggrund af ovenstående virker det plausibelt, at man kan have pligt til at tage ansvar for klimaforandringerne selvom man ikke selv er skyld i, at de er som de er. Denne pligt kan med Enoch opstå på baggrund af den normative måde det kræves at vi tænker om os selv i kraft af vores status og handlinger som borgere i nationer, men kan opstå på individuelt niveau, da vi i kraft af at være i stand til det, vil vise vores uvillighed til at tage ansvar, hvis vi blot læner os tilbage og konstaterer, at det ikke er på baggrund af vores handlinger, at folk på nuværende tidspunkt og i fremtiden skades af klimaforandringerne. Fordelingsretfærdighed på baggrund af evne uddybes i kapitel III, der diskuterer principper for fordelingsretfærdighed i forbindelse

med omkostningerne for løsningen af klimaforandringerne. Ovenstående diskussion er særlig relevant for diskussionen af afsnittets tredje princip, Ability to Pay Principle.

Delkonklusion

For at være en ansvarlig agent skal følgende betingelser være opfyldt:

Man skal have haft en fair mulighed for at undgå 'wrongdoing'. Denne består af følgende dele:

1) normative kompetencer, bestående af følgende:

a) kognitive kompetencer til at kunne kende rigtigt fra forkert,

b) viljebestemte kapaciteter til at kunne tilpasse sin handling til denne viden (Brink & Nelkin, 2013, s. 292),

c) evne til at kunne respondere på normer (Brink & Nelkin, 2013, s. 292).

2) situationel kontrol, da eksterne faktorer kan fjerne 'fair' mulighed for at handle anderledes, men samtidig gøre det helt eller delvist upassende at bebrejde agenten, fordi de er udefrakommende forstyrrelser, som agenten ikke har magt til at ændre (Brink & Nelkin, 2013, s. 303),

3) forholdet mellem ansvar og reaktive attituder kan være:

a) responsafhængigt (ansvar retfærdiggøres ikke eksternt), eller

b) responsuafhængigt (reaktive attituder giver mening i lyset af ansvar og forudsætter derved ansvar) (Brink & Nelkin, 2013, s. 288),

4) henførbarhed er nødvendigt men ikke tilstrækkeligt for ansvar,

5) fraværet af forhindringer for ansvar som:

a) rækkevidde (bred rækkevidde blokerer ansvar for mange forskellige handlingsarter.

Kort rækkevidde blokerer ansvar for et bestemt område),

b) varighed (kort varighed blokerer for ansvar i en kortere periode. Lang varighed påvirker livslangt), og

c) beliggenhed (det blokerende ligger inden for agenten selv eller uden for agenten) (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

De tre kan skilles ad, men optræder ofte sammen, så det giver mening ikke at skille dem ad (Brink & Nelkin, 2013, s. 291).

Derudover kan det være tilfældet, at man, selvom man *ikke* er ansvarlig, alligevel har pligt til at tage ansvar. Dette kan være tilfældet i cases, der ligger i halvskyggen af vores 'agency', hvor man via en viljeshandling har muligheden for at tage ansvar, og viser uvilje ved ikke at gøre det. Med Williams agentfortrydelse kan vi endda sige, at det ikke vil være rationelt at fortsætte livet som om intet er hændt, når vi via vores handlinger er skyld i nutidige og fremtidige folks lidelser i forbindelse med klimaforandringerne. Vi vil dømmes moralsk, hvis vi undlader at tage ansvar for klimaforandringerne og blot konstaterer, at det ikke er os, der er skyld i dem. Vores svar bør være mere kompliceret og Enoch mener, at vi plausibelt moralsk kan kræves at tage (delvist) ansvar. Gør vi ikke det, består fejlen ikke i, at vi *allerede* var ansvarlige og ikke levede op til vores ansvar, men at vi undlader at udføre vores moralske pligt, der kræver at vi *tager* ansvar. Spørgsmålet er nu, om, og i så fald hvem, allerede er ansvarlige, eller om man, hvis dette ikke er tilfældet, har pligt til at tage ansvar. Dette undersøges i kapitel II.

Kapitel II. Hvem har ansvaret for klimaforandringerne? (feltets agenter)

Inden vi kan kigge på hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles, er det givtigt at undersøge hvem, der bagudrettet har ansvar for, at klimaforandringerne er som de er i dag og om, og i så fald hvad, dette implicerer i forhold til hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringer bør fordeles.

Det antropocæne narrativ (artsniveau)

Hvis det antropocæne narrativ³⁰ har ret i, at klimaforandringerne sker som resultat af menneskets natur og i, at menneskeheden som art kan opfattes som kollektiv agent, er det spild af tid at arbejde med fordelingsretfærdighed internt i menneskeheden. For at bevise relevansen af specialets problemformulering, må narrativet derfor beskrives og afvises. Dette gøres i tre træk: 1) beskrivelse af narrativet samt kritik af dets konklusion om, at klimaforandringerne sker som konsekvens af menneskets natur, 2) kritik af narrativets paradoks, 3) kritik af det antropocæne narrativs ide om mennesket som homogen agent.

1) Det antropocæne narrativ karakteriserer mennesket som værende et væsen, der bliver mere og mere magtfuldt og dominerer resten af kloden (Malm & Hornborg, 2014, s. 62). Ifølge narrativet markerer den industrielle revolution begyndelsen af menneskeskabte modifikationer af jordkloden på stor skala, og især dampmaskinen tilskrives status som værende artefaktet, der sikrede menneskeheden fuldbyrdet dominans over kloden ved at muliggøre brugen af fossile brændstoffer (Malm & Hornborg, 2014, s. 63). Derudover tilskrives urtidens mennesker, der først lærte at arbejde med ild, en særlig rolle idet disse, angiveligt, såede kimen til den fossile økonomi, da de opdagede muligheden for at udnytte energien lagret i døde planterester (Malm & Hornborg, 2014, s. 63). Således bliver den fossile økonomi rodfæstet som en specifik

³⁰ Et videnskabeligt baseret forslag om skabelse og brug af begrebet 'det antropocæne' som dækkende den geologiske periode, der begyndte da mennesket begyndte at påvirke klodens opbygning og udvikling, herunder økosystemer, antropogene klimaforandringer mv.

menneskelig opfindelse forbundet til menneskets natur, men kigger man nærmere vil man opdage, at overgangen til dampteknologi historisk ikke var forbundet til menneskeheden generelt (Malm & Hornborg, 2014, s. 63). I stedet var grunden til at investere i den nye teknologi muligheden for at udnytte 'den nye verden', afroamerikanske slavers arbejdskraft på marker og lign., udnyttelsen af britisk arbejdskraft på fabrikker og i miner samt den globale efterspørgsel efter billigt bomuld. Overgangen til dampteknologi hang derved ikke sammen med menneskets natur som helhed, men snarere med dem, der ejede produktionsmidlerne, nemlig en lille engelsk minoritet; et næsten ubetydeligt antal mennesker relativt til antallet af homo sapiens på kloden, selv målt efter datidens populationstal (Malm & Hornborg, 2014, s. 63-64).

Capitalists in a small corner of the Western world invested in steam, laying the foundation stone for the fossil economy: *at no moment did the species* vote for it either with feet or ballots, or march in mechanical unison, or exercise any sort of *shared authority* over its own destiny and that of the Earth System. (Malm & Hornborg, 2014, s. 64, min kursivering)

Det er sandt, at evnen til at producere og manipulere ild var en nødvendig betingelse for begyndelsen af afbrændingen af fossile brændstoffer i England, men det var evnen til at bruge værktøj, til at bruge sprog, til samarbejde samt en lang række andre evner i lige så høj grad. Disse anses dog ikke af narrativet for at være interessante selvom de var nødvendige, fordi de ikke har direkte forbindelse til interesseobjektet fossile brændstoffer. At forklare menneskets forbrænding af fossile brændstoffer med urmenneskets evne til at manipulere ild svarer, ifølge Malm og Hornborg, til at forklare japanske kamppiloters succes med det faktum, at præ-mennesker udviklede tommelfingre og en bestemt slags øjne (Malm & Hornborg, 2014, s. 64). Forsøger man at forbinde klimaforandringerne med den menneskelige natur, er man ifølge Malm og Hornborg, fordømt til ende med denne slags forklaringer. Transhistoriske forklaringer, især dem, der foregår på artsplan, kan ikke bruges til at forklare en kvalitativ historisk rækkefølge

som mekanisk dampdreven produktion af forbrugsvarer som eksport til verdensmarkedet (Malm & Hornborg, 2014, s. 64). De senere teknologiske stadier (elektricitet, benzin- og dieselmotorer etc.) er alle blevet introduceret ved investeringsbeslutninger og sjældent af demokratisk vej. Snarere har privilegiet til at indføre ny teknologi været reserveret til den klasse, der havde magten over forbrugsproduktionen (Malm & Hornborg, 2014, s. 64). Kigger man på tværs af den menneskelige art, var de udviklede nordiske kapitalistiske lande, der udgjorde 18.8% af verdens befolkning i 2008, ansvarlige for 72.7% af den udledte CO² efter 1850 (Malm & Hornborg, 2014, s. 64) og i starten af det 21. århundrede var de fattigste 45% af verdens befolkning ansvarlig for 7% af verdens udledninger, mens de rigeste 7% producerede *halvdelen* af de samlede udledninger (Malm & Hornborg, 2014, s. 64). Her er et eksempel brugbart til at kunne forstå skalaen af denne ulighed: en enkelt gennemsnitlig amerikansk borger udledte lige så meget CO² i starten af dette århundrede som op mod 500 borgere fra Etiopien, Chad, Afghanistan, Mali, Cambodia eller Burundi (Malm & Hornborg, 2014, s. 64). Spørgsmålet er, om dette er foreneligt med ideen om menneskeheden som ny agent? Det mener Malm og Hornborg bestemt ikke idet ulige fordeling *netop* er betingelsen for eksistensen af teknologien relateret til fossile brændsler.

Hvis det kan vises, at afbrændingen af fossile brændsler forøges markant, når menneskeheden øges, kan vi *som art* holdes ansvarlige for klimaforandringerne (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). Selvom der er en sammenhæng mellem den menneskelige befolkning og CO²-udledninger, er udledningerne steget med en faktor på 654.8 mellem 1820 og 2010, mens den menneskelige befolkning til sammenligning er steget med en faktor på blot 6.6, hvilket peger på, at det er noget andet, der ligger til grund (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). Et studie, der undersøgte sammenhængen mellem befolkningstilvækst og udledningsforøgelse fandt, at befolkningstilvæksten mellem 1980 og 2005 var størst hvor udledningsforøgelsen var mindst og vice versa. Befolkningstilvæksten og udledningsforøgelsen var derved ikke forbundne, for hvor det ene

skete mest, gjorde det andet ikke (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). En stor del af menneskeheden er ikke del af den fossile økonomi idet hundredvis af millioner er afhængige af trækul, træ, eller andet organisk materiale som afføring og har dermed næsten ikke bidraget historisk til problemet. Studiet fandt, at 2 milliarder mennesker, dvs. næsten en tredjedel af den samlede menneskelige befolkning, ikke har adgang til elektricitet og, at det moderne energiforbrug for en gennemsnitlig canadier snildt kan være *tusind gange større* end subsistensniveauet for et menneske fra Sahel i Afrika. Derved kan klimaaftrykket fra en tilfældig homo sapien variere med en faktor på mere end tusind alt efter omstændighederne for dette individs fødsel og givet disse enorme variationer, i både nutid og fortid, er grundlaget for kausalt at tilskrive klimaforandringerne til menneskeheden for smal (Malm & Hornborg, 2014, s. 65).

2) Fortalere for det antropocæne narrativ kan med fordel argumentere for, at fra alle andre levende væsners synspunkt, kommer klimaforandringerne fra menneskearten og selvom ikke alle mennesker er dadelværdige, er en artsbaseret term derved retfærdiggjort (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). Ifølge naturvidenskaben er den menneskelige indflydelse på økosystemer nu på højde med naturlig selektion, solindstråling og vulkansk aktivitet og narrativet har derved ret i, at magten til at forme planeten nu primært ligger i menneskehedens hænder (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). Denne opdagelse leder os dog til paradokset ved det antropocæne narrativ, nemlig, at det først denaturaliserer klimaforandringerne ved at omkategorisere det fra domænet *naturlige årsager* til domænet *menneskelige aktiviteter* for derefter at renaturalisere det ved at forbinde det til et intrinsisk menneskeligt karaktertræk som evnen til at manipulere ild; ikke til naturen, men til menneskets natur (Malm & Hornborg, 2014, s. 65). Som konsekvens af dette træk, mister man blikket for, at menneskeheden har skabt klimaforandringerne gennem vores historie - med den forskel fra alle andre arter, der til stadighed konstruerer deres mikrosamfund som generationerne før dem, at menneskelige samfund kan ændres fra at brænde træ i ti

årtusinder til pludselig at brænde kul (Malm & Hornborg, 2014, s. 66). At sige, at klimaforandringerne er antropogene er i virkeligheden at sige, at de er *sociogene*, nemlig at klimaforandringerne er opstået som konsekvens af midlertidigt flydende sociale relationer. Når man forstår dette, kan man ikke længere kohærent behandle menneskeheden blot som en art determineret af dens *biologiske* evolution (Malm & Hornborg, 2014, s. 66).

3) Et andet problem ved narrativet er, at menneskeheden her konstitueres som en universel, homogen agent, der reagerer på klimaforandringernes farer, baseret på ideen om, at der ikke er forskel på hvordan klimaforandringerne rammer rige, privilegerede mennesker og fattige, udsatte mennesker (Malm & Hornborg, 2014, s. 66). Dette er dog ikke tilfældet, hvilket kunne ses da orkanen Katrina ramte i forskellige sorte og hvide områder i New Orleans, da orkanen Sandy ramte Haiti og Manhattan, og det kan ses på stort set alle direkte og indirekte påvirkninger såsom stigningen af vandstanden i Holland og Bangladesh etc. (Malm & Hornborg, 2014, s. 66). Som det ser ud nu, *er* der redningsbåde til de rige og privilegerede, så klimaforandringerne vil ikke ramme universelt, men *ulige* (Malm & Hornborg, 2014, s. 66-67). Det er derved både en abstraktion at sætte arten som homogen årsag og som homogent potentielt offer (Malm & Hornborg, 2014, s. 67). Det antropocæne narrativ kan ikke bruges til at udfordre dem, der er interesseret i et business-as-usual-scenarie, for hvis klimaforandringerne er konsekvensen af en evne menneskeheden har udviklet i et fjernt evolutionsstadium, hvordan skal vi så kunne kæmpe imod fossilindustrien? (Malm & Hornborg, 2014, s. 67). Det antropocæne narrativ er derved både *analytisk defekt* og *skadelig for handlen* (Malm & Hornborg, 2014, s. 67). På baggrund af dette, kan man derfor ikke sige, at menneskeheden som art er ansvarlig for klimaforandringerne og derved er det relevant at beskæftige sig med fordelingsretfærdighed internt i menneskeheden.

Halvfems storudledere (virksomhedsniveau)

Når vi ikke kan operere med menneskeheden som agent, er det nærliggende at undersøge andre agenter, f.eks. med udgangspunkt i Shues analyse af virksomheder.

Shue arbejder med ansvar som forpligtelser (Shue, 2017, 592). Generelle forpligtelser kan inkludere hele menneskeheden, så ethvert menneske, man kan påvirke, kan være berettiget, at man lever op til det generelle ansvar pligten medfører. De generelle forpligtelser kan udvides til alle medlemmer af langt større grupper som f.eks. alle sansende væsner eller alle levende væsner. Specielle forpligtelser indebærer et langt mindre ansvarsområde, nemlig ansvar overfor dem, man har et bestemt forhold til. De specielle forhold kan variere fra ikke-tætte relationer som kunder, aktionærer, kreditorer, donorer, nogen man har givet/brudt et løfte. Ofte dikterer relationen hvilket specielt ansvar man har over for den anden; en ven skylder én noget andet end en arbejdsgiver gør. Specielle pligter hviler typisk på generelle pligter; man skylder sit barn alt det man skylder et menneske generelt og oveni dette langt mere end det. Yderligere ansvar opstår hvis man ikke lever op til det originale, underliggende ansvar. Dette kaldes også 'Clean up your own mess'-princippet: lever man ikke op til sit ansvar, har man stadig dette ansvar, men 'modtager' også et sekundært ansvar over for dem, man har svigtet; et ansvar til at udbedre de dårlige effekter (Shue, 2017, s. 592).

Bagudrettet ansvar er baseret på noget, der allerede er sket, mens fremadrettet ansvar er baseret på mulighed snarere end skyld. Det betyder, at man har ansvar til at handle, ikke fordi man har skabt et problem eller har en tidligere relation til ansvarsområdet, men fordi man er i en position, hvor man har mulighed og kapacitet til at forbedre situationen³¹ (Shue, 2017, s. 592). Positivt³² fremadrettet ansvar er ifølge Shue en begrænset form for ansvar idet man ellers vil være bundet til at bruge al sin tid og energi på at løse andre folks problemer indtil man hverken har tid eller

³¹ Denne form for ansvar er relevant for fordelingsretfærdighed, kapitel III, side 58.

³² Positivt ansvar er ansvar til at gøre noget, mens negativt ansvar er ansvar for at lade være med at gøre dette noget. Forskellen uddybes yderligere via eksempler på side 33.

ressourcer tilbage og man ikke længere lever sit eget liv, men blot er et værktøj til fordel for andre mennesker (Shue 2017, s. 592-593). Negativt fremadrettet ansvar som f.eks. 'do no harm' gælder *hele tiden over for alle*. Ansvar på basis af 'do no harm'-princippet er negativt, generelt og fremadrettet ansvar. Det er negativt idet det, der kræves er, at man *ikke* gør noget; det er generelt, fordi det er *alle* man har ansvar for ikke at skade og det er fremadrettet, fordi det er baseret på *hvad, der kan ske i fremtiden*, snarere end på noget, der allerede er sket. 'Clean up your own mess'-princippet er positivt, specielt og bagudrettet. Det er positivt, fordi det, der kræves, er *udførelsen* af de handlinger, der kræves af oprydningen; det er specielt, fordi ansvarsområdet omhandler *en relation* til dem, der specifikt lider under problemet, og det er bagudrettet, fordi det er baseret på *ens kausale rolle* i at skabe problemet. Begge principper er fundamentale principper, som andre principper kan hvile på. Dem, der ikke undgår at gøre skade, bliver positivt ansvarlige for at rette op på det og muligvis også for at kompensere for skaden (Shue, 2017, s. 593).

Studier viser, at det er 90 virksomheder, der har udledt mest CO² i atmosfæren. Som nævnt tidligere, opereres der inden for filosofien ofte med en ide om 'reasonable foreseeability' i forbindelse med diskussioner om agents ansvar. I 1960'erne blev det almen viden, at hvis vi fortsatte med at udlede CO² i som 'business as usual'³³, ville vi underminere klimaet. Derved blev de 90 storudledere i 1960'erne klar over, at de markedsførte produkter, der var skadelige for miljøet. Det negative ansvar, dvs. ansvaret til at lade være med at gøre skade påkrævede, at de hurtigt reducerede den skade de forvoldte ved at modificere deres produkter eller ved at udvikle sikre alternativer som kunne varetage samme funktion som de skadelige produkter. Med andre ord, krævede 'do no harm'-princippet, at de udviklede energier, der ikke var baseret på kul, fossile brændstoffer og deslige for at stoppe med at skade. Shue mener, at de 50 år, der er gået, hvor de 90 storudledere ikke reducerede deres skader, via 'Clean up your own mess'-

³³ Dvs. hvis tingene forbliver som status quo.

princippet, giver dem en yderligere forpligtelse til at råde bod på den skade for hvilken de har været ophav. Hvis de derudover vil leve op til det generelle ansvar om at bidrage til samfundet, gør deres kapaciteter i form af politisk magt, rigdom og ekspertise dem kvalificerede til at lede omstillingen til grøn energi (Shue, 2017, s. 591).

Der er ikke noget i sig selv galt med at udvinde, transportere, raffinere/producere, og sælge udgaver af et produkt til folk, der gerne vil købe dem. Studiet, som Shue skriver sin artikel på baggrund af viser, at 83 af storudleverne er producenter af kul, olie og naturgas og, at de resterende syv er producenter af cement. Studiet undersøger hvorledes de 90 har 'bidraget' til udledningen af CO² og metan samt konsekvenserne for klimaet i form af temperaturstigninger på havets og landjordens overflade. Studiet arbejder derved med påvisning af kausalt ansvar. Dette implicerer dog ikke nødvendigvis moralsk ansvar: hvis A skubber B, der derefter rammer C, som vælter ned af trappen, er B delvist kausalt ansvarlig for, at C vælter ned af trappen, men ikke moralsk ansvarlig (Shue, 2017, s. 593). Det er udelukkende A, der er moralsk ansvarlig da det var A, der skubbede til B, som derved blev ufrivilligt og uskyldigt bindeled mellem As handling og dennes konsekvens for C. Det er derfor ikke tilstrækkeligt med kausalt ansvar, for at være moralsk ansvarlig for negative konsekvenser - med mindre man med sit kausale ansvar overtræder et socialt accepteret princip og ved fortsat at udlede i flere årtier på trods af viden om, at dette skader andre, har storudleverne velvidende og åbenlyst krænket princippet om ikke at gøre skade (Shue, 2017, s. 593).

Den samlede ophobning af CO²-udledninger er vokset siden tidligt i den industrielle revolution, men så længe disse skadelige effekter ikke var kendte, var man ikke skyldig, når man lavede cement og solgte fossile brændstoffer (Shue, s. 593). De blev dog kendte i 1965, hvor den daværende amerikanske præsident meddelte kongressen, at deres generation allerede havde påvirket atmosfærens sammensætning på global skala via radioaktive materialer og en stigende udledning af CO² via forbrændingen af fossile brændstoffer. Senere samme år blev CO²

klassificeret som et forurenende stof. Derudover var det forskere, der arbejdede for kulstofproducenter, der først begyndte at forstå betydningen af CO²-udledninger, hvilket implicerer, at nogle af de 90 storudledere muligvis har haft 'reasonable foreseeability' tidligere end den almene befolkning og, at disse dermed har forbrudt sig mod 'do no harm'-princippet tidligere end først antaget og muligvis er mere bagudrettet ansvarlige for klimaforandringerne end den bredere befolkning og derved har yderligere ekstra ansvar per 'Clean up your own mess'-princippet. Situationen vedrørende udvinding og produktion af cement og fossile brændstoffer ændrer sig *så snart* man bliver klar over, at det produkt, man har med at gøre, er skadeligt – især når skaden foregår på så stor en skala, at det underminerer betingelserne for menneskelige samfunds *eksistens* (Shue, 2017, s. 594). Eftersom det 20. århundredes økonomier havde behov for energi og beton, ville det være umuligt at stoppe med at udvinde og sælge de omtalte produkter så snart man opdagede og kunne forudse deres skadelige effekter (Shue, 2017, s. 594). Shue mener, at man kan undskylde midlertidig skade hvis denne er nødvendig, så længe man samtidig gør alt i sin magt for at undgå denne nødvendighed; f.eks. ved at gøre alt for at finde alternativer, der kan overtage funktionen, hvis man ikke kan reducere eller fjerne behovet for funktionen. Konkret ville dette være at udvikle non-kulstofenergi og undersøge måder, man kan gøre de gamle produkter mere sikre (Shue, 2017, s. 594), men der er gået mere end et halvt århundrede siden advarslerne kom i 1965 og de 90 storudledere har, i stedet for at ære deres pligt til at stoppe med at sælge skadelige produkter, valgt at benægte klimaforandringerne, arbejdet på at sikre, at kulstof fortsat er en central del af den globale energiproduktion og at udledningerne kunne fortsætte uhindret (Shue, 2017, s. 594). Derudover er mere end halvdelen af alle udledninger forbundet til kulstofproducenter i perioden fra 1880 til 2010 produceret efter 1986, hvor farene for klimaet forbundet med forbrænding af fossile brændstoffer var *fastslået* (Shue, 2017, s. 594).

Unless carbon producers are somehow exempt from the moral principles that society applies to ordinary mortals, their 50 years of flagrant disregard of their simple negative responsibility to do no harm, [...] have now incurred a (positive, special, and backward-looking) responsibility to assist in dealing with the disruptions for which their products are the source by financing adaptation and participating in compensation for damage and loss in proportion to their knowing contribution to the disruptions. (Shue, 2017, s. 594).

Denne 'clean-up' inkluderer at stoppe med økonomisk at støtte politikere, lobbyister, institutioner og andre forbindelser, der spreder misinformation og falske nyheder om klimaforandringerne (Shue, 2017, s. 595). Hvis de 90 vælger at stille sig i front som ledere vil de, selv nu, via deres enorme mængder ressourcer i form af politisk magt, rigdom og videnskabelige og tekniske evner og viden, kunne gøre *en enorm forskel og reducere en stor del* af den skade de forvolder (Shue, 2017, s. 595). Dog mener Shue, at socialt ansvarlige firmaer ikke vil stille sig tilfredse med blot at reducere skade, men vil finde måder at bidrage positivt til verdenssamfundet på, blot med den begrænsning, at firmaerne har et ansvar for at generere værdi for deres aktionærer. Denne begrænsning bør dog ikke kunne overgå det negative, generelle, fremadrettede ansvar til ikke at skade andre (Shue, 2017, s. 595). Vi kan derved tale om bagudrettet ansvar på virksomhedsniveau.

Indkomstgruppe og energiftryk (individ- og gruppeniveau)

Hvordan ser ansvaret for klimaforandringerne ud på individ- og gruppeniveau?

For at kunne leve et nogenlunde anstændigt liv kræves et vist minimum af energiforbrug. Et studie af Steinberger et. al. (2020) viser, at energiforbruget langt fra er ligeligt fordelt, men varierer ekstremt på tværs af indkomstgrupper og lande. Denne ulighed i energiforbruget peger på, at energifordelingen hindrer opnåelsen af mål relateret til bæredygtig udvikling. Mange

mennesker lider under mangel på energi, mens få forbruger mere end rigeligt (Steinberger, 2020, s. 234). De øverste 10% forbruger ca. 55% af al energi relateret til mobilitet, hvoraf den langt størstedelen af dette er baseret på fossile brændstoffer. Det er ifølge Steinberger et. al. spørgsmålet om et system, der fungerer for forholdsvis få mennesker relativt til den globale befolkning og som i høj grad afhænger af fossile brændstoffer, er at foretrække, når det kommer til at facilitere mobilitet. Mobiliteten som den er for de få, fastlåser hele energi- og transportsystemet i en afhængighed af fossile brændstoffer. Det er før foreslået, at man kan opnå energisystemer uden udledninger ved at gentænke efterspørgslen f.eks. via flyafgifter, reduktion af bilafhængighed via anderledes byplanlægning, og ved at tilslutte sig el- og hydrogendrevne køretøjer. Dog mener Steinberger et. al., at problemet med energiaftrykket er generelt og ikke kan begrænses til bestemte domæner. Snarere understøttes problemet af økonomisk ulighed på tværs af domæner (Steinberger, 2020, s. 235).

Eftersom økonomisk vækst er et politisk og økonomisk kernemål generelt, er det sandsynligt, at uligheden vil fortsætte og vokse fremover – især hvis den økonomiske vækst primært fordeles til højindkomstgrupper, hvilket afspejles i ny evidens (Steinberger, 2020, s. 235). Dette vil ifølge Steinberger et.al. plausibelt føre til, at højindkomstindivider udvider deres efterspørgsel efter højenergigoder og forøger deres energiaftryk samt at lavindkomstgruppernes energiaftryk vil forblive lavt. Denne forøgede ulighed i energiforbruget vil føre til, at uligheden i energiaftrykket vil vokse sig endnu større. For at teste dette stipulerede Steinberger et. al. energiforbruget og befolkningsstørrelsen for 2030 og 2050³⁴ ved hjælp af data fra OECD³⁵ og FN. Dette viste, at energiaftrykkene vil fordobles i 2030 og blive mere end tre gange større i 2050. Samtidig vil uligheden i det samlede energiforbrug forblive stort set konstant. 31% af energiforøgelsen vil kun være på baggrund af brændstof til køretøjer, 33% af forøgelsen vil være forbundet til varme og elektricitet, mens 12% vil være forbundet til andre former for transport

³⁴ Dog uden at tage højde for forbedringer af energieffektivitet (Steinberger et.al, s. 235).

³⁵ Organisation of Economic Co-operation and Development.

blandt andet. Mad og påklædningsteknologi³⁶ vil sammenlagt kun bidrage 7% til forøgelsen. Ifølge Steinberger et. al.s stipulation af energiforbruget og befolkningsstørrelsen for 2030 og 2050, vil det transportrelaterede energiaftryk komme til at fylde mere i det samlede energiaftryk, mens subsistensmidler som mad og huse vil komme til at fylde mindre i det samlede energiaftryk. Denne stigning i forbruget af transportrelateret energi er en *katastrofal* udvikling for klimaet, hvis transportsektoren forbliver *afhængig af fossile brændstoffer* (Steinberger, 2020, s. 235).

Delkonklusion

Det antropocæne narrativ benytter sig af mennesket som homogen agent og mener, at menneskets påvirkning af kloden determineres af dets natur. Den fossile økonomi kan dog ikke siges at være forbundet til menneskets natur som sådan, da overgangen fra en energiform til en anden historisk har været forbundet til en meget lille klasse af mennesker. På artsniveau, var det de nordlige kapitalistiske lande, der udgjorde 18.8% af jordens befolkning per 2008, der var ansvarlige for udledningen af 72.7% af CO²en udledt efter 1850, mens de fattigste 45% af verdensbefolkningen producerede 7% af verdens udledninger sammenlignet med de rigeste dele af verdens befolkning, der stod for 50% af de samlede udledninger i det 21. århundrede. Det giver dermed ikke mening at tale om menneskeheden som homogen agent i påvirkningen af kloden. Menneskeheden kan heller ikke kategoriseres som homogen agent, der reagerer på klimaforandringerne idet der er forskel på hvordan klimaforandringerne rammer de rige, privilegerede mennesker og de fattige, udsatte mennesker. Det giver derfor ikke mening at se menneskearten som homogen årsag og homogent potentielt offer for klimaforandringerne.

³⁶ Den danske betegnelse for det engelske 'wearables', der dækker over teknologi man kan have på kroppen som f.eks. smartwatch eller Google-briller

Det er 90 virksomheder fordelt over sektorerne kul, olie og naturgas (83) og cement (7), der har udledt mest CO² i atmosfæren. Disse har efter 1960'erne velvidende krænket princippet om ikke at gøre skade og har derved ophobet yderligere ansvar via 'clean up your own mess'-princippet idet over halvdelen af alle udledninger fra 1880 til 2010 relateret til kulstofproducer, blev produceret efter 1986, hvor farerne ved fossile brændstoffer var kendte.

Den fattigste halvdel af verdens befolkning bruger mindre end en femtedel af verdens samlede energitryk, men den rigeste 5% af verden bruger mere end en femtedel af energitrykket. Steinberger et. al.s stipulation af energiforbruget og befolkningsstørrelsen i 2030 og 2050 viste, at energiforbruget vil fordobles i 2030 og blive mere end tre gange større i 2050, mens uligheden i energiforbruget vil forblive stort set konstant.

Det giver dermed ikke mening at tale om ansvar for klimaforandringerne på artsniveau, men vi kan tale om det ansvar 90 virksomheder og de rigeste dele af verdens befolkning har for klimaforandringerne. I lyset af denne undersøgelse opstår, med rette, spørgsmålet om hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne kan fordeles samt hvilke(t) af disse agentniveauer, der er de(t) rette at forfølge.

Kapitel III. Hvordan kan og bør ansvaret for løsningen af klimaforandringerne fordeles? (fordelingsretfærdighed blandt feltets agenter)

I dette kapitel diskuteres tre mulige principper for fordelingsretfærdighed i forbindelse med ansvaret for at løse klimaforandringerne samt to hybridteorier bestående af kombinationer af to af principperne. Inden principperne for ansvarsfordeling i forbindelse med klimaforandringerne undersøges og diskuteres, er det dog vigtigt at overveje hvorledes disse principper, der er udvundet fra traditionelle teorier om ansvarsfordeling, kan appliceres til domænet klimaforandringer (Caney, 2005, s. 748).

Appliceringen af teorier om fordelingsretfærdighed på domænet 'klimaforandringer'

Standardanalyser af fordelingsretfærdighed fokuserer ofte på hvordan byrder og fordele bør fordeles mellem nuværende medlemmer af en stat (Caney, 2005, s. 748). Global miljøretfærdighed dækker i stedet over den globale fordeling af miljømæssige byrder og fordele (Caney, 2005, s. 748). I den forbindelse er det vigtigt at undersøge om og i så fald hvordan førnævnte teoretiske framework kan udvides til at inkludere miljømæssige byrder og fordele (Caney, 2005, s. 749). Global fordelingsretfærdighed rejser spørgsmål om intergenerational retfærdighed på to måder:

1) Konsekvenserne ved klimaforandringerne vil ramme fremtidige mennesker³⁷. Derfor må en tilfredsstillende teori om global fordelingsretfærdighed kunne fortælle nutidige generationer, hvilke pligter de har til fremtidige mennesker, og indeholde overvejelser om hvorvidt de principper, der gælder for nuværende mennesker, bør gælde for fremtidige mennesker (Caney, 2005, s. 749).

³⁷ Dette diskuteres i kapitel IV, side 71.

2) Klimaforandringerne tvinger os til at forholde os til den moralske relevans af beslutninger taget af forhenværende generationer, f.eks. i form af overvejelser om hvem, der bør være ansvarlige for at håndtere konsekvenserne af forhenværende generationers beslutninger relateret til udledninger af drivhusgasser (Caney, 2005, s. 750). Dette uddybes i afsnittene nedenfor.

Derudover bør en tilfredsstillende teori om global fordelingsretfærdighed indeholde en skelnen mellem to miljømæssige byrder. For det første afbødningsbyrder, der defineres som omkostningerne ved ikke at engagere sig i aktiviteter, der bidrager til klimaforandringerne. Omkostningerne består i opgivelsen af fordele, man ville have haft, hvis man fortsat engagerede sig i handlinger, der involverer udledninger af store mængder drivhusgasser (Caney, 2005, s. 751). For det andet tilpasningsbyrder, der defineres som omkostningerne ved at adoptere tiltag, der gør en selv og/eller andre i stand til at kunne klare de farlige konsekvenser ved klimaforandringerne (Caney, 2005, s. 752). Spørgsmålet er nu hvem, der bør være ansvarlige for at bære disse omkostninger forbundet med klimaforandringerne? Dette udfoldes via gennemgang og diskussion af følgende principper:

1) Polluter Pays Principle (PPP): dem, der har forårsaget klimaforandringerne, har ansvaret for at løse det (Arler, 2012, s. 71, 72, 74).

2) Beneficiary Pays Principle (PPP): dem, der har nydt/nyder godt af den historiske forurening, der har ført til klimaforandringerne, har moralsk ansvar for at udbedre de problemer, forureningen fører til (Arler, 2012, s. 71, 72, 74; Weijers et.al., 2010, s. 145-146).

3) Hybridteori af principperne (Q)BPP og PPP. (Q)BPP er en udgave af BPP.

4) Ability to Pay Principle (APP): dem, der bedst kan betale omkostningerne for løsningen af klimaforandringerne, har ansvaret for at løse det (Arler, 2012, s. 71, 72, 74).

5) Hybridteori af principperne (S)APP og (C)PPP, udgaver af hhv. APP og PPP.

Kapitlet udformes på denne måde af følgende logik. Det er nødvendigt at få fordelt ansvar for den samlede mængde udledninger, så det er muligt at undgå farlige klimaforandringer. Jeg deler

PPPs intuition om, at det er mest retfærdigt, at man, så at sige, bør rydde sit eget 'rod' op, men da PPP ikke er tilstrækkelig til at fordele ansvar for det samlede problem³⁸ undersøges BPP, da jeg deler intuitionen om, at det er retfærdigt, at dem, der har nydt godt af 'rodet' i så fald må betale/betale den del, PPP ikke kan tildele ansvar for. Idet BPP heller ikke viser sig at være tilstrækkelig til at fordele ansvar for det samlede problem³⁹ undersøges om PPP og (Q)BPP som hybrid kan fordele tilstrækkeligt ansvar. Da denne hybrid heller ikke synes at være tilstrækkelig til at fordele ansvar for det samlede problem⁴⁰, undersøges APP, der ikke indeholder intuitionerne fra PPP og BPP, men i stedet er i stand til at fordele ansvar for det resterende 'rod'. Det undersøges derefter om APP er tilstrækkelig i sig selv og efterfølgende om en hybrid af (S)APP og (C)PPP er tilstrækkelig. Dette synes ikke at være tilfældet⁴¹ hvorfor jeg foreslår og argumenterer for en hybrid bestående af (en udgave af) APP og (en udgave af) BPP.

Polluter Pays Principle (PPP)

Dette princip arbejder ud fra tesen om, at man kan identificere, hvem der har forurennet og, at ansvaret for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles mellem disse forurenende parter samt den bredt accepterede og plausible tese om, at dem, der skader andre er moralsk ansvarlige for at udbedre disse skader (Shue, 2017, s. 591; Weijers et.al., 2010, s. 142). Dette kaldes også 'Clean-up-your-own-mess'-princippet (Shue, 2017, s. 593).

PPP implicerer på individniveau, at hvis agent X udfører en handling, der forårsager udledninger, bør det være agent X, der betaler for de skadelige konsekvenser ved denne handling (Caney, 2005, s. 753) og på makroniveau, at hvis agent X, Y og Z, udfører handlinger, der samlet forårsager udledninger, bør agent X, Y og Z betale for de skadelige konsekvenser ved

³⁸ S. 50.

³⁹ S. 55.

⁴⁰ S. 57.

⁴¹ Hhv. s. 61 og 66.

udledningerne i relation til hvor stor en del af udledningerne de hver især har forårsaget⁴² (Caney, 2005, s. 753). På mikroniveau etableres en direkte forbindelse mellem en agents handling og de udledninger, der forårsager andres lidelser og på makroniveau etableres en indirekte forbindelse mellem en gruppe menneskers handlinger og et bestemt niveau af udledninger (Caney, 2005, s. 753). Dette er en relevant distinktion idet mikroniveauet kun er relevant hvis man kan identificere en specifik byrde, der opstår på baggrund af en specifik handling. Med andre ord, er niveauet ikke relevant hvis man ikke kan spore specifikke byrders opgav i tidligere handlinger, hvilket er tilfældet med klimaforandringerne. Makroniveaet kan, derimod, godt tracke kausaliteten ved disse effekter (Caney, 2005, s. 753) og gør det muligt at tilskrive større ansvar til nogle frem for andre, for selvom vi ikke kan sige præcis hvem, der har forårsaget hvilke specifikke dele af klimaforandringerne, er det her muligt at sige, at dem, der udleder mere end andre er tilsvarende mere ansvarlige for at betale omkostningerne forbundet med disse handlinger (Caney, 2005, s. 754).

For at kunne benytte PPP er vi dog nødt til at vide, hvem de forurenende agenter er, men her er der mange muligheder, for er det individer, stater, firmaer eller noget helt fjerde? Man kan argumentere for, at eftersom det er *individer*, der bruger elektricitet til opvarmning, madlavning, lys, tv'er, computere og som forbruger fossile brændsler til at køre bil eller flyve (Caney, 2005, s. 754), er individer de rette agenter. Derfor bør hvert individ skal betale for sin andel af udledningerne (Caney, 2005, s. 755). Man kan argumentere for, at det er *virksomheder*, der er de rette agenter, da de bruger *enorme* mængder fossile brændsler og/eller forårsager rydning af skove o. lign. og at det derfor er virksomheder, der bør betale for sin andel af udledningerne (Caney, 2005, s. 755). En anden mulighed er stater, da mange mener, at det er disse, der er de

⁴² Caney nævner det ikke selv eksplicit i definitionen, men man må formode baseret på hvad han efterfølgende skriver, at der her er tale om agenter på gruppe-, stats-, eller nationsniveau for at dette tæller som værende makroniveau - ellers ville vi tale om individniveau, hvor flere individuelle agenter behandles *hver for sig*, men på *samme tid*.

rette agenter, der bør skære ned på drivhusudledninger eller kanalisere ressourcer til at dække tilpasningsomkostningerne (Caney, 2005, s. 755). Man kan dog argumentere for, at nationaltænkning ikke er vejen frem idet alle stater er en del af *internationale institutioner*, som Verdenshandelsorganisationen og den Internationale Valuta Fond, der, ved at promovere *økonomisk vækst*, opfordrer lande til at engagere sig i *skovrydning* og *højt forbrug af fossile brændsler* (Caney, 2005, s. 755). Caney mener, at det er mest plausibelt, at der ikke blot er tale om én slags agent, men, at det er langt mere sandsynligt, at det drejer sig om *alle fire slags agenter i varierende mængder* (Caney, 2005, s. 756).

PPP kan godt fordele ansvar fremadrettet med fokus på nutidens udledninger, således, at nutidens generationer skal betale for egne udledninger. Den udledning, der refereres til, skal ifølge Weijers et.al forstås som den udledning af drivhusgasser, der overskrider den aftalte tilladte mængde udledning; de tildelte kvoter (Weijers et.al., 2010, s. 143). PPP har dog det problem bagudrettet, at mange forurenere ikke på det givne tidspunkt var klar over, at deres handlinger var skadende (Weijers et.al., 2010, s. 143) og dermed ikke havde 'reasonable foreseeability' - hvilket synes at pege på, at ingen er ansvarlige for disse udledninger. Weijers et.al mener, at manglen på 'reasonable foreseeability' implicerer to udgaver af PPP. En stærk udgave, hvorved agenterne er ansvarlige for *alle* skader, de har forårsaget – inklusiv dem, de ikke har været klar over eller har kunnet forudse – og en svag(ere) udgave, 'conditional liability PPP ((C)PPP)', der kun tilskriver moralsk ansvar til de agenter, der velvidende forurener/bør have vidst, at deres udledninger sandsynligvis ville skade og dermed har haft 'reasonable foreseeability'. Weijers et.al. kalder den velvidende udledning *fordømmelig udledning*, mens den uvidende udleder *non-fordømmelig* (Weijers et.al., 2010, s. 143). (C)PPP tilskriver dermed kun ansvar på baggrund af *fordømmelig udledning*, mens den stærke udgave af PPP (som er standardudgaven) tilskriver ansvar på baggrund af både *fordømmelig og non-fordømmelig udledning*.

(C)PPP bliver i kraft af ikke at tilskrive ansvar på baggrund af non-fordømmelige udledninger, i modsætning til PPP, straks sårbar for *residual-indvendingen*: princippet kan kun tilskrive ansvar for en del af udledningerne og ikke den samlede mængde, hvilket efterlader os med en mængde udledninger (i dette tilfælde de non-fordømmelige), som ingen er ansvarlige for at kompensere for. Dette sker, fordi man med (C)PPP mener, at hvis en agent ikke har haft mulighed for at vide, at vedkommendes handlinger var skadelige (f.eks. ifm. udledninger), er vedkommendes ignorance undskyldt og det virker dermed urimeligt at bede dem betale for noget de ikke kunne have forudset (Caney, 2005, s. 761). Uden at kunne reddes fra *residual-indvendingen*, kan (C)PPP ikke fordele tilstrækkeligt moralsk ansvar til at adressere problemet med klimaforandringerne og sørge for tilstrækkelig afbødning og tilpasning til klimaforandringernes katastrofale konsekvenser, fordi man mangler at fordele ansvar for en enorm mængde udledninger.

Man kan forsøge at redde (C)PPP fra *residual-indvendingen* ved at argumentere for, at (C)PPP kan håndtere de resterende udledninger ved, at nuværende generationer stilles til ansvar for tidligere generationers velvidende udledninger, men i så fald åbner man (C)PPP op for *arvesynd-indvendingen*: hvorfor skulle det, at man lever i et land, hvis tidligere befolkning velvidende har forurennet gøre en ansvarlig for denne, når vi normalt ikke kan arve skyld på denne måde? (Weijers et.al., 2010, s. 144). Her vil man gå med til, at nuværende generationer betaler for egne velvidende udledninger, men ikke, at det er retfærdigt at betale for andres velvidende udledninger. Man kan forsøge at redde (C)PPP fra *arvesynd-indvendingen* ved at foreslå, at nuværende generationer kun bør betale for egne velvidende udledninger og ikke for velvidende tidligere generationers, men dette åbner igen op for *residual-indvendingen* idet (C)PPP i så fald ikke kan tildele nok moralsk ansvar til at sørge for tilstrækkelig afbødning og tilpasning til klimaforandringernes katastrofale konsekvenser. (C)PPP kan derfor ikke stå alene som fordelingsretfærdighedsprincip.

PPP er ved første øjekast ikke sårbart for *residual-indvendingen* idet det kan håndtere både fordømmelige og non-fordømmelige udledninger. Derved står det allerede stærkere end (C)PPP, men kigger man nærmere, er PPP sårbart for *residual-indvendingen* idet det er nødt til at forholde sig til hvem, der skal betale, når de originale forurenere ikke længere er i live (Caney, 2005, s. 756). Eftersom princippet bygger på, at man bør betale for egne udledninger, opstår der problemer når de originale udledere ikke længere lever, for hvad skal vi gøre med den mængde udledninger, som ingen er ansvarlige for at kompensere for? Foreslår man, at nuværende generationer ikke bør betale for andre udledninger end sine egne kan princippet ikke forsvares mod *residual-indvendingen* idet PPP efterlader en stor mængde udledninger ingen er ansvarlige for at kompensere for. Foreslår man i stedet, at nuværende generationer skal betale for dem, åbnes igen for *arvesynd-indvendingen*, for det kan ikke være rimeligt, at ældre generationer har forurenet, men, at det er nuværende generationer skal stå til regnskab, for hvordan kan man være ansvarlig for et problem man ikke selv har forårsaget? (Arler, 2012, s. 71). PPP er derved en næsten ubetydelig del stærkere end (C)PPP, men kan ikke stå alene som ansvarsfordelingsprincip idet det er et stort problem for et ansvarsfordelingsprincip, at det ikke kan tildele tilstrækkeligt ansvar til at løse det problem, det er designet til at løse. Det er omvendt uacceptabelt at benytte sig af den anden mulighed for PPP, nemlig at lade det stå alene i sin nuværende form og derved lade problemet stå, når klimaforandringerne har og får så alvorlige konsekvenser.

Har man endnu ikke givet op, kan man, som Weijers et. al. forsøge at redde PPP ved at argumentere for, at *arvesynd-indvendingen* hviler på en præmis om, at de relevante moralske agenter er individer frem for stater. Konsekvensen af et *kollektivistisk* PPP, hvor stater er de relevante agenter er, at udviklede lande vil være primært ansvarlige for afbødning af og tilpasning til klimaforandringerne grundet deres relativt lange historiske udledninger af drivhusgasser (Weijers et.al., 2010, s. 144). Således bør stater betale idet det er dem, der har forårsaget skader

grundet de høje koncentrationer af drivhusgasser de har udledt (Weijers et.al., 2010, s. 145) og derved kan man holde fast i, at den udledende agent skal betale for egne udledninger.

Man behøver blot kollektivisere *arvesynd-indvendingen* for at argumentere mod et kollektivtisk PPP: på samme måder som individer ikke kan arve gæld fra forældre eller bedsteforældre vil det være uretfærdigt, at nuværende borgere i historisk udledende stater skal ende med at betale for skader forårsaget af statens tidligere borgere. Dette køber Weijers et. al. dog ikke, for selvom de er enige i intuitionen om, at uskyldige individer ikke bør være moralsk ansvarlige for at udbedre skader forårsaget af andre, mener de ikke, at dette er en tilstrækkelig overbevisende indvending (Weijers et.al., 2010, s. 145). I stedet mener de, at man som del af et kollektiv, er berettiget til dettes fordele og, at prisen for disse er bestemte forpligtelser. Borgere i et land er dermed berettiget til blandt andet landets sundhedssystem samt forskellige friheder, men de har også forskellige forpligtelser til f.eks. at betale skat og følge loven⁴³. På den måde hænger kollektivets forpligtelser sammen med dets fordele og derved har individer, selvom de ikke er ophav til de fordele de nyder godt af ved at være en del af kollektivet, qua accepten og det at nyde godt af disse fordele, accepteret de forpligtelser, der fører med. Konsekvensen af dette argument er, at borgere i industrialiserede lande, som er uskyldige i landenes historiske udledning, er del af et skyldigt kollektiv. De kan melde sig ud af kollektivet og derved melde sig ud af både fordele og forpligtelser, men ikke melde sig ud af forpligtelserne og samtidigt nyde godt af fordelene (Weijers et.al., 2010, s. 145).

Dette er dog ikke en farbar vej, hvis man vil arbejde med PPP i sig selv, for begynder man at bevæge sig ud ad denne vej og forsøger at redde PPP fra konsekvenserne af håndteringen af *arvesynd-indvendingen* med henvisning til *fordele*, har man ikke længere at gøre med PPP i

⁴³ Det er ret omdiskuteret inden for filosofien om vi har pligt til at adlyde loven, fordi det er loven. Derudover behøver man ikke kigge ret langt tilbage i historien for at finde love, man ikke kan siges at have pligt til at følge, f.eks. Nazi-Tyskland og USA's racelove.

sig selv, da det enten skal suppleres af eller kollapse til et andet princip, nemlig BPP⁴⁴ (Caney, 2005, s. 756-757) idet man forsøger at retfærdiggøre at pålægge mennesker byrder, for handlinger, de på ingen måde kan siges at have *forskyldt*, fordi de *drager fordel* af disse handlinger. Er dette tilfældet er agenten ikke længere en *forurener*, men en *beneficiary*, som det hedder på engelsk, når man drager fordel af noget og derfor vil disse mennesker *ikke* skulle betale omkostningerne ifølge PPP, men ifølge PPP suppleret med BPP eller ifølge BPP i sig selv (Caney, 2005, s. 757).

Derudover er det ikke et overbevisende argument at tale om, at man som borger i et kollektiv er berettiget til dets fordele, hvis man overholder bestemte forpligtelser idet ingen selv har valgt, hvor de bliver født og dermed heller ikke hvilket kollektiv de er del af. Det er ikke et plausibelt modargument til denne indvending at hævde, at man kan melde sig ud af kollektivet og de dertilhørende fordele og forpligtelser ved at flytte til et andet kollektiv (eller forsøge at være fuldstændig selvforsynende), da dette ofte ikke er muligt uden at lide store økonomiske og især sociale tab. Selv hvis man for argumentets skyld medgiver, at dette er muligt, virker konsekvensen af dette ikke plausibel, hvilket kan ses ved følgende tankeeksperiment, kaldet *manipulations-indvendingen*: Forestil dig, at du er borger i et land med forholdsvis høje udledninger. Du er træt af, at du skal betale omkostningerne for afbødningen af og tilpasningen til klimaforandringerne på baggrund af tidligere generationers handlinger, så du flytter til et andet land med forholdsvis lave udledninger. Er du nu mindre ansvarlig for udledningerne idet du nu er en del af et kollektiv, der har mindre ansvar for afbødningen af klimaforandringerne? Det synes ikke at være tilfældet, at man kan manipulere sig ud af sine forpligtelser på denne måde. I så fald, ville borgere i den nordlige halvkugle blot kunne flytte tilstrækkeligt langt sydpå og dermed slippe for (dele af) sit ansvar og samtidig være berettiget til kompensation fra den mere ansvarlige nordlige halvkugle, som vedkommende lige er flyttet fra og endnu mere

⁴⁴ Dette princip udfoldes på side 50.

usandsynligt: forestiller man sig, at alle verdens borgere samtidigt flytter om på den anden side af kloden end hvor de blev født, er ansvaret så stadig knyttet til kollektivet således, at de non-ansvarlige bliver ansvarlige og vice-versa? Det synes heller ikke at være tilfældet.

PPP løber derved, både individualistisk og kollektivistisk, ind i problemer på det intergenerationale niveau med *arvesynd-indvendingen*. Hvis det skal kunne reddes fra dette og kunne bruges til at fordele ansvar for løsningen af klimaforandringerne, skal det derfor suppleres med en teori om hvordan omkostningerne for de resterende udledninger fordeles retfærdigt (Caney, 2005, s. 762). Selv hvis dette gøres er PPP ukomplet for så vidt som det mangler en teori om personers berettigelser⁴⁵. PPP er ukomplet uden en sådan teori, da princippet kræver, at man skal betale for de af sine udledninger, der overstiger hvad man er berettiget til. Derved har princippet behov for en teori om hvilke rettigheder, hvis nogen, mennesker har til at udlede drivhusgasser (Caney, 2005, s. 765). Dette er dog mere kompliceret at afgøre end som så, da det at udlede drivhusgasser ikke i sig selv er skadeligt – det bliver det først, når der udledes i tilstrækkeligt store mængder over en tilstrækkelig lang tidsperiode. Derudover er det umuligt at leve uden at udlede drivhusgasser, fordi alle mennesker trækker vejret og har behov for energi til opvarmning og madlavning. Derfor bør udledninger først klassificeres som forurening, når de overstiger en bestemt mængde og alle agenter bør være ansvarlige for at kompensere, for den mængde af deres udledninger, der overstiger deres tilladte mængde (Baatz, 2013, s. 95).

Er man stadig ikke overbevist om, at PPP ikke kan bruges i sig selv, kan endnu et bagudrettet problem nævnes, nemlig, at der skal en forklaring til, hvis man vil forbinde kausalt ansvar for udledning af drivhusgasser med moralsk ansvar for compensation (Baatz, 2013, s. 94). For at kunne bruge PPP, er det nødvendigt at specificere hvilke skader, der er opstået og trække tråde tilbage til de kausale agenter. Dette er så usikker en proces i forbindelse med klimavidenskab,

⁴⁵ Eng: entitlements (Caney, 2005, s. 765).

at det er svært eller decideret umuligt at nå frem til et svar (Baatz, 2013, s. 95). Selv hvis dette kunne lade sig gøre, sker den antropogene klimaforandring på baggrund af beslutninger og handlinger foretaget på individuelt og kollektivt niveau gennem de sidste 250 år. At stille stater til ansvar for alle udledninger siden den industrielle revolution vil derfor medføre, at nuværende borgere i disse stater skal betale, ikke blot for deres egne udledninger, men for deres forfædres (Baatz, 2013, s. 95-96). Derved ledes vi blot tilbage til *arvesynd-indvendingen*, som ikke kan retfærdiggøres inden for domænet normativ individualisme, hvor man normalt kun stilles til ansvar for egne handlinger (Baatz, 2013, s. 96).

Hverken kollektivistisk eller individualistisk PPP er i sig selv af ovenstående grunde en farbar vej, hvis vi vil have en plausibel teori om global fordelingsretfærdighed; den må enten forkastes eller suppleres med andre teorier og/eller principper.

Beneficiary Pays Principle (BPP)

BPP tilskriver moralsk ansvar til dem, der nyder godt af de aktiviteter, der fører til klimaforandringer uanset om det er dem, der har forårsaget problemet. Det anerkender, at nuværende generationer er uskyldige i årsagen til klimaforandringerne, men arbejder ud fra ideen om, at det, at udledningerne har været til disses fordel, gør nuværende generationer ansvarlige for at tage hånd om problemet (Weijers et.al., 2010, s. 146). BPP har dermed den styrke, at det per definition ikke er sårbart overfor *arvesynd-indvendingen* som den appliceres til PPP idet nuværende generationer ifølge BPP ikke er ansvarlige qua *udledere*, men qua *beneficiaries* af udledningerne.

Det stærkeste etiske argument for BPP er ifølge Weijers et.al., at dets fundament er minimeringen af de ufortjente uligheder, der opstår som konsekvens af udledningerne af drivhusgasser. Ufortjente uligheder defineres som forskelle, der påvirker velfærden mellem agenter og som

opstår grundet omstændigheder uden for disse agents kontrol. Ifølge dette princip er den mest retfærdige måde at udbedre det faktum, at fordele og ulemper forbundet med den historiske udledning er uden for agents kontrol at tildele moralsk ansvar for at håndtere de problemer, der opstår grundet udledningen til de agenter, der har nydt godt af de udledende aktiviteter. På den måde vil en agent have mere moralsk ansvar for at betale for afbødningen af og tilpasningen til klimaforandringerne jo mere agenten har nydt godt af udledningen af drivhusgasser. Derved minimerer man antallet af agenter, der skal betale for en historisk forurening de aldrig har nydt godt af (Weijers et.al., 2010, s. 146).

BPP kan, ifølge Christian Baatz og Daniel Butt, kritiseres idet de fordele, der ligger til grund for ansvaret for at betale for klimaforandringerne, ikke er modtaget frivilligt og, at det er spørgsmålet om det faktum, at man ufrivilligt har modtaget fordele kan forpligte en til at betale for de udledninger, der har ført til fordelene. Det mener Baatz og Butt godt, at man kan svare ja til (Baatz, 2013, s. 98; Butt, 2007, s. 143), fordi pligten til ikke at drage fordel af andres lidelser, der opstår på baggrund af uretfærdigheder, stammer fra ens *moralske fordømmelse af den uretfærdige handling i sig selv*. Det vil derfor være forkert at fordømme en handling som værende uretfærdig uden samtidig at være villig til at afbøde dens effekter, fordi man drager fordel af den (Baatz, 2013, s. 98; Butt, 2007, s. 143). Alternativt kan man svare, at man har pligt til at betale for udledninger man ufrivilligt har draget fordel af, fordi der er tale om fordele man *i forvejen* ikke havde ret til. Ifølge Baatz kan man dog fortsætte kritikken ved at hævde, at det ikke holder for tidligere udledninger, da de ældre generationer ikke har handlet bebrejdeligt, fordi de ikke har kendt konsekvenserne af deres udledninger og dermed tæller disse ikke som uretfærdigheder (Baatz, 2013, s. 98). Således kan man spørge hvorfor det, at man ufrivilligt drager fordel af en ikke-uretfærdig handling skal kunne udløse kompensationspligter? (Baatz, 2013, s. 98). Denne kritik er dog ikke særlig hårdtslående idet man bør holde sig for øje, at en handling godt kan være uretfærdig uden, at nogen er ansvarlig for den. De ældre generationer

er undskyldt grundet mangel på 'reasonable foreseeability', men dette undskylder kun *de ældre generationer*, det fjerner ikke *handlingens* uretfærdighed på samme måde som det, at man kan erklæres utilregnelig i gerningsøjeblikket, undskylder *en* fra dadelværdighed, men ikke fjerner *drabets* uretfærdighed og forkerthed.

Selvom standardudgaven af BPP på ikke har fået dødsstødet af ovenstående kritik, opgiver og reformulerer Baatz det, så det, at man ufrivilligt drager fordel af en ikke-uretfærdig handling godt kan skabe en pligt, nemlig i de tilfælde, hvor handlingen fra hvilken fordelene opstår skader tredjeparter på en måde, der ikke kan adresseres tilfredsstillende af pligterne hos dem, der forårsagede handlingen – f.eks. fordi de er døde, ikke-menneskelige eller ikke i stand til at adressere problemet (Baatz, 2013, s. 98). Ifølge denne version af BPP, skal rige mennesker betale for udledningerne idet de ikke er berettiget denne rigdom, fordi de har opnået denne ved at drage fordel af skadelige handlinger (Baatz, 2013, s. 98). Baatz skriver det ikke selv, men dette princip er ikke længere BPP i sig selv, men må betragtes som en hybrid mellem BPP og PPP idet man her som *beneficiary* skal betale for at nyde godt af fordele opstået på baggrund af udledninger, der ikke kan adresseres tilstrækkeligt af *udlederne* selv.

Den modificerede udgave af BPP, kaldet Qualified Beneficiary Pays Principle ((Q)BPP) ser således ud:

In case agent A performs action X that harms agent C, agent B is under an obligation to compensate C, if:

- (i) C's harm cannot be (fully) addressed by the responsibilities of A.*
- (ii) B receives a net-benefit from X.

B has to compensate until: (a) further payments would make B fall below a sufficiency threshold; (b) B has delivered all her net-benefit; (c) C's harm is fully compensated.

*A might be dead, unable or inhuman. (Baatz, 2013, s. 99)

(i) og (ii) skal her ses som individuelt nødvendige, men ikke tilstrækkelige betingelser, mens de sammen er tilstrækkelige til at udløse Bs pligter. Nedenunder i) og ii), er (a), (b), og (c) tilstrækkelige, men ikke nødvendige betingelser til at annullere Bs pligter. (i) udløses kun hvis forpligtelserne, der stammer fra PPP ikke er tilstrækkelige til at yde kompensation (Baatz, 2013, s. 99).

(Q)BPP mangler at svare på et vigtigt spørgsmål: hvilken del af den akkumulerede velstand er opnået på baggrund af tidligere udledninger og hvilke på grund af imperialismen, krig, opfindelser, hårdt arbejde etc? (Baatz, 2013, s. 101). Dette er dog et spørgsmål, der er umuligt at svare på uden at fare vild i historien (Baatz, 2013, s. 102) med mindre man forholder sig til det på et generelt niveau: alle de mulige ophav til velstand involverede udledninger af drivhusgasser i større eller mindre grad. På den måde er al nutidens velstand forbundet med fortidens udledninger (Baatz, 2013, s. 102). En vigtig konsekvens af (Q)BPP er, at det, at nuværende mennesker drager fordel af deres forfædres aktiviteter betyder, at de er født og opvoksede i industrialiserede samfund, hvilket giver dem mulighed for at blive rige⁴⁶. Derved har fattige mennesker draget mindre fordel end rigere mennesker og status som beneficiary afhænger dermed af velstand (Baatz, 2013, s. 102).

Note that this reasoning applies to developing countries as well. To the extent that wealthy elites, too, enjoy the 'benefiting industrial circumstances' they are beneficiaries of past emissions. The 'only' difference is that many more poor people live in developing than in developed countries. (Baatz, 2013, s. 102)

⁴⁶ Ligeledes kan man tale om, at det er fordele disse mennesker ikke i forvejen har haft ret til og ikke har gjort eller har haft mulighed for at gøre sig fortjent til.

På baggrund af dette kan der rejses tvivl om det er et problem, at (Q)BPP i praksis fungerer som APP. Det er det dog ikke nødvendigvis idet den samme konklusion godt kan udspringe fra to forskellige principper uden dette betyder, at disse er ens og at det ene derved er overflødig. Dette er tilfældet her idet nuværende rige mennesker i høj grad er rige, fordi de er født i samfund, hvor det grundet udledninger af drivhusgasser, har været muligt at akkumulere den givne mængde velstand. På den måde er der stort overlap i hvem, der er beneficiaries og dermed skal betale ifølge BPP og hvem, der er i stand til at betale og dermed skal betale ifølge APP. Således fører to forskellige principper ad forskellige veje til to forskellige konklusioner, der fungerer ens i praksis.

En indvending til et individualistisk BPP, der ifølge Caney ikke kan ignoreres, baseres på Derek Parfitts 'Non-identity'-problem⁴⁷ (NIP) (Baatz, 2013, s. 100; Caney, 2005, s. 757) og kaldes her **NIP-indvendingen**. Parfit diskuterer vores moralske pligt rettet mod fremtidige generationer og tager udgangspunkt i antagelsen om, at hvilken partikulær person, der bliver født, afhænger af præcis hvornår vedkommendes biologiske forældre har sex (Caney, 2005, s. 757). Hvis de har sex på et andet tidspunkt, vil det være en anden person, der bliver født. Dette implicerer, at den politik, der indføres på et givent tidspunkt, påvirker hvem, der fødes i fremtiden (Caney, 2005, s. 757) og dermed, hvem, der bliver *beneficiaries*. Hvis vi f.eks. bygger fabrikker, der ikke med det samme har negative effekter, men udleder giftdampe om 300 år, vil denne politik føre til fødslen af andre mennesker end hvis den ikke blev indført. De fremtidige generationer, hvis liv trues af giftgasserne om 300 år, kan ikke siges at klare sig dårligere på grund af den indførte politik, fordi de ikke ville være blevet født, hvis ikke det var for konstruktionen af disse fabrikker (Caney, 2005, s. 757). På baggrund af dette, kan man sige, at politikken er moralsk

⁴⁷ NIP præsenteres her blot kort i relation BPP, men diskuteres i sin helhed i kapitel IV, side 71.

dårlig idet fremtidige mennesker skades, men ikke, at nogen klarer sig værre end hvis politikken ikke var blevet indført (Caney, 2005, s. 757).

NIP-indvendingen kan ifølge Caney laves til BPP idet princippet hviler på antagelsen om, at den politik, der førtes i industrialiseringen, er til fordel for nulevende mennesker. Indvendingen bliver derved, at på samme måde som fabrikkerne ikke skader fremtidige mennesker, så har industrialiseringen ikke forbedret levestandarden for nulevende mennesker (Caney, 2005, s. 757-758). Vi kan ikke sige, at industrialiseringen har forbedret livet for nulevende mennesker eller, at de ville have klaret sig dårligere uden industrialiseringen og, at de derfor skal bære omkostningerne for klimaforandringerne, fordi de nulevende mennesker ikke ville have eksisteret, hvis ikke fortiden udspillede sig som den gjorde (Caney, 2005, s. 758). Industrialiseringen har ikke bragt fordele til disse mennesker, som de ellers ikke ville have haft, fordi det ikke ville have været disse mennesker, der havde levet, hvis ikke tingene fandt sted som de gjorde (Caney, 2005, s. 758) og det giver ikke mening at sammenligne et scenarie, hvor en person eksisterer med et, hvor vedkommende aldrig har eksisteret og konkludere, at vedkommende klarer sig bedre i scenariet, hvor personen eksisterer, da dette ikke er sammenligneligt med et, hvor vedkommende aldrig har eksisteret (Caney, 2005, s. 759).

NIP-indvendingen kan dog ikke slå BPP ud af kurs: ifølge Parfit er det en fordel for de fremtidige mennesker at eksistere, hvis deres liv er værd at leve, fordi non-eksistensen i så fald ikke ville have været bedre for dem. Således kan man endda sige, at det er en fordel for dem at eksistere og eftersom eksistensen afhang af førnævnte politik, kan man sige, at denne var godt for dem idet den forårsagede deres eksistens (Parfit, 2017, s. 130). På baggrund af dette kan man argumentere for, at eksistensen i eksemplet blot er den slags fordel man ikke har gjort sig fortjent til og, at man derfor alligevel skal betale grundet BPP, fordi man drager fordel af politikken.

BPP og (Q)BPP står derved stærkere end PPP, men har stadig nogle problemer, der dog virker mulige at løse ved kombination med et andet princip.

Hybridteori af (Q)BPP og PPP

(Q)BPP kan forbindes med PPP således, at historiske udledere først skal betale for deres udledninger og, at omkostningerne for de resterende udledninger derefter skal betales af dem, der har draget fordel af fortidens udledninger, hvis PPP ikke er tilstrækkeligt til at adressere alle tab i det lange løb (Baats, 2013, s. 102). Hybriden har derved den fordel, at den undgår *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen* idet de resterende udledninger, efter udlederne har betalt/hvis udlederne er døde, betales af dem, der har draget fordel af udledningerne og der derved intet er tilovers og heller ikke tale om, at nogen uretfærdigt arver andre udledninger end sine egne idet udledere først betaler for egne udledninger og beneficiaries derefter betaler for de af de resterende udledninger de har draget fordel af.

Hybriden har det problem, at den grundet PPP-delen mangler en teori om personers rettigheder til at udlede idet PPP arbejder med, at man skal betale for udledninger, der overstiger sine rettigheder (Caney, 2005, s. 765). Derudover er den sårbar over for, at den med PPP skal kunne fortælle hvilke skader, der er opstået på baggrund af hvilke handlinger, for at fordele hvilke udledninger udledere skal betale for, en proces, der er rangerende fra svær til umulig (Baatz, 2013, s. 95). Ligeledes har (Q)BPP-delen det problem, at det ikke er muligt at tracke hvilke dele af den samlede velstand, der er opstået på baggrund af udledninger og hvilke, der er opstået på baggrund af andre historiske fænomener, hvis ikke man tracker på et generelt niveau, så alle kilder til velstand anses for at være forbundet til udledninger af drivhusgasser (Baatz, 2013, s. 101-102). Derudover vil det samlede kompensationsbeløb på baggrund af PPP være enormt og mange individer og samfund overbebyrdes, hvis det samlede beløb skal betales tilbage på én

gang (Baatz, 2013, s. 103). Det virker derfor ikke retfærdigt at benytte en fordelingsretfærdighedshybrid, der skal fordele ansvar for betalingen af en enorm byrde, men ikke kan specificere hvem, der skal betale hvor meget med mindre den gør det i generelle termer. Med andre ord er det et problem for denne fordelingsretfærdighedshybrid, at den ikke virker til at være sensitiv nok for fordelingsretfærdighed.

Desuden mener Baatz, at beneficiaries og nuværende udledere i stor grad tilhører samme gruppe, nemlig den globale konsumerende klasse, hvilket vil sige, at størstedelen af kompensationsbeløbet skal komme fra nuværende borgere i udviklede lande (Baatz, 2013, s. 103). Disse borgeres status som beneficiaries afhænger som nævnt ovenfor af hvor meget de har draget fordel af tidligere generationers udledninger, hvorved man har draget mere fordel, jo rigere man er, fordi muligheden på rigdom er en fordel, der baseres på tidligere generationers udledning (Baatz, 2013, s. 102). Sammenhængen mellem status som beneficiary og ens rigdom betyder, at (Q)BPP-delen i praksis fungerer som APP. Det virker derved umiddelbart bedre at benytte sig af APP, der kan indbefatte samme mængde udledninger som (Q)BPP-PPP-hybriden uden de medfølgende problemer med at specificere hvem, der skal betale for hvor meget. Hybriden står som konsekvens ikke særlig stærkt, selvom den fungerer bedre end dens bestanddele hver for sig idet den undgår *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*.

Ability to Pay Principle (APP)

Ved dette princip lægges vægten på *evnen til at betale omkostningerne*; de bredeste skuldre vil skulle bære det tungeste læs uanset om det drejer sig om forebyggelse, afbødning eller compensation for klimaforandringerne (Arler, 2012, s. 74) og uanset om det er dem, der har forårsaget forandringerne. Derved er APP ahistorisk, da det bekymrer sig om, hvem der lige nu *er i stand til at betale* omkostningerne ifm. klimaforandringerne – i modsætning til PPP, der

bekymrer sig om hvem, der *historisk har foruren*et og BPP, der bekymrer sig om, hvem, der har *nydt godt af den historiske* forurening.

Ved dette princip, yder de svageste i første øjekast mindre end de stærkeste, men relativt til deres muligheder yder de det samme som de stærkeste (Arler, 2002, s. 9). Princippet kræver, at *alle*, der er i stand til at betale for afbødning og tilpasning til klimaforandringerne skal betale og at disse betaler relativt til deres betalingsevne (Weijers et.al., 2010, s. 146). Dette hviler på en plausibel præmis om, at de mest privilegerede er i stand til at udføre de roller og opgaver de tildeles og, at det er fornuftigt at tilskrive netop denne gruppe pligter i stedet for fattige grupper, da de mest privilegerede nemmest kan bære byrderne. Selv hvis det er tilfældet, at de ikke har været med til at skabe problemet, har de pligt til at hjælpe med at løse problemet, fordi det er muligt for dem at gøre det - på samme måde som man har pligt til at redde et druknende barn i en vandpyt, selvom det ikke er en selv, der har skubbet barnet ned i pytten (Caney, 2005, s. 769-770).

Er de relevante agenter stater vil udviklede lande uafhængigt af historien og qua deres betalingsevne skulle betale for den totale mængde udledte drivhusgasser (Weijers et.al., 2010, s. 146). Der findes flere forskellige måder at analysere en stats betalingsevne på, men Weijers et.al. mener, at den bedste måde hviler på sufficientarianisme⁴⁸, princippet om, at byrder og fordele skal fordeles således, at så mange folk som muligt, inklusiv fremtidige mennesker, har tilstrækkelige ressourcer til at opnå et bestemt velfærdsniveau. Accepterer man dette, vil man mene, at en regerings primære moralske ansvar er at sørge for, at dens borgeres livskvalitet og velfærd er på et tilstrækkeligt højt niveau⁴⁹. Konkret mener Weijers et.al., at statens evne til at sørge for et tilstrækkeligt velfærdsniveau bør findes ved at måle statens produktion per

⁴⁸ Svaghederne ved dette diskuteres på side 66.

⁴⁹ Her er det værd at holde sig for øje, at sufficientarianisme ikke er sensitiv over for uligheder *når alle mennesker har opnået et tilstrækkeligt velfærdsniveau* (Casal, 2007, s. 300). Derudover ligger en enorm opgave i at definere hvornår tærskelværdien for tilstrækkelighed reelt er opfyldt (Casal, 2007, s. 312-313).

indbygger, da dette er relativt nemt at udregne samt på tilfredsstillende vis reflekterer statens evne til at sørge for tilgang til de goder, der øger borgernes livskvalitet. Et tilfredsstillende produktionsniveau bør baseres på international konsensus, men bør ifølge Weijers et.al. ligge forholdsvis tæt på det punkt, hvor realindkomst⁵⁰ per indbygger begynder at gøre en forskel for den subjektive velfærd. Denne udgave af APP kalder Weijers et.al. 'Sufficientarian-supported Ability to Pay Principle' og bruger forkortelsen APP (Weijers et.al., 2010, s. 147). Her kaldes den dog for klarhedens skyld (S)APP.

Når en stat har opnået et produktionsniveau, der er tilstrækkeligt til at sørge for, at dens befolkning kan nyde godt af et tilstrækkeligt velfærdsniveau, vil en sufficientarianist argumentere for, at staten har et moralsk ansvar for at sikre, at borgere fra andre stater og fremtidige borgere fra alle stater kan opnå samme velfærdsniveau. Dette ansvar kan både være stærkt og svagt. Den stærke version er positiv idet den kræver handling, der hjælper dem, der ligger under det tilstrækkelige velfærdsniveau. Den svage version kræver blot, at andre ikke blander sig, når stater forsøger at nå det tilstrækkelige velfærdsniveau for sine borgere. Weijers et.al. mener, at det er den stærke version, der gælder for (S)APP af følgende grund: evnen til at betale for at forebygge den skade klimaforandringerne sandsynligvis kommer til at forårsage, begrundet det moralske ansvar til at gøre dette. For Weijers et.al., skal staters evne til at hjælpe andre stater med at håndtere problemer som klimaforandringer forstås som i hvor høj grad statens produktion per indbygger overskrider det aftale niveau for tilstrækkelig produktion per indbygger (Weijers et.al., 2010, s. 147).

En mindre heldig implikation af princippet er ved første øjekast, at det åbner op for moral hazard⁵¹ idet meget fattige lande velvidende nu kan begynde at udlede uden derved at blive

⁵⁰ Individier eller nationers indkomst efter de er justeret for inflation (Tuovila, 2020).

⁵¹ "Moral hazard arises when two or more parties form an agreement or contractual relationship and the arrangement itself provides the incentive for misbehavior by insuring one party against responsibility" (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2016).

moralsk ansvarlige for at afbøde sine drivhusudledninger eller betale for at hjælpe andre med at tilpasse sig til det nye klima. I stedet vil implikationen være, at denne hypotetiske udledning fra det fattige land skal betales af alle andre stater, der har opnået et bestemt produktionsniveau. Selvom dette for nogle ikke virker retfærdigt, mener Weijers et.al., at det snarere viser en fordel ved (S)APP idet klimaforandringerne kan få katastrofale konsekvenser for mennesker og (S)APP netop er designet til at minimere antallet af mennesker, der lever under forfærdelige og potentielt katastrofale forhold. De mener, at (S)APP sikrer, at de mennesker, der med størst sandsynlighed vil lide under klimaforandringerne, er det primære fokus, når der tales om aftaler, der skal håndtere klimaforandringerne. Ved at fokusere på dem, der lider reflekteres et ønske om at *så få mennesker som muligt* lider under radikale uligheder, der defineres som situationer i hvilke, der er nok goder til alle, hvor nogle parter har meget mere end andre mens andre har langt mindre end nok (Weijers et.al., 2010, s. 148). Ligeledes er det ifølge Baatz en realistisk antagelse, at kompensationsressourcerne altid vil være knappe og bør kanaliseres derhen, hvor der er mest behov for dem. Derfor bør man fokusere på verdens fattige områder, eksempelvis udviklende lande og opgive idealet om, at de bidragende og modtagende parter kan fordeles ligeligt verden over⁵² (Baatz, 2013, s. 103).

(S)APPs store svaghed er ifølge Weijers et.al., at det ikke kan fordele moralsk ansvar retfærdigt mellem rige stater med lige mulighed for at betale, men med forskellige udledningsniveauer. I stedet vil rige stater, som konsekvens af (S)APP, skulle betale for afbødning af og tilpasning til klimaforandringerne som konsekvens af deres evne til at betale uanset om de 'kun' uvidende har bidraget til problemet (Weijers et.al., s. 148). Denne mangel på differentiering mellem dem, der velvidende har skabt problemet og dem, der ikke har, gør at (S)APP uretfærdigt tildeler lige

⁵² Caney har en lignende overvejelse ift. PPP omkring lande, der tidligere har udledt meget, men stadig er fattige. Eftersom landet er fattigt, virker det uretfærdigt at kræve, at det betaler, fordi dette er at kræve for meget af de fattige. Det tyder på, at PPP vil skulle suppleres med endnu et princip; *de fattige bør ikke skulle betale*. Dette princip vil frafalde så snart de fattige lande ikke længere er fattige og derefter vil de skulle dække alle omkostningerne af deres udledninger (Caney, 2005, s. 763).

mange byrder til lige rige stater uanset (velvidende) forureningsniveau (Weijers et.al., 2010, s. 148-149). På den måde gør (S)APPs mangel på sensitivitet for forskellen på stater, der udleder fordømmeligt og dem, der udleder non-fordømmelige udledninger, at det som fordelingsretfærdighedsprincip simpelthen fordeler ansvar uretfærdigt. Hverken (S)APP eller APP kan derfor stå alene, selvom de som udgangspunktet står stærkt, men må kombineres med et andet princip.

Hybridteori af (S)APP og (C)PPP

Weijers et.al. argumenterer for en hybrid bestående af (S)APP og (C)PPP med sufficientarianisme som det underliggende rationale. De mener, at det primære problem med klimaforandringerne er det øgede antal mennesker, der vil leve elendige liv som konsekvens af klimaforandringerne og bruger derfor (S)APP for at sikre, at dem, der allerede mangler en minimal levestandard ikke presses yderligere samt (C)PPP for at opfordre til lavere udledningsniveauer og derved et fald i risikoen for katastrofale klimaforandringer, der vil forårsage, at endnu flere mennesker lever i ekstrem fattigdom (Weijers et.al., 2010, s. 151).

For at sikre, at deres hybridteori er politisk relevant, definerer Weijers et. al. de moralske agenter som værende stater. Dette gøres, så teorien kan bruges i praksis som hjælp til en retfærdig tildeling af forpligtelser i nuværende og fremtidige scenarier for både udviklede og udviklingslande (Weijers et.al., 2010, s. 151). Selvom det er muligt teoretisk at definere agenterne som værende individer, skaber dette ifølge Weijers et. al. for mange praktiske problemer idet det derved ikke blot vil være hundredvis af stater, men milliarder af mennesker, der er forhandlingsparter (Weijers et.al., 2010, s. 151). Dette er dog ikke nødvendigvis sandt eller fuldstændigt overbevisende, da man kan forestille sig en hybridteori med individfokus, hvor stater forhandler på vegne af deres individer, således, at individerne stadig er de relevante agenter -ligeså for virksomheder og befolkningsgrupper.

I forhold til (S)APP-delen af princippet, foreslår Weijers et.al., at man først sorterer stater i tre kategorier efter betalingsevne: 1) dem, der ikke er i stand til at betale, 2) dem, der klart er i stand til at betale, og 3) dem, hvis betalingsevne er uklar (Weijers et.al., 2010, s. 151-152). Hver af disse kategorier relateres til statens evne til at sørge for, at dens borgere kan nyde en minimal tilfredsstillende livskvalitet. Stater, der ikke kan betale bør ikke tilskrives moralsk ansvar for at håndtere klimaforandringerne, fordi deres primære ansvar er at hæve deres borgeres levestandard til et tilstrækkeligt niveau. Stater, der klart kan betale, bør skulle betale for de af deres egne udledninger, der overstiger kvoterne og deres del af den samlede pris for udledningerne. Stater med uklar betalingsevne bør betale for deres egne udledninger, der overstiger kvoterne, men ikke hjælpe de rige stater med at håndtere mellemværende udledninger (Weijers et.al., 2010, s. 152).

Konkret foreslår Weijers et.al., at et bruttonationalprodukt (BNP) på 4000 internationale dollars per indbygger bør være den øvre grænse for kategorien af stater, der ikke kan betale og, at en BNP på 8000 internationale dollars per indbygger bør være den nedre grænse for kategorien af stater med klar betalingsevne. Stater med uklar betalingsevne kategoriseres derfor som havende en BNP på 4000 til 8000 internationale dollars (Weijers et.al., 2010, s. 152). I praksis betyder dette per 2009, at lande som USA (46.433 internationale dollars BNP per indbygger) *uden tvivl* ligger i kategorien af betalingsdygtige stater, mens Indien (2.932 internationale dollars BNP per indbygger) ikke gør det og, at Kina (6.543 internationale dollars BNP per indbygger) ligger i kategorien uklar betalingsevne (Weijers et.al., 2010, s. 152). Den konkrete opdeling af stater efter betalingsevne som BNP kan (og bør muligvis) diskuteres yderligere, men dette ligger uden for dette speciales rammer og udgør heller ikke i sig selv nogen alvorlig svaghed ved teorien.

Efter opdelingen af stater i de tre kategorier efter betalingsevne, skal det ifølge Weijers et.al. vurderes, hvor stor en mængde af de samlede udledninger, der, efter det årstal, hvor viden om klimaforandringer blev almen viden, er udledt af stater med uklar og klar betalingsevne. De

stater, der kan betale for deres egne udledninger, skal betale den fulde pris (Weijers et.al., 2010, s. 152). Spørgsmålet bliver så, hvem, der skal betale for de resterende udledninger, der er skabt af tidligere generationer, de nuværende meget fattige og af stater, der nægter at betale (Weijers et.al., 2010, s. 152). Man kan ifølge Weijers et.al. foreslå, at ingen bør være moralsk ansvarlige for at betale for udestående udledninger, men tager man Rio-deklarationen⁵³ seriøst (Weijers et.al., 2010, s. 152) når man frem til, at nogen bør betale for udestående udledninger, for at undgå risikoen for katastrofale klimaforandringer, der kan have ødelæggende konsekvenser for milliarder af fremtidige mennesker⁵⁴ (Weijers et.al., 2010, s. 153). Derudover vil man, hvis ingen bør betale for de resterende udledninger stille sig helt sårbar overfor *residual-indvendingen*. Det kommer derfor næppe som en overraskelse, at dette ikke er en farbar vej.

Den samlede pris, der skal betales, bør ifølge Weijers et.al. inkludere prisen for skabelsen af institutioner, der opfordrer til og i sidste ende tvinger stater, der ikke vil betale til at gøre det⁵⁵. Denne fordeling af ansvaret er den mest retfærdige, fordi det er den eneste metode, der, ifølge Weijers et.al, ikke resulterer i, at de svageste stater kan risikere at skulle opgive at leve op til det primære ansvar om at sikre sine borgeres levestandard for i stedet at hjælpe meget rigere mennesker andetsteds (Weijers et.al., 2010, s. 153). Weijers et.al.s metode resulterer i stedet i, at de rige stater betaler for deres egne udledninger og derefter deler prisen for de mindre mængder udledninger forårsaget af stater, der nægter at betale, af fattige stater og af tidligere generationers historiske udledninger, der blev udledt uvidende om konsekvenserne. Weijers et.al. vægter i denne fordeling APP højere end (C)PPP, hvilket har den konsekvens, at det er moralsk tilladeligt for uudviklede lande og udviklingslande velvidende at udlede drivhusgasser hvis denne udledning plausibelt vil resultere i højere levestandard for disse landes borgere: “Because

⁵³ Deklaration af 27 principper baseret på anerkendelsen af ”the integral and interdependent nature of the Earth, our home” udstedt i 1992 efter FN-konference om klima og udvikling (Rio Declaration on Environment and Development).

⁵⁴ Fremtidige menneskers skade uddybes på s. 71 om NIP i kapitel IV.

⁵⁵ Således indeholder (S)APP en lille overvejelse, men ikke en fuldbyrdet teori om non-compliance. Non-compliance-begrebet udfoldes og diskuteres i kapitel IV, side 76.

undeveloped countries can justifiably prioritise meeting the basic needs of their citizens over the less urgent needs of future people, they can knowingly pollute on our account without incurring the moral responsibility to deal with that pollution” (Weijers et.al., 2010, s. 153). Vægter man i stedet (C)PPP over APP, har meget fattige stater ikke lov til hurtigt at opnå en tilstrækkelig levestandard ved velvidende at udlede drivhusgasser. I modsætning til dette, går Weijers et.al. længere for at komme radikale uligheder til livs mellem meget rige og meget fattige i adgangen til livsessentielle goder (Weijers et.al., 2010, s. 153). Weijers et.al. mener, at det er uretfærdigt at nægte fattige stater fordelene ved hurtigt at industrialiseres, fordi det fratager borgerne mulighederne for at indhente borgerne i udviklede lande, da disse ikke har været forhindret i at industrialiseres i fortiden. Uden muligheden for hurtigt at industrialiseres, vil uudviklede lande fortsat være økonomisk ubetydelige og få de største ulemper i internationale handelsaftaler (Weijers et.al., 2010, s. 154).

Følger man Weijers et.al.s teori, vil de udviklede stater stærkt opfordres til at hjælpe udviklende og uudviklede stater, så disse kan leve op til ansvaret om at sørge for sine borgeres basale behov uden at forurene. I og med, at de rigeste lande her bliver ansvarlige for at håndtere alle udestående udledninger, vil det være i deres interesse, at den tilstrækkelige levestandard opnås uden udledninger ved, at de f.eks. giver og hjælper med at udvikle teknologi og viden, der kan hjælpe udviklingslande med at udvikle sig med mindst muligt udslip af drivhusgasser. Således vil denne teori om håndteringen af historiske udledninger kunne hjælpe med at sørge for, at fattige lande stadig vil kunne opnå og nyde velfærdsfordelene af industrialisering og at få, eller ingen, ekstra problemer skabes for fremtidige mennesker (Weijers et.al., 2010, s. 154). Weijers et.al.s teori tillader kun udviklingslande at udlede, hvis det øger deres borgeres velfærd (Weijers et.al., 2010, s. 154) og hvis det er den eneste måde til prisen hvorpå staterne kan hæve borgernes velfærd og kun indtil levestandarden er hævet tilstrækkeligt. I de tilfælde, hvor rige stater betaler for fattige staters udledning, sker dette retfærdigt idet de har moralsk ansvar for de af verdens

mennesker, der ikke har adgang til de basale nødvendigheder, der opfyldes for at kunne leve et tilstrækkeligt godt liv (Weijers et.al., 2010, s. 155).

Weijers et.al. mener, at nyligt industrialiserede stater højest sandsynligt har en lav betalingsevne sammenlignet med stater, der industrialiseredes for over 100 år siden. Derfor mener de, at de nyligt industrialiserede stater kun har ansvar for at betale for en brøkdel sammenlignet med de mere etablerede industrialiserede lande. Er de nyligt industrialiserede stater derimod lige så rige, som ældre industrialiserede stater, skal disse betale lige så meget som de ældre industrialiserede stater, fordi de har været heldige nok til at kunne nyde fordelene af den rigdom, de har opnået via ældre generationer. Stater, der er i gang med industrialisering, som er tæt på den øvre grænse for ikke at have betalingsevne har lov til at udlede indtil de er færdigindustrialiserede, men vil være moralsk ansvarlige for at håndtere deres egne udledninger så snart de rammer det tilstrækkelige niveau og ændrer kategori fra ingen til uklar betalingsevne. Som konsekvens af dette vil det være bedre for stater, der er i gang med industrialisering, hvis de tager imod teknologi fra udviklede stater, så de kan gennemføre industrialiseringen på en måde, der ikke udleder særlig store mængder drivhusgasser, så de undgår at skulle foretage en gennemgribende overgang til grøn energi, når de rammer det produktionsniveau, der tillader dem at sørge for en tilstrækkelig høj levestandard for borgerne (Weijers et.al., 2010, s. 155). Som konsekvens af Weijers et.al.s hybridteori, tilskrives stater i overgangen til industrialisering samt meget fattige stater mindre ansvar end udviklede stater, fordi en sådan fordeling af ansvar vil kunne reducere ulighederne mellem stater i fordelingen af de basale goder, der er fundament for et anstændigt liv mest muligt (Weijers et.al., 2010, s. 155-156). Dette hviler på præmissen om, at det vigtigste formål i klimadebatten er, og bør være, at sørge for, at en minimalt acceptabel levestandard er, og fortsat vil være, opnåelig for alle mennesker (Weijers et.al., 2010, s. 156).

Teorien har ikke problemer med *residual-indvendingen* eller *arvesynd-indvendingen*, da den med (S)APP-delen af hybridens kan sige, at udledere har ansvar for at betale for de velvidende udledninger de er i stand til uden at deres borgere falder under det tilstrækkelige niveau og, at resten af ansvaret efterfølgende fordeles på baggrund af betalingsevne. Således undgår hybridens de (C)PPP-relaterede problemer og står derved ret stærkt.

Teorien lyder umiddelbart tiltrækkende idet den kan undgå *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen* og det er som udgangspunkt svært at være uenig i, at alle mennesker som minimum bør nyde en tilstrækkelig levestandard (Casal, 2007, s. 299) og, at dem, der allerede har opnået dette bør hjælpe resten med at opnå det, men ved denne ide om *tilstrækkelig* levestandard opstår problemet. Sufficientarianisme er kun sensitivt for ulighed *indtil det punkt*, hvor alle borgere har opnået et tilstrækkeligt niveau (Casal, 2007, s. 299-300) og derved er det tilstrækkelige niveau ifølge denne både *nødvendigt og tilstrækkeligt*. Konsekvensen af dette er, at uligheder efter dette niveaus opnåelse ikke anses for problematiske:

When a disadvantaged minority complains about inequality, the sufficientarian merely replies, “Yes, we could adopt policies which, besides satisfying sufficiency, also reduce those inequalities, but we regard those inequalities as irrelevant. (Casal, 2007, s. 306)

Hybridens står som nævnt stærkt, men har grundet (S)APP-delen store problemer på grund af sufficientarianisme, hvorfor hybridens fordele ikke nødvendigvis kan opveje dens ulemper. Der må derfor en anden hybrid til.

To slags klimaretfærdighed

Nu ved vi hvad ansvar er; hvorfor klimaforandringer er et sådant fænomen man kan have ansvar for; hvem, der har ansvar for, at klimaforandringerne er som de er i skrivende stund samt forskellige bud på, hvordan ansvaret for løsningen af problemet med klimaforandringerne *kan*

fordeles. Spørgsmålet er derfor nu, hvordan ansvaret for løsningen af klimaforandringerne i en ikke-ideel verden *bør* fordeles? For at kunne besvare ovenstående spørgsmål, er det nødvendigt med en kort distinktion mellem begreberne 'Burden Sharing Justice' og 'Harm Avoidance Justice'.

'Burden Sharing Justice' tager udgangspunkt i hvorledes den byrde, der skal til for at løse problemet med klimaforandringerne kan fordeles lige og retfærdigt. Her er agenter ansvarlige for at løfte deres del af byrden (Caney, 2014, s. 125). Inden for denne gren er tre ideer vidt udbredt;

1) at dem, der har forårsaget problemet bør bære byrden,

2) at dem, der har evnen til at betale for at løse problemet bør bære byrden,

3) at dem, der har nydt godt af de aktiviteter, der forårsager klimaforandringer, bør bære byrden (Caney, 2014, s. 125-126). Disse er med andre ord hhv. PPP, APP og BPP og det er netop 'Burden Sharing Justice', der, indtil kapitel IV, har været fokus for dette speciale.

Modsat dette tager 'Harm Avoidance Justice' udgangspunkt i imperativet om at forhindre klimaforandringerne og arbejder derefter "baglæns" for at finde ud af, hvem, der bør gøre hvad for at forhindre klimaforandringerne. Denne fokuserer dermed primært på at forhindre, eller i værste tilfælde formindske katastrofen. Fokus i denne tankegang er potentielle ofre hvis rettigheder trues og man tilskriver andre ansvar til at opholde disse rettigheder. Det er dette kapitel IV beskæftiger sig med. Især (udgaver af) APP egner sig godt til 'Harm Avoidance Justice' idet man med disse kan tildele ansvar for hele den samlede mængde udledninger og dermed i størst omfang kan forhindre/mindske klimaforandringerne. I modsætning hertil, egner (udgaver af) PPP og BPP sig umiddelbart bedre til 'Burden Sharing Justice'.

Mange af diskussionerne omkring klimaforandringer fokuserer på vigtige aspekter af 'Burden Sharing Justice', men disse er ikke tilstrækkelige i sig selv og begge perspektiver bør arbejde sammen (Caney, 2014, s. 126), hvis vi skal have det fulde billede. Derfor kan vi ikke nøjes med

'Burden Sharing Justice', men må inddrage diskussioner fra 'Harm Avoidance Justice'-perspektivet og udvikle en normativ beskrivelse af klimaforandringer, der tager udgangspunkt i antagelsen om, at det er altafgørende, at menneskeheden undgår farerne ved klimaforandringerne (Caney, 2014, s. 127-128).

Delkonklusion

PPP (samt (C)PPP) må i sig selv forkastes eller suppleres med andre principper eller teorier, da de er sårbare for ***Residual-indvendingen*** og ***Arvesynd-indvendingen***.

QBPP og BPP kan heller ikke stå alene idet disse ikke kan svare på hvilken del af den samlede velstand, der er opnået via tidligere udledninger og hvilke, der er opstået på baggrund af andre historiske fænomener og fordi disse har samme implikationer som APP samtidig med at de har svagheder som denne ikke har.

(Q)BPP og PPP-hybriden afvises, da den ikke kan fordele ansvaret retfærdigt grundet problemer med at specificere hvem, der skal bære hvilke byrder og hvorfor.

APP og (S)APP kan ikke fordele ansvaret retfærdigt idet, der ved kun at fokusere på betalings-evne ikke skelnes mellem udledende og ikke-udledende agenter. Derudover er (S)APP grundet sufficientarianisme forbundet med problemer.

(S)APP og (C)PPP-hybriden afvises grundet dets sufficientarianistiske grundlag og fordi den er sårbar overfor ***Manipulations-indvendingen***.

Derudover mangler alle ovenstående en teori om non-compliance; de relevante agenter skal betale omkostningerne, men hvad skal der ske, når de ikke gør det? Måske ved vi ikke engang, hvem, der ikke betaler og selv hvis vi ved det, er vi muligvis ikke i stand til at få dem til at betale. Principperne mangler derfor et supplement, der kan svare på hvad, der skal gøres hvis

og når agenter ikke vil betale, for det er som tidligere nævnt uacceptabelt at lade stå til (Caney, 2005, s. 766).

(Q)BPP og APP har færrest problemer individuelt og står derfor stærkest hver for sig, men eftersom ingen af dem kan stå alene, må den stærkeste udgave være en kombination af disse. Denne findes i slutningen af kapitel IV.

Kapitel IV. Hvem er sårbare - hvem skades? (feltets patienter og ikke-ideel teori)

Det er vigtigt at holde sig for øje hvilke agenter og patienter man har med at gøre, når man undersøger problemformuleringen idet feltets patienter rammes ulige. Indtil videre har specialet beskæftiget sig med feltets agenter, men dette giver ikke et udtømmende billede – derfor beskæftiger dette kapitel sig med de menneskelige patienter. Udover mennesker, går både årsagerne til og konsekvenserne af klimaforandringerne ud over dyr. Det vil derfor ikke være udtømmende at behandle dette emne uden at komme ind på hvordan dyr påvirkes af klimaforandringerne. Dette er der dog ikke plads til i denne omgang. I første afsnit undersøges det om, og i så fald hvordan, det kan siges, at fremtidige mennesker skades af klimaforandringerne.

Specialets fokus har indtil dette kapitel været på ansvarsfordeling ifm. rige lande og borgere. Fokus har været på, hvad verdens velstående mennesker skylder de udsatte, for at de kan opretholde deres rettigheder. I kapitlets andet afsnit introduceres en teori om non-compliance, der omhandler, hvad der skal gøres, når nogle ikke overholder deres forpligtelser per fordelingsretfærdighedsprincipper.

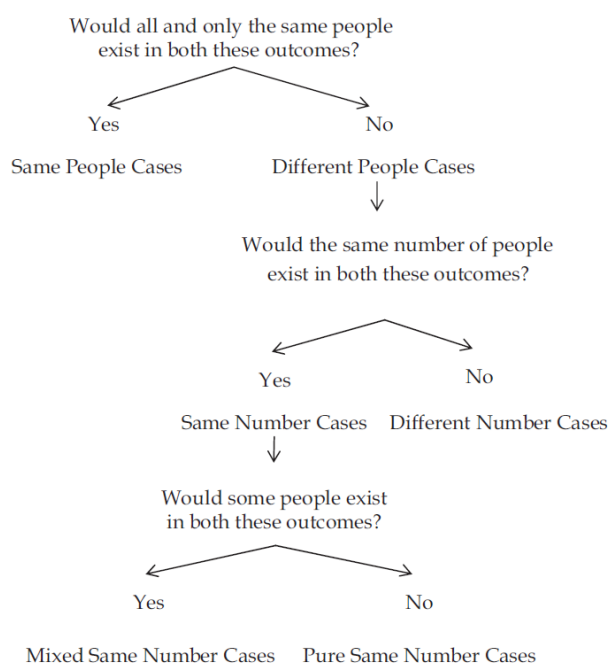
Eftersom nogle mennesker lider mere end andre ifm. klimaforandringerne, giver det mening at undersøge, hvad de mennesker, hvis rettigheder krænkes, er berettiget til at gøre for at sikre disse rettigheder (Caney, 2015, s. 52). Med andre ord er en undersøgelse af ansvarsfordeling ifm. løsningen af klimaforandringerne ikke komplet, hvis den ignorerer spørgsmålet: hvad er menneskerne, der påvirkes mest af global uretfærdighed ifm. klimaforandringerne, berettigede til at gøre for at sikre sine og andres rettigheder? (Caney, 2015, s. 52). Dette gøres i kapitlets tredje afsnit.

Kapitlets sidste afsnit udgøres af mit løsningsforslag baseret på resten af specialet.

Non-identity-problemet (NIP)

Kan det overhovedet siges, at fremtidige mennesker skades eller skades de ikke, fordi de ikke ville have eksisteret, hvis ikke vi har truffet de valg vi har? Dette undersøges i nedenstående arbejde med NIP⁵⁶.

Når vi sammenligner to cases, kan vi stille spørgsmålene i nedenstående figur (Parfit, 2017, s. 119). Svarer man ja til, at det er *de samme* mennesker og *det samme antal* mennesker i begge tilfælde, har man at gøre med 'Same People Cases', svarer man nej, med 'Different People Cases' (Parfit, 2017, s. 119). Ift. disse cases, kan man spørge om det samme antal mennesker eksisterer i begge tilfælde. Svarer man nej, er det igen 'different number cases', svarer man ja, har vi at gøre med 'same number cases', hvor endnu et spørgsmål melder sig: vil nogle af disse mennesker eksistere i begge tilfælde? Ved ja, har vi at gøre med 'mixed same number cases', ved nej med 'pure same number cases' (Parfit, 2017, s. 119).

⁵⁶ NIP bygger på accepten af to principper: Narrow Telic Principle: et af to udfald kan ikke være, hvis det ikke er værre for nogen (Parfit, 2017, s. 118) og Narrow Deontic Principle: en handling kan ikke være forkert, hvis denne handling ikke er værre for nogen (Parfit, 2017, s. 119). Parfit mener selv, at disse principper tager helt fejl, men, at det ikke er åbenlyst, at dette er tilfældet; vi kan godt tvivle på om noget vil være forkert, hvis ikke det er værre for nogen (Parfit, 2017, s. 119).

Dette er relevant, når vi diskuterer klimaforandringer af den simple grund, at mange af de handlinger vi træffer nu, kommer til at påvirke, hvem og hvor mange mennesker, der vil eksistere på et senere tidspunkt. I de fleste tilfælde kan vi ikke forudse, hvilke af vores handlinger, der indirekte vil påvirke fremtiden ift. antal mennesker. Disse mener Parfit, at vi kan ignorere dem (Parfit, 2017, s. 120), men mange af vores handlinger vil indirekte påvirke identiteten af de mennesker, der kommer til at eksistere. Disse er lettere at forudse og deri ligger problemet⁵⁷ (Parfit, 2017, s. 120). For at illustrere dette opstiller Parfit tre cases (Parfit, 2017, s. 121). For at gøre dem mest muligt relevant for specialet omskrives de her, så de har direkte relevans til problemfeltet klimaforandringer:

1) *Same people case*: Ruth, der pendler til og fra arbejde ved, at hun, hvis hun skifter firma-benzinbilen ud med en elbil, vil kunne reducere sit klimaaftryk betydeligt. Hvis hun skifter til elbil, vil hun kunne sørge for, at et menneske i et klimaudsat område bliver mindre hårdt ramt af klimaforandringerne i form af luftforurening og derfor bliver 80 snarere end 40 år gammel.

I dette eksempel, hvor vi direkte kan tracke hvordan Ruths klimaaftryk påvirker andre og hvor det ikke har nogle voldsomme ulemper for Ruth at handle, er det åbenlyst forkert, hvis Ruth nægter at skifte til en elbil, fordi det vil være værre for den påvirkede person at blive 40 og ikke 80 år.

2) *Different number case*: Sara skal beslutte sig for om hun vil have et barn. Uanset hvad hun gør, vil hun påvirke det med sit klimaaftryk, så det kun vil blive 40 år, men det er plausibelt, at dets liv vil være værd at leve. Det er ikke muligt for Sara at adoptere, men hun ønsker sig brændende et barn.

⁵⁷ Med andre ord kan man tale om, at man i disse tilfælde har 'reasonable foreseeability'.

Her er det ikke umiddelbart forkert at få barnet, for Sara vil elske det og har grund til at tro, at dets liv vil være værd at leve. Vi behøver ikke at spørge i disse cases om det i sig selv er bedre at barnet eksisterer (Parfit, 2017, s. 121).

3) *Same number case*: Clara ved, at hvis hun får et barn nu, vil det blive 40 år pga. klimaforandringerne. Hvis hun venter et par måneder, vil hun i stedet føde et barn, der bliver 80 år, da klimaforandringerne i dette tilfælde er håndteret bedre.

Case 3 udfordrer Strong Narrow Person-Affection Principles⁵⁸. Mange vil nemlig intuitivt mene, at det vil være værre, hvis Clara får et barn nu, der kun bliver 40 år og, at hun bør vente til hun kan føde det barn, der bliver 80 år (Parfit, 2017, s. 121). Det vil dog strengt taget ikke være værre for barnet (40 år), for det vil leve et liv, der er værd at leve og hvis Clara havde ventet, ville barnet slet ikke have eksisteret, da det ville have været et *andet* barn (80 år), der var blevet født (Parfit, 2017, s. 122). Hvis vi holder fast i Strong Narrow Person-Affecting Principle, må vi opgive intuitionen om, at det vil være værre, at Clara får barnet, der bliver 40 end hvis hun venter og får barnet, der bliver 80 og vice versa (Parfit, 2017, s. 122). Dette problem (NIP) opstår, når vi har at gøre med situationer, hvor forskellige mennesker vil eksistere i forskellige situationer (Parfit, 2017, s. 122). Det vil dog være sandt at sige, at det er værre for Claras barn, at hun får det nu i stedet for at vente, hvis vi med termen "Claras barn" ikke refererer til nogen bestemt person, men snarere til en hvilken som helst person, der senere kan kaldes "Claras barn". Det vil ikke være værre for Claras barn, forstået som det barn, der bliver 40, at blive født, for havde Clara ventet, ville denne person aldrig være blevet født og det ville have været en anden person, der ville opfylde domænet "Claras barn".

NIP opstår også på større skala. Det er sandt for de fleste mennesker, at de ikke ville have eksisteret, hvis deres forældres liv var forløbet anderledes og, at deres forældre i så fald ville

⁵⁸ Parfit definerer ikke, hvad der gør dette princip stærkt, hvilket man må formode skyldes, at han døde inden denne artikel blev færdig, hvorfor den blev færdiggjort og udgivet af en kollega.

have haft andre børn. På samme måde påvirker de fleste af vores politiske valg vores og andres liv på måder, der har konsekvenser for hvilke mennesker, der vil komme til at eksistere i fremtiden (Parfit, 2017, s. 122). Strong Narrow Principles kan ikke plausibelt appliceres til disse tilfælde. Forestiller man sig, at vi, og andre medlemmer af et stort fællesskab, skal vælge mellem to energipolitikker, hvoraf den ene er billigere, men vil øge den globale opvarmning og derved vil sænke livskvaliteten betydeligt for mange mennesker i fremtiden, vil nogle af disse effekter (oversvømmelser, tørke, hedeølger og orkaner), slå mange fremtidige mennesker ihjel (Parfit, 2017, s. 122). På trods af dette, vil vi med NIP ikke kunne sige, at valget af denne energipolitik er værre for disse mennesker - end ikke dem, der bliver slået ihjel - for havde vi valgt den dyrere energipolitik uden disse konsekvenser, ville disse mennesker ikke have eksisteret og man kan med NIP ikke sige, at non-eksistensen ville have været bedre for dem. Kan vi ikke sige, at den billigere energipolitik vil være værre for de fremtidige mennesker, implicerer Narrow Principles, at dette valg ikke er forkert. Dette mener Parfit er åbenlyst forkert og giver os grunde til at forkaste disse principper, idet valget af denne energipolitik *vil* få tingene til at blive meget værre og *vil* være forkert og det *ikke* vil gøre en forskel, at disse handlinger og valg ikke er *værre for nogen* (Parfit, 2017, s. 123):

En handling's 'forkerthed' kan i stedet afhænge af hvordan en anden mulig handling ville have påvirket mulige mennesker, som ville have været nulevende mennesker, hvis man havde handlet således. For at kunne løse NIP, skal vi kunne forklare, hvordan handlinger kan være forkerte i kraft af fakta om mulige mennesker, selv hvis disse handlinger ikke ville være værre for nogle nulevende mennesker (Parfit, 2017, s. 126). NIP opstår, hvis man mener, at en handling ikke er forkert, hvis den ikke er værre for nogen. Dette kan vi dog afvise, ifølge Parfit, hvis vi siger, at det er forkert at gøre noget, der vil få tingene til at gå meget værre, hvis der findes en anden mulig handling, der ikke vil være værre for nogen, krænke nogens rettigheder eller har nogen anden moralsk fejl (Parfit, 2017, s. 128). Hvis nogens eksistens forårsages og det at have et liv,

der er værd at leve, der dermed er godt for personen, er dette til *eksistentiel gavn* for vedkommende. Der findes ligeledes eksistentielle skader (Parfit, 2017, s. 129). Derudover kan man tale om to andre 'person-affecting principles', nemlig

1) Weak Narrow Principle: et af to udfald vil i en forstand være værre, hvis dette udfald er værre for mennesker (Parfit, 2017, s. 129).

2) The Wide Principle: et af to udfald vil i en forstand være værre, hvis dette udfald ville være mindre godt for mennesker ved at komme mennesker mindre til gode end det andet udfald ville have gjort (Parfit, 2017, s. 129).

Når vi overvejer Same Number-cases overlapper disse principper: hvis et af to udfald er værre for nogle mennesker, er det også mindre godt for disse mennesker, men taler vi Different Number-cases sker dette ikke nødvendigvis (Parfit, 2017, s. 130). Selv hvis et udfald ikke vil være værre for nogen, kan det stadig være mindre godt for nogen end det andet udfald ville have været for nogle andre, der ville have eksisteret i dette udfald (Parfit, 2017, s. 130). Parfit argumenterer for, at vi bør forkaste Weak Narrow Principle, fordi vi kan løse NIP med Wide Principle og ideen om eksistentiel gavn (Parfit, 2017, s. 130):

Vælger vi den billigste energipolitik, der vil forværre den globale opvarmning, vil vi i stort omfang sænke livskvaliteten hos mange fremtidige mennesker og vi vil indirekte være skyld i, at mange af disse mennesker dør. Dette valg vil ikke være værre for disse mennesker eftersom det ikke ville have været bedre for dem, hvis de ikke havde eksisteret. På den måde kan man endda sige, at valget af den billigste energipolitik var godt for disse mennesker, fordi det var skyld i deres eksistens. Valget af den billigste energipolitik vil dog være mindre godt for disse mennesker end den dyrere og bedre energipolitik vil være for de (andre) mennesker, der ville have eksisteret i stedet og ville have levet et bedre liv. Af denne grund kan vi sige, at den

billigste energipolitik ville få tingene til at gå værre og, at den ville være det forkerte valg (Parfit, 2017, s. 130).

Non-compliance

Vi kan ikke løse problemerne med klimaforandringer uden at ofre noget – heller ikke selvom nogle omkostninger kan gives videre (Caney, 2014, s. 134). Som konsekvens af dette kan vi heller ikke regne med, at alle vil gøre hvad de skal af sig selv og derfor bør vi være seriøse i vores overvejelser om hvordan man bør håndtere manglende overholdelse af de nye regler og pligter (Caney, 2014, s. 134). For at kunne tale om håndteringen af manglende overholdelse skelner Caney mellem to slags ansvar, som vi på dansk kan kalde første- og andenordensforpligtelser. *Førsteordensforpligtelser*, er forpligtelser de relevante agenter har til at udføre eller undgå at udføre bestemte handlinger. I forbindelse med bekæmpelse af klimaforandringerne inkluderer dette forpligtelser til at reducere udslip og bibeholde de sænkede niveauer af drivhusgasser. Derudover er de relevante agenter førsteordensforpligtede til at muliggøre tilpasning og til at kompensere folk for de skader de måtte have lidt (Caney, 2014, s. 134). Med andre ord omhandler disse pligter på baggrund af fordelingsretfærdighedsprincipperne. *Andenordensforpligtelser* er forpligtelser som nogle agenter har til at sørge for at bestemte agenter overholder deres førsteordensforpligtelser (Caney, 2014, s. 135). Det er her teorien om non-compliance udfoldes.

En mulig måde at håndtere manglende overholdelse af førsteordensforpligtelser, forbliver på førsteordensniveau: hvis *nogle* ikke lever op til deres forpligtelser, bør *andre* dække nogle eller alle disse førsteordensforpligtelser. Denne strategi er dog på ingen måde tilstrækkelig, da den ikke løser hele problemet med manglende overholdelse, fordi man her blot reaktivt responderer på manglende overholdelse (Caney, 2014, s. 135). I en ikke-ideel verden, vil det være uansvarligt ikke at undersøge mulighederne for at reducere manglende overholdelse og håbe på, at

andre kan dække de forpligtelser der ikke overholdes. Derfor skal den suppleres med andenordensforpligtelser (Caney, 2014, s. 135).

For at nå frem til hvordan man kan bruge andenordensforpligtelser til at reducere manglende overholdelse af førsteordensforpligtelser, kræves en redegørelse for hvilke opgaver, der skal løses for at minimere risikoen for farlige klimaforandringer samt hvem, der er bedst i stand til at løse disse opgaver, dvs. andenordensagenterne og hvilke kvaliteter, de skal besidde (Caney, 2014, s. 135). Men hvordan kan vi retfærdiggøre, at nogle har pligt til at udføre eller påtage sig andenordensforpligtelser? En ting alle andenordensagenter har til fælles er, at de alle har *mulighed for at gøre en forskel*. Caney arbejder med *Magt/Ansvar-princippet* om, at der med magt følger ansvar, hvor magt defineres som Robert Dahls 'A har magt over B, når A kan få B til at gøre noget B ellers ikke ville gøre' (Caney, 2014, s. 141). Magt/Ansvar-princippet gælder under omstændighederne vedr. farlige klimaforandringer og dermed har andenordensagenter pligt til at udføre 'Harm Avoidance Justice' (Caney, 2014, s. 142). Caney retfærdiggør dette via appel til følgende grunde:

Vi står i en nødsituation, hvor menneskeheden risikerer at stå ansigt til ansigt med livs- og helbredstruende farer som farligt vejr, smitsomme sygdomme samt stor vand- og fødevarerisiko (Caney, 2014, s. 142). Derudover er tiden ved at rinde ud for hvornår vi kan nå at forhindre begyndelsen af farlige klimaforandringer. Særlige agenter kan reducere eller voldsomt begrænse risiciene for, at disse farer kommer til at ske. Andenordensagenterne kan alle gøre en relevant forskel for hvorvidt førsteordensagenter overholder deres førsteordensforpligtelser. Andenordensagenter spiller en afgørende og privilegeret kausal rolle idet de ikke blot har kapaciteter til at gøre en forskel, men kapaciteter som mange andre ikke har. Derfor er deres handling fuldstændig afgørende for at undgå farlige klimaforandringer⁵⁹ (Caney, 2014, s. 142).

⁵⁹ "For example, energy experts can play a critical role by cooperating to produce low-carbon technologies and thereby help, among other things, developing countries develop in a clean way. This is a role that almost all other actors cannot perform. And, organizations like the WTO and EU can exert a leverage that other actors simply

Andenordensagenterne har ingen modsatrettede forpligtelser, der har højere prioritet (Caney, 2014, s. 143).

Den afgørende forskel på argumenterne for APP og Magt/Ansvar-princippet er, at argumenter for APP i høj grad fokuserer på den mest lige eller effektive *fordeling af byrden*, mens argumenter for Magt/Ansvar-princippet udelukkende fokuserer på at handle for at *beskytte dem, hvis interesser er truede* (Caney, 2014, s. 144). Med andre ord prioriteres 'Harm Reduction Justice' i Magt/Ansvar-princippet over 'Burden-Sharing Justice' i forbindelse med andenordensforpligtelser (Caney, s. 146). Magt/Ansvar-princippet siger, at, de, der har magt til at sørge for, at agenter overholder deres førsteordensforpligtelser, i visse omstændigheder, har ansvar for at bruge deres magt til at beskytte folk mod klimaforandringernes eksistentielle trusler (Caney, 2014, s. 147). Argumentet for Magt/Ansvar-princippet kan styrkes ved henvisning til lignende rationale for APP og for at man bør tage ansvar for handlinger, man ikke selv i første omgang er ansvarlig for. Er man uenig med Caney er man derved nødt til at bide i det sure æble og vise, at disse også tager fejl.

Hvis vores mål er at forhindre farerne ved klimaforandringerne, giver det mening at analysere hvad, der skal gøres for, at dette kan lykkes. Dette gøres ved at eksplicitere andenordensforpligtelsernes indhold. Caney mener, at der er mindst seks slags handlinger, der kan identificeres som andenordensforpligtelser:

- 1) *håndhævelse*, forstået således, at de, der har politisk magt til at opsætte mekanismer, der sørger for overholdelsen af førsteordensforpligtelserne, skal gøre det (Caney, 2014, s. 136),

cannot. In other words, second-order agents have a capacity that others lack. *Whether dangerous climate change is averted thus depends on whether a sufficient number of second-order agents take up these roles*" (Caney, 2014, s. 143, min kursivering).

- 2) '*incentivization*', der forstås som givende fordele til dem, der overholder deres førsteordensforpligtelser (i modsætning til håndhævelse, der giver byrder ved manglende overholdelse),
- 3) *muliggørelse*, forstået som kapaciteten til at gøre det muligt for andre for andre at dæmpe eller tilpasse sit klimaaftryk⁶⁰,
- 4) *at skabe normer mod højuddledningslivsstile* og/eller normer, der opfordrer til at man forpligter sig til tilpasning (Caney, 2014, s. 137),
- 5) *underminering af modstand mod effektive klimapolitikker*. Det være sig bekæmpelsen af misinformation spredt af oliefirmaer o.lign., misvisende repræsentationer af klimaforandringer i medierne og udbredt folkelig forståelse af klimavidenskab, der strider mod videnskabelig konsensus (Caney, 2014, s. 138), og
- 6) *civil ulydighed*, hvorved borgere kan modarbejde, vanskeliggøre, og i nogle tilfælde endda forhindre regeringer i at engagere sig i aktiviteter, der hæver udledningerne højere end acceptabelt (Caney, 2014, s. 138).

Hvilke agenter har mulighederne for at udføre disse handlinger? Starter man med *håndhævelse* er de relevante agenter politiske aktører som stater og internationale organisationer som verdenshandelsorganisationen, den internationale valutafond og verdensbanken. Derudover kan borgere spille en særlig rolle i håndhævelse ved at straffe regeringer, der ikke fremsætter seriøse miljøpolitikker. Ift. '*incentivization*', spiller internationale organisationer og regeringer igen store roller (Caney, 2014, s. 139). I forhold til *muliggørelse* er det vigtigt med teknologi og derfor har forskningsråd, videnskabsafdelinger på universiteter og firmaer alle kapaciteter til at bidrage signifikant ved at orientere deres kapaciteter til at fremme disse mål. Derudover kan

⁶⁰ Nogle agenter ønsker om at leve op til deres førsteordensforpligtelser undermineres af, at det ikke er muligt for dem pga. manglende alternativer, pris etc. Denne muliggørelse udvider definitionen af, hvad en andenordensforpligtelse er, nemlig forpligtelser til at sikre, at agenter overholder deres førsteordensforpligtelser og forpligtelser til at sørge for at gøre det muligt at tildele nye førsteordensforpligtelser til agenter, der grundet muliggørelse bliver i stand til at opfylde dem (Caney, 2014, s. 137).

f.eks. byplanlægning gøre en stor forskel i forhold til hvor meget transportudledning en by ender med at have. I forhold til *normskabelse* er der stor diversitet i agenterne. Det kan f.eks. være ledere fra forskellige religiøse miljøer, digtere og forfattere, karismatiske individer og folk, der er dygtige til at kommunikere. I forhold til *undermineringen af modstand mod effektive klimapolitikker* er agenterne dem, der klart kan kommunikere klimavidenskabens konklusioner ud (klimavidenskabsfolk og -journalister). Således er andenordensagenter internationale organisationer og regeringer, journalister og videnskabsfolk, forfattere, forskningsråd, religiøse ledere, byplanlæggere og karismatiske individer (Caney, 2014, s. 140). I forhold til *civil ulydighed*, er borgere de passende agenter (Caney, 2014, s. 138).

Caney's teori er tillokkende idet den er konkret omkring forpligtelser og agenter, men det er stadig uklart hvorvidt teorien kan fordele tilstrækkelige andenordensforpligtelser til at undgå farlige klimaforandringer. Det vides dog ikke på nuværende tidspunkt om, der findes andre teorier, der kommer dette nærmere, hvorfor Caney bibeholdes.

Retten til at gøre modstand (RRGI)

Hvilke mennesker påvirkes mest af klimaforandringerne, og hvad er de berettigede til at gøre for at sikre sine rettigheder?

Forestil dig en bonde, der arbejder ved Bangladeshs kyst, men oplever større og større problemer med salt, fordi havet stiger pga. antropogene klimaforandringer (Caney, 2015, s. 52). Dette kaldes, ifølge Caney, globale uretfærdigheder og kan i nogle tilfælde udløse 'Right of Resistance against Global Injustice' (RRGI) (Caney, 2015, s. 52): Retten til at handle på måder, der er i modstrid med enten eksisterende lokal eller eksisterende international lov for at forsøge at ændre bestemte praksisser, politikker eller politiske systemer således at agenterne bedre kan nyde hvad de er berettiget til som et tilfælde af global retfærdighed (Caney, 2015, s. 53).

Caney arbejder her med handlinger, der ikke involverer krig, fordi der findes mange andre måder at fremme retfærdighed, der ikke involverer krig og fordi disse adskiller sig fra krig på moralsk relevante måder, der gør, at de ikke bør behandles på samme måde som krig (Caney, 2015, s. 53). Derudover er det en standardbetingelse for retfærdig krig, at mindre skadelige metoder udforskes først og disse metoder vil være mere tilgængelige for ofre for global uretfærdighed end krig (Caney, 2015, s. 53). Der kan dog, med Lippert-Rasmussens overvejelser om global fattigdom, stilles spørgsmålstegn ved denne standardbetingelse idet et imperativ om først at udforske mindre skadelige metoder afhænger af, at fred ikke skader/skader mindre, men idet strukturen, der skaber og opretholder globale uretfærdigheder, medfører millioner menneskers død nu og i fremtiden, må dette formodes ikke at være tilfældet (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 73). Det vil være forkert at undgå krig ved f.eks. at indføre handelsforbud, hvis denne vil resultere i mere lidelse end en hurtig militær sejr. I stedet vil fred som status quo skulle vælges efter mindre skadelige muligheder er udforsket, fordi krig i dette tilfælde ikke vil være mere skadeligt end fred (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 74).

RRGI indebærer retten til frihed⁶¹, således at ofre for uretfærdighed ikke har pligt til at indordne sig, men må bryde love for at ændre det nødvendige (Caney, 2015, s. 53). Derudover indebærer RRGI pligter til udefrakommende om ikke at forhindre, men måske endda til at støtte folk i at handle på de måder, der er nødvendige for at deres rettigheder kan sikres (Caney, 2015, s. 53). Folk kan kæmpe mod den politiske proces ved at blande sig i beslutningsprocesser for at forhindre uretfærdig politik i at blive vedtaget eller kæmpe for mindre uretfærdig politik og ved at nægte at indordne sig de vedtagne beslutninger (Caney, 2015, s. 55).

RRGI kan udøves ved at nægte at respektere grænsekontrol ifm. menneskers bevægelser, at respektere grænsekontrol ifm. transport af varer og services (inkl. betaling af import/eksport-skatte) (Caney, 2015, s. 55), at respektere intellektuel ejendomsret såsom copyright, patenter

⁶¹ På engelsk: liberty (Caney, 2015, s. 52).

og varemærker, at respektere ejendomsret ifm. land, kapital og økonomiske ressourcer, at indordne sig (udenlandske) virksomheders handelsbetingelser⁶², at lade være med at standse virksomheds- og andre aktiviteter, at betale gæld stiftet af andre og sig selv, at betale skatter, gebyr og andre ydelser, at indordne sig handelsbetingelserne for internationale lån, og at indordne sig medlemskabskriterierne ved internationale institutioner som Verdenshandelsorganisationen (Caney, 2015, s. 56). Her kan man dog med fordel overveje om disse handlinger er nok til at råbe udledere op eller om det, som Lippert-Rasmussen argumenterer for, er berettiget at gå hårdere til værks for at sikre sig, at man ikke bliver slået ihjel.

For at det kan siges at være retfærdiggjort at udøve RRG I må følgende spørgsmål besvares:

- 1) *Hvem* må involvere sig i modstand?
- 2) Hvad vil konstituere en *retfærdig grund* for modstand?
- 3) *Mod hvem* må modstandshandlinger rettes?
- 4) *Hvordan* må der gøres modstand?
- 5) *Hvornår* må der gøres modstand?
- 6) Er der en *pligt* til at gøre modstand?⁶³ (Caney, 2015, s. 56).

Der er ifølge Caney ikke udarbejdet nogen samlet teori om hvilke betragtninger, der bør styre hvordan ofre for global uretfærdighed må forsøge at opnå deres rettigheder. I stedet undersøges omfangsrige diskussioner af andre tilfælde af mennesker, der responderer på uretfærdighed, nemlig diskussioner om retfærdig krig, retfærdiggjort civil ulydighed og humanitær intervention (Caney, 2015, s. 56). Disse beskæftiger sig på den ene eller den anden måde med hvordan agenter må respondere på uretfærdighed og kan bidrage til diskussionen om retten til at gøre modstand, men kan dog ikke reduceres til disse. Derved kan man ikke blot applicere specifikke principper fra en kontekst til en anden (Caney, 2015, s. 57-59).

⁶² På engelsk: Terms and conditions (Caney, 2015, s. 56).

⁶³ Caney uddyber ikke punkt 6 yderligere, men konkluderer, at der ikke er pligt til at gøre modstand, men at det er tilladt, at dem, der rammes hårdest af globale uretfærdigheder, gør modstand for at sikre sine rettigheder (Caney, 2005, 73).

Global uretfærdighed kan opstå i tilfælde med følgende karakteristika: en person får krænket sine rettigheder. Dette er sket via en kollektiv kausal proces, så manglen på berettigelsen er resultatet af mange menneskers handlinger. Manglen på berettigelsen opstår hver gang et bestemt antal handlinger udføres. Individuelle handlinger er derved ikke, i sig selv, nok til at forårsage manglen (Caney, 2015, s. 59).

Hvorfor acceptere en ret til at gøre modstand? Caneys argument har to trin:

- 1) De grunde vi har for at X har ret til Y (grunde til at andre har pligter til ikke at fratage X Y, og måske endda sørge for at X har Y), giver os grund til at tro, at X selv er moralsk berettiget til at sørge for at X kan have Y (Caney, 2015, s. 60). Rettigheder specificerer hvad nogle kan kræve af andre. Det vil være mærkeligt at sige, at X er berettiget Y og, at andre har pligt til ikke at forhindre X i at sikre sig Y og *samtidig* insistere på, at X har moralsk forbud mod selv at sørge for at have Y (Caney, 2015, s. 60). Det giver ikke mening, at andre har pligt til at opretholde retten, mens vedkommende, der har retten, ikke er tilladt at gøre det.

1) viser dog blot, at X må handle, *ikke*, at X må handle ulovligt. Til dette har vi behov for endnu en grund:

- 2) Det er i nogle tilfælde i orden at bryde loven for at sikre retfærdighed (Caney, 2015, s. 60).

Vil man betvivle 2) skal man kunne bevise, at det aldrig er retfærdiggjort at bryde loven, selv i tilfælde med alvorlig uretfærdighed. Caney bruger med rette ikke mere plads på at forsvare 2), men stiller sig blot skeptisk over for, at det kan vises, at alle individer, der behandles uretfærdigt, har en overordnet pligt til at adlyde love og politiske systemer, der nægter dem basale berettigelser⁶⁴ (Caney, 2015, s. 60). Spørgsmålet er derfor ikke *om* det er tilladeligt at bryde loven for at opnå retfærdighed, men *hvornår* det er tilladeligt (Caney, 2015, s. 61).

⁶⁴ Man behøver blot henvise til nazi-Tyskland og amerikanske racelove, for tilfredsstillende at vise, at love i visse tilfælde må og bør brydes for at sikre retfærdighed.

RRGI er en begrænset rettighed idet det er begrænset hvornår og hvordan retten kan udøves (Caney, 2015, s. 61). Hvornår det er retfærdigt at gøre modstand kan afgøres efter 'the Fittingness Principle'; det skal være tilfældet, at grunden og midlet til modstand er gensidigt passende (Caney, 2015, s. 62), således at det ikke er passende at slå et menneske ihjel blot fordi det træder en over tærne, men det er passende, at mennesker hvis rettigheder krænkes bryder de love, der muliggør disse krænkelser.

Metoderne brugt for at benytte sig af RRGi er heterogene og varierer enormt i deres påvirkning, men de negative konsekvenser, der opstår på baggrund af modstanden, er generelt ret små og ofte reversible, således, at der efterfølgende kan kompenseres for dem (Caney, 2015, s. 63).

given that we should think of a "just cause" for RRGi in terms of what kind of injustice would justify *these kinds of harms on* others, and given that the harms involved by these means are relatively minor (as compared to war) it follows that the threshold of injustice needed to justify action is quite low. Comparatively minor injustices would suffice to constitute a just cause for at least some kinds of RRGi. (Caney, 2015, s. 63)

Derved kan selv mindre uretfærdigheder kan retfærdiggøre retten til RRGi.

Hvem bør modstanden rettes mod? Hvem er det retfærdigt at give byrder via modstand? Det er i første omgang plausibelt, at det er dem, der har forårsaget uretfærdigheden ved ikke at undgå at pålægge andre uretfærdige betingelser (Caney, 2005, 68). Dette er nemt at afgøre, når der er tale om enkelte agenter, men bliver kompliceret idet klimaforandringerne er resultatet af, at mange agenter interagerer således, at den kumulative effekt er svær miljømæssig skade. Derved er ingen af disse agents handlinger nødvendige eller tilstrækkelige for skaden (Caney, 2005, 69). For at afgøre hvilke af disse agenter, der må pålægges byrder, er man nødt til at skelne mellem dem, der bidrager til en kausale proces, men har pligt til ikke at gøre det og dem, der bidrager uden at have pligt til at lade være (Caney, 2005, 69). Dette afgøres ifølge Caney af hvilket fordelingsretfærdighedsprincip, der benyttes (Caney, 2005, 69).

Agenter må ifølge Caney gøre modstand mod uretfærdighed, når andre mindre skadelige muligheder er udforsket (Caney, 2005, 70) og når det er sandsynligt, at de vil lykkes med det, hvis der er tale om at pålægge andre uretfærdige byrder (Caney, 2005, 71). Jeg har med Lippert-Rasmussen sat spørgsmålstejn ved, om man kun må gøre modstand mod uretfærdighed, hvis andre mindre skadelige muligheder er udforsket (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 73-74). Derudover er det spørgsmålet hvad det i det hele taget vil sige at pålægge andre uretfærdige byrder og om det er overbevisende, at dette kun må gøres, hvis det sandsynligvis vil lykkes. Det at det ikke vil lykkes kan bruges som argument for, at det ikke er tilladeligt at gøre modstand, men dette er ikke et overbevisende argument, hvis grunden til at det ikke vil lykkes er, at det er i andres interesse at forhindre modstand i at lykkes, fordi man f.eks. drager fordel af det (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 81). Det kan ikke være rigtigt, at man ikke må gøre modstand, fordi dette ikke vil lykkes, fordi andre, hvis der bliver gjort modstand, vil opføre sig uretfærdigt eller opretholde uretfærdige strukturer, der medfører at modstanden ikke lykkes, for var dette tilfældet, vil man blot kunne opnå immunitet mod modstand ved f.eks. at bygge en dommedagsbombe og sørge for at denne går af, hvis nogen forsøger at gøre modstand (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 81). Med overvejelserne på baggrund af Lippert-Rasmussen in mente, kan Caneys teori om RRGi i nogen grad benyttes i løsningsforslaget. Videre undersøgelser kunne med fordel kigge nærmere på RRGi og non-complicance, således at disse udspecificeres udtømmende.

Mit løsningsforslag ((P)APP) og (Q)BPP)

Ansvar for løsningen af klimaforandringerne bør fordeles i en ikke-ideel verden således, at

- 1) relevante agenter og disses kompensationspligter udspecificeres.
- 2) teori om non-compliance udfoldes.
- 3) fordelingsretfærdighedsprincipper for kompensationspligterne kombineres og udfoldes med hensyn til *både* 'Harm-Avoidance-Justice' og 'Burden Sharing Justice', således, at

løsningen af klimaforandringerne opnås retfærdigt uden, at dette gøres på bekostning af udsatte grupper.

1) På baggrund af kapitel II, kan de relevante agenter ikke siges at være menneskeheden som *art*, som foreslået af det antropocæne narrativ, fordi årsagen til klimaforandringerne ikke er forbundet til menneskets natur eller forårsaget ligeligt mellem klodens befolkninger. Menneskeheden kan ej heller kategoriseres som homogen potentielt offer idet klimaforandringerne rammer vidt forskelligt afhængigt af privilegiestatus.

Virksomheder kan ses som relevante agenter for PPP-delen af (Q)BPP idet 90 virksomheder, der arbejder med kul, olie og naturgas, siden 1960'erne velvidende har krænket 'do no harm'-princippet og udløst 'clean-up-your-own-mess'-relateret ansvar og *befolkningsgrupper* og *individer* kan ses som relevante agenter idet den fattigste del af den menneskelige befolkning bruger mindre end femtedel, mens de rigeste 5% bruger mere end en femtedel af verdens samlede energiforbrug. Ligeledes tracker både (Q)BPP og (P)APP-delen af hybriden disse tre slags agenter idet *virksomheder*, *befolkningsgrupper* og *individer* alle på den ene eller anden måde har draget fordel af tidligere og egne udledninger samt dem fra disse tre grupper, der har høj betalingsevne. Ligeledes kan *stater* ses som relevante agenter qua disses betalingsevne, statens samlede udledninger eller statens fordele på baggrund af disse. Således er der ikke blot tale om én relevant agent, men flere agenter i varierende mængder, som hos Caney⁶⁵ (Caney, 2005, s. 756).

Agenternes kompensationspligter er afbødnings- og tilpasningsomkostninger (Caney, 2005, s. 751-752). Det vil sige, at agenterne for det første skal betale omkostningerne af ikke at forværre klimaforandringerne ved at opgive fordele man ellers ville have haft. Konkret indebærer dette, at agenterne skal skære ned på de aktiviteter, der afbrænder fossile brændstoffer og generelt på

⁶⁵ På baggrund af dette er der behov for en analyse af hvilke agenter, der har ansvar for hvilke opgaver. Dette kan dog ikke lade sig gøre i denne omgang grundet pladsmangel.

brugen af biler, elektricitet og lufttransport samt at investere i grøn energi (Caney, 2005, s. 751). Dernæst skal agenterne betale omkostningerne for at gøre sig selv og andre i stand til at kunne klare konsekvenserne af klimaforandringerne. Konkret indebærer dette handlinger som at investere i medicin mod klimaforværede sygdomme og oprustning af evne til at kunne håndtere klimaforandringerne i form af forhøjede vandstande etc. (Caney, 2005, s. 752).

2) Teorien om non-compliance blev udfoldet i afsnittet af samme navn samt i afsnittet om RRGI. Resultatet af disse, at andenordensagenter har specifikke opgaver alt efter hvilke kompetencer de har. Det betyder, at andenordensagenter konkret både er stater, virksomheder, internationale organisationer og individer i form af borgere, videnskabsfolk, journalister mm. (Caney, 2014, s. 136-140). Stater og internationale organisationer har pligt til at sørge for, at førsteordensagenter overholder deres forpligtelser på baggrund af (P)APP og (Q)BPP-hybriden ved f.eks. at give fordele til dem, der overholder sine forpligtelser og byrder til dem, der ikke gør det (jf. Caney, 2014, s. 139). Forskningsråd, videnskabsafdelinger på universiteter og virksomheder har pligt til at gøre det muligt for andre at dæmpe og/eller tilpasse sit klimatryk ved at bidrage til udvikling af ny teknologi (Caney, 2014, s. 137). Internationale organisationer og regeringer, journalister og videnskabsfolk, forfattere, forskningsråd, religiøse ledere, byplanlæggere og karismatiske individer har pligt til at bekæmpe misinformation om klimaforandringerne (Caney, 2014, s. 138, 140). Borgere har pligt til at modarbejde og forhindre sine regeringer i at beskæftige sig med aktiviteter, der hæver udledningerne højere end acceptabelt (Caney, 2014, s. 138) og ift. normskabelse mod højledningslivsstile, der opfordrer til tilpasning, kan dette både gøres af digtere og forfattere, religiøse ledere og andre karismatiske folk (Caney, 2014, s. 137).

Caney redegjorde for en plausibel teori om RRGI. Denne deles med undtagelse af Caneys overbevisning om, at det kun er retfærdigt at gøre modstand, hvis man først udforsker mindre

skadelige metoder end krig idet det kan være tilfældet, at krig er mindre skadeligt end fred (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 74). Og med undtagelse af hans overbevisning om, at modstanden sandsynligt skal kunne lykkes for at være retfærdiggjort, hvis den pålægger andre uretfærdige byrder idet dem, der gøres modstand mod i så fald, kan gøre sig immune ved at opføre sig tilstrækkeligt uretfærdigt på en måde, der gør, at modstanden er dømt til ikke at lykkes (Lippert-Rasmussen, 2013, s. 81).

3) Fordelingsretfærdighedsprincipperne er i mit forslag en hybrid af et priotarianistisk APP, kaldet (P)APP og (Q)BPP. Dette punkt udfoldes i to trin i) forklaring af hvorfor de principper og hybrider, der har været i spil indtil videre i specialet fravælges og ii) redegørelse for (P)APP og (Q)BPP.

i) PPP i sig selv og (C)PPP i sig selv forkastes, da disse ikke (i hverken individualistisk eller kollektiv form) kan håndtere *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*.

BPP og (Q)BPP (som i virkeligheden er en hybrid mellem PPP og BPP) rammes ikke af *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*, men kan ikke svare på, hvilken velstand, der er opnået via tidligere udledninger med mindre dettes gøres så overordnet, at al velstand er forbundet til fortidens udledninger af drivhusgasser. (Q)BPP fungerer i praksis som pendant til APP idet betalingsevne per APP og beneficiary grundet tidligere udledninger per (Q)BPP i høj grad tracker den samme gruppe mennesker selvom APP og (Q)BPP udspringer af to forskellige måder at tænke fordelingsretfærdighed. BPP og (Q)PPP rammes ikke af *NIP-indvendingen*. BPP og (Q)BPP i sig selv vurderes ikke at være tilstrækkelige til at fordele ansvar idet de har behov for at kunne tracke hvilken velstand, der er opstået på baggrund af udledninger, for at kunne fordele ansvar til beneficiaries, men kun kan dette i generelle termer, mens APP kan fordele samme mængde ansvar som BPP uden at have dette problem.

(Q)BPP og PPP-hybriden har heller ikke problemer med *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*, men er ukomplet idet den grundet PPP-delen mangler en teori om berettigelser. Derudover har den grundet (Q)BPP-delen problemer med at specificere hvilke dele af den samlede mængde velstand, der er akkumuleret via udledninger med mindre dette gøres i generelle termer og PPP-delen problemer med at definere hvilke skader, der er opstået grundet hvilke handlinger, hvilket er nødvendigt for at kunne fordele hvilke udledere, der skal betale for hvilke mængder udledning. Det vurderes derfor ligeledes, at APP bedre kan fordele den samlede mængde udledninger, der skal kompenseres for uden disse problemer.

APP er ahistorisk og kan derfor kun fordele ansvar på baggrund af betalingsevne uden at tage hensyn til hvem, der har forårsaget klimaforandringerne og hvem, der har nydt godt af årsagerne til klimaforandringerne. Det har den store fordel, at alle skal yde relativt til betalingsevne og kan dermed fordele det fulde ansvar, der kræves for at forhindre klimaforandringerne idet de mest privilegerede bedst kan betale både afbødnings- og tilpasningsbyrderne. Hverken APP eller (S)APP har problemer med *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*. Både (S)APP og APP kan ikke i sig selv fordele moralsk ansvar retfærdigt idet stater med samme betalingsevne og forskellige udledningsniveauer sidestilles.

(S)APP og (C)PPP-hybriden er ikke sårbar for hverken *residual-indvendingen* og *arvesynd-indvendingen*, men har problemer grundet det sufficientarianistiske grundlag idet denne kun er sensitiv overfor ulighed indtil det tilstrækkelige niveau er opnået.

ii) På baggrund af i) vælges en hybrid bestående af et prioritarianistisk⁶⁶ APP, dvs. (P)APP og (Q)BPP, som suppleres med Magt/Ansvar-princippet fra side 77, for at imødekomme punkt 2s krav om 'Harm Avoidance Justice'. (P)APP og (Q)BPP vælges, da det er disse, der er forbundet med færrest problemer individuelt og sammen idet hybridens undgår:

⁶⁶ Dette diskuteres på side 90.

Residual-indvendingen, fordi de udledninger, der ikke fordeles på baggrund af PPP-delen af (Q)BPP-hybriden fordeles via BPP-delen, mens de resterende byrder fordeles af (P)APP-delen. Derved står hybriden stærkt idet den kan fordele ansvar for den samlede mængde udledninger.

Arvesynd-indvendingen, fordi udledere i første omgang betaler for egne udledninger og de resterende derefter betales af dem, der har nydt godt af udledningerne og ved yderligere overskud af dem, der er i stand til at betale for dem. Der er derved ingen, der uretfærdigt arver ansvar, fordi alle udledninger skal fordeles og den resterende mængde udledninger, som man må formode er relativt lille, betales af dem, der bedst er i stand til det.

NIP-indvendingen, fordi eksistens er et gode, man ikke har gjort sig fortjent til og BPP-delen rammes derfor ikke af indvendingen, fordi man her skal betale, fordi man har draget fordel af uretfærdige handlinger.

Manipulations-indvendingen, fordi hybriden ikke afhænger af, at det er sandt, at man qua borger i et kollektiv er forpligtet til at betale for at nyde kollektivets fordele qua nydelse og accept af denne ved at opfylde bestemte forpligtelser.

Level-Down-Indvendingen og **Rig/superrig-indvendingen**, der udfoldes i nedenstående.

Der er to andre muligheder end sufficientarianisme for et underliggende princip til APP; egalitarisme og priotarianisme (Casal, 2007, s. 296). Ifølge egalitarisme er det i sig selv skidt, hvis nogle mennesker klarer sig dårligere end andre (Parfit, 1997, s. 204); med andre ord er ulighed intrinsisk skidt og lighed intrinsisk godt. Ligeledes kan en egalitarist argumentere for, at ulighed er skidt i kraft af, at nogle behandles anderledes end andre (Parfit, 1997, s. 207). Egalitaristen vil derfor forsøge at opnå mest mulig lighed – enten fordi dette er intrinsisk godt eller fordi ingen derved forskelsbehandles. Ifølge priotarianisme er det vigtigere at hjælpe folk, jo værre de har det og ulighed er ikke i sig selv skidt (Parfit, 1997, s. 214). Dette betyder, at hvis X har det værre end Y, er det vigtigst at hjælpe X, ikke fordi X har det værre relativt til Y, for det ville

være lige vigtigt at hjælpe X, hvis Y ikke fandtes (Parfit, 1997, s. 214-125). Dette illustreres ved følgende eksempel: mennesker, der befinder sig højere oppe end andre har sværere ved at trække vejret. Dette kan *på en måde* siges at være fordi de befinder sig højere oppe end andre, men disse mennesker ville have lige svært ved at trække vejret, hvis ikke, der befandt sig mennesker i lavere højder (Parfit, 1997, s. 214). Med andre ord, er ulighed moralsk skidt for egalitarister, fordi ulighed er intrinsisk skidt eller idet de bekymrer sig om hvordan mennesker har det relativt til andre mennesker, mens prioritarianister mener, at det er vigtigst at hjælpe den af to mennesker, der har det værst *uanset* om disse mennesker befinder sig i samme fællesskab eller er bevidst om den andens eksistens: vigtigheden bunder derved ikke i *relationen* (som ulighed mellem mennesker) eller i ulighed som intrinsisk skidt, men i vedkommendes *absolutte lavere velbefindende* (Parfit, 1997, s. 214).

Egalitarisme har problemer med **Level-Down-Indvendingen**: hvis ulighed er skidt, må dets forsvinden være godt uanset hvordan dette opstår; hvis en naturkatastrofe rammer dem, der klarer sig bedst således, at disse mister deres ekstra ressourcer og bringes ned på restens niveau, fjernes uligheden – selvom dette er værre for nogle og ikke er bedre for nogle, må det på en eller anden måde være en forbedring i tingenes tilstand idet uligheden fjernes (Parfit, 1997, s. 210-211). Dette er et problem for egalitarister, der mener, at ulighed er skidt i sig selv eller skidt grundet relationen mellem de relevante parter, mens **Level-Down-Indvendingen** ikke opstår for prioritarianisme, fordi ulighed ikke er relevant, hvis det ikke er skidt for mennesker (Parfit, 1997, s. 214). Derved er det ikke i første omgang skidt, at nogle klarer sig bedre end andre, hvis dette ikke skader de dårligst stillede og derfor er det ikke bedre, når dem, der klarer sig bedst, går et niveau ned. Ligeledes undgår prioritarianisme min **Rig/superrig-indvending**⁶⁷: to grupper mennesker, der begge har et fremragende velbefindende er ulige idet den ene gruppe er rig, den anden superrig. Med egalitarisme, der arbejder med ulighed relationelt mellem mennesker, eller

⁶⁷ Inspireret af Paula Casals behandling af Roger Crisps Beverly Hills case (Casal, 2007, s. 312).

med ulighed som intrinsisk skidt, vil vi være moralsk forpligtede til at mindske uligheden ved at øge velfærden for de rige, så disses velbefindende nærmer sig de superriges. Med prioritarianisme, hvor ulighedens 'badness' ikke er relationelt (eller skidt i sig selv), men afhænger af agentens absolutte velbefindende vil denne ulighed ikke være relevant idet begge grupper nyder et fremragende velbefindende. For at redde sig ud af dette problem, er egalitaristen nødt til at appellere til pluralisme om værdier (Parfit, 1997, s. 211), mens dette problem ikke opstår i første omgang for prioritarianisten. Prioritarianisme må siges at være mest egnet (som underliggende rationale til APP) til at håndtere specialets problemfelt, da det, lige som egalitarisme kan beskæftige sig med ulighed (ved at arbejde med velbefindende i sig selv snarere end relativt) og fordi det ikke har egalitarismens eller sufficientarianismens svagheder.

Konklusion

Dette speciale omhandlede klimaforandringer og ansvarsfordeling og søgte at belyse spørgsmålet 'hvordan bør ansvaret for løsningen af klimaforandringerne fordeles i en ikke-ideel verden?'.

Det nåede frem til, at en agent, for at kunne være ansvarlig skal have haft en 'fair' mulighed for at undgå 'wrongdoing' bestående af normative, kognitive og viljebestemte kompetencer (Brink & Nelkin, 2013, s. 292) og situationel kontrol (Brink & Nelkin, 2013, s. 303). Man kan, selvom man ikke er ansvarlig, have pligt til at tage ansvar via en viljeshandling. Dette er tilfældet med cases, der ligger i halvskyggen af agentens 'agency', f.eks. ifm. klimaforandringerne, når handlinger foretaget af individer samt lande er skyld i nuværende og fremtidige generationers problemer og skader pga. disse.

Vi kan godt sige, at tingene går værre for mennesker og at en handling derfor vil være forkert uden at kunne sige, at handlingen er værre for nogen, endda selv, når handling er godt for nogen, hvis handlingen er mindre godt for mennesker end en anden handling ville have været for andre (Parfit, 2017, s. 129-130). Derved kan vi godt tale om, at handlinger ifm. klimaforandringer, der først får konsekvenser langt ude i fremtiden, kan være forkerte.

Dette er endnu en grund til at teorien om fordelingsretfærdighed ifm. klimaforandringerne i en ikke-ideel verden, bør indeholde 'Harm-Avoidance-Justice' og en teori om hvordan de udsatte og skadede sikrer sine rettigheder. Dette gøres ved eksplicit at diskutere hvornår disse mennesker har ret til at gøre modstand mod global uretfærdighed samt hvornår udefrakommende har pligt til ikke at modarbejde, men støtte denne proces (Caney, 2015, s. 62).

I forhold til principper for fordelingsretfærdighed forkastes både PPP og (C)PPP i sig selv, da disse ikke kan forsvares mod *Residual-indvendingen* og *Arvesynd-indvendingen*. (Q)BPP og BPP forkastes ikke, men vurderes mest givtig i kombination med andre principper idet de ikke

selv kan fordele tilstrækkeligt ansvar. APP og (S)APP afvises til dels idet APP ikke kan fordele ansvar retfærdigt og (S)APP har problemer grundet sufficientarianisme. APP vurderes stærkere i kombination med (Q)BPP snarere end PPP eller (C)PPP grundet disses problemer. I (Q)BPP-hybriden tynges (Q)BPP af PPPs problemer og sammen fungerer principperne ikke, fordi de ikke vil kunne bidrage til 'Harm Avoidance Justice' idet det vil være umuligt for agenterne i denne hybrid at betale det fulde kompensationsbeløb uden at komme i problemer. (S)APP og (C)PPP-hybriden tynges af både PPP og (S)APPs svagheder og bliver dermed mere besværlig end brugbar.

På baggrund af disse overvejelser blev en kombination af (P)APP og (Q)BPP præsenteret, da det menes, at disse principper har færrest problemer sammen og for sig og derved kan løse flere problemer end de skaber. Derved bør ansvaret for løsningen af klimaforandringerne i en ikke-ideel verden fordeles efter (P)APP og (Q)BPP baseret på både 'Harm Avoidance Justice' og 'Burden Sharing Justice' og indeholde en teori om RRGJ og Non-compliance.

Litteraturliste

- Arler, F., (2002). Drivhuseffekt og global fordeling. I Arler, Finn (red.) (red.), *Humanøkologi: Miljø, teknologi og samfund* (s. 1-22). Aalborg Universitetsforlag.
- Arler, F. (2012). Drivhuseffekt og Fordelingsretfærdighed. I P. Kjærdsdam Telléus, & M. Pahuus (red.), *Aktuelle etiske udfordringer: bidrag til anvendt etik* (s. 61-90). Aalborg Universitetsforlag. Anvendt Filosofi, Nr. 2 <http://forlag.aau.dk/Shop/boeger/aktuelle-etiske-udfordringer-bidrag-til-and.asp>.
- Baatz, C. (2013). Responsibility for the past? Some thoughts on compensating those vulnerable to climate change in developing countries. *Ethics, Policy & Environment*, vol. 16, no. 1, 94-110. DOI: 10.1080/21550085.2013.768397
- Brink, D. O. & Nelkin, D. K. (2013). Fairness and the architecture of responsibility. s. 1-31. Oxford Scholarship Online. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199694853.001.0001.
- Butt, D. (2007). On benefiting from injustice. *Canadian Journal of Philosophy* vol. 37, no. 1. pp. 129-152.
- Caney, S., (2005). Cosmopolitan Justice, Responsibility, and global climate change. *Leiden Journal of International Law*, vol. 18, s. 747–775. doi: 10.1017/S0922156505002992.
- Caney, S., (2014). Two kinds of climate justice: Avoiding harm and sharing Burdens. *The Journal of Political Philosophy*: Vol. 22, No. 2, s. 125–149.
- Caney, S. (2015). Responding to global injustice: On the right of resistance. *Social Philosophy and Policy*, 32(1), 51-73.

- Caney, S. (2016). The struggle for climate justice in a non-ideal world. *Midwest studies in philosophy*, 40, 9-26.
- Casal, P. (2007). Why Sufficiency Is Not Enough. *Ethics*, Vol. 117, No. 2, s. 296-326. Hentet 27. juni, 2020, fra <https://www.jstor.org/stable/10.1086/510692>
- Donoghue, M., & Edwards, E. (2014). Biome Shifts and Niche Evolution in Plants. *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics*, 45, 547-572. Hentet 8. juni, 2020, fra www.jstor.org/stable/24810192
- Enoch, D. (2012). Being responsible, taking responsibility, and penumbral Agency. I Heuer, U., & Lang, G. R. (Red.). *Luck, value, and commitment: Themes from the ethics of Bernard Williams*. (s. 1-36). Oxford University Press.
- Greenhouse Gas Emissions by Sector. (2020, March 29). Hentet 22. maj, 2020, fra <http://earthcharts.org/emissions-sources/>.
- Grubb, M. (2003). The economics of the Kyoto protocol. *World Economics* vol. 4, no. 3 s. 144-189.
- IPCC (2019). *2018: Global warming of 1.5°C: An IPCC special report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (eds.)]. In Press.

- Lippert-Rasmussen, K. (2013). Global injustice and redistributive wars. *Law, Ethics and Philosophy*, s. 65-86.
- Malm, A & Hornborg, A. (2014). The geology of mankind? A critique of the anthropocene narrative. *The Anthropocene Review*. vol. 1, no. 1, s. 62-69. doi: 10.1177/2053019613516291
- Murray, A, Skene, K. & Hayes, K. (2017). The Circular Economy: An Interdisciplinary Exploration of the Concept and Application in a Global Context. *J Bus Ethics*. s. 369-380. doi: 10.1007/s10551-015-2693-2
- Overview of Greenhouse Gases. (2020, April 10). Hentet 22. maj, 2020, fra <https://www.epa.gov/ghgemissions/overview-greenhouse-gases>
- Parfit, D. (1997) Equality and priority. *Ratio (new series) X*. Blackwell Publishers Ltd, s. 202-221.
- Parfit, D. (2017). Future people, the nonidentity problem, and person-affecting principles. *Wiley Periodicals, Inc. Philosophy & Public Affairs* 45, no. 2, s. 118-157.
- Rio Declaration on Environment and Development. (2006). Hentet 19. juni, 2020, fra <https://www.cbd.int/doc/ref/rio-declaration.shtml>
- SDGs: Sustainable Development Knowledge Platform. (n.d.). Hentet 22. maj, 2020, fra <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>
- Shue, H. (2017). Responsible for what? Carbon producer CO2 contributions and the energy transition. *Climatic Change*. s. 591–596. doi: 10.1007/s10584-017-2042-9

Silverstein, M. (2017). Ethics and Practical Reasoning. *Ethics*, vol. 127 no. 2, s. 353-382. doi: 10.1086/688741

Steinberger, J., Oswald, J. & Owen, A. (2020). Large inequality in international and intranational energy footprints between income groups and across consumption categories. *Nature Energy*, vol. 5, s. 231–239. <https://doi.org/10.1038/s41560-020-0579-8>

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2016, October 17). Moral hazard. Hentet 27. juni, 20, fra <https://www.britannica.com/topic/moral-hazard>

Tuovila, A. (2020, January 29). Real Income Definition. Hentet 19. juni, 2020, fra <https://www.investopedia.com/terms/r/realincome.asp>

Voigt, K. (2007). The harshness objection: Is luck egalitarianism too harsh on the victims of option luck? *Ethic Theory Moral Prac.* vol. 10, s. 389–407. doi: 10.1007/s10677-006-9060-4

Weijers, D., Eng, D. & Das, R. (2010). Sharing the responsibility of dealing with climate change: Interpreting the principle of common but differentiated responsibilities. I Bosten, J., Bradstock, A. & Eng, D. *Public Policy – Why ethics matters.* (s. 141-158). ANU Press. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt24h2rv.12>

Wiens, J. A. (2016). Land-use change. In Wiens, J. A. *Ecological Challenges and Conservation Conundrums: Essays and Reflections for a Changing World.* (s. 79-84). John Wiley & Sons.